

BUDAY BARNA

**A RÖGÖKTŐL
A CSILLAGOKIG**

BUDAPEST

«PATRIA» IRODALMI VÁLLALAT ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1930

Kiadásért felelős:
B u d a y B a r n a



Ajánlás

Egészen szokatlan dolog az, hogy egy komoly könyv első oldalán az asszony legyen a kikiáltó. A feleség legyen az, aki az ura könyvét átnyújtja az olvasónak. De mindjárt érthetőbb és megbocsáthatóbb lesz ez a vállalkozásom akkor, ha elmondom) hogy a feleség az író műhelyében tulajdonképpen olyan kisinassféle szerepet tölt be. Ő az a bensfentes, aki egészen közről bepillant az író lelkébe; jobban mondva ismeri a műhely titkait. Ő az, akin az író kipróbálja gondolatait, mielőtt papirosra vetné. Ő az, aki fontossága tudatában komoly képpel hallgatja az okos beszédet és sokszor arra is elég merész, hogy tetszését vagy nemtetszését nyilvánítsa egyes dolgok fölött.

Így jöttem rá arra, hogy, milyen nagy hatalom a közönség és milyen egyszerű, szerény ember az író. Ilyen beszélgetések során tanultam meg becsülni az íróban a hőst, aki minden írásában a vérét adja, mindig azt, ami a legszebb, a legigazabb benne. Az író az az önfeláldozó szolga, akinek minden törekvése az, hogy a közönséget szolgálja. Papirosra vetett gondolatai átjárják egész valóját, megdobogtatják a szívét, pezsgésbe hozzák a vérét. Olyan önfeláldozó hős az író, aki nem várja soha az elismerés érdemrendjét. Munkára a tehetség hajtja, lelkesedését nem szabja elképzelt babérokhoz.

Lehet, hogy sokan az olvasók közül mea culpa-t mondanának, ha beláthatnának az újságíró lelki világába. Hiszen olyan könnyen vétkezik az olvasó, ez a hatalmas, nagy úr, az íróval szemben: közönnnyel, meg nem értéssel, lebecsüléssel.

E könyv írójának az a cikke, amelyet előszónak szántam, bűnbánó vallomása egy újságírónak. Ha író volnék, ez a vezeklés arra készítené, hogy elmondjam egy újságolvasó vallomását. Dehát a kritika a közönség örök joga: a legnagyobb művészt is kifütyülheti egy maszatos kis suszterinas.

Ez a könyv újságcikkek gyűjteménye. Azokból a cikkekből válogattam ki, amelyek 1929-ben jelentek meg a Budapesti Hírlap hasábjain. Miközben hónapok múlva újra átolvastam a megjelent cikkeket, úgy találtam, hogy ezek túlléptek a napi aktualitáson, amelyekért kár lenne, hogy sirjuk legyen a tegnapi újság. Az idő igazolta a bennük felvetett gondolatokat. Úgy találtam, hogy ezek a cikkek olyan problémákkal foglalkoznak, amelyek megdobogtatják minden magyar ember szívét, összegyűjtve olyan könyvet adhatnak, amelyet érdemes elolvasni, mert ezekkel az író bevilágít a magyar közélet számtalan problémájába. Mintegy folytatása ez a munka a pár év előtt megjelent, ugyancsak ebből a műhelyből kikerült „Magyar Problémák” című könyvnek.

Magyarázatra szorul az, hogy miért nem a könyv szerzője gyűjtötte, válogatta össze ezeket az újságcikkeket; mi tartotta vissza attól, hogy maga foglalkozzék a már nyomdafestéket látott írásaival? Lehet, hogy a minden nappal újra kezdődő lüktető munka nem hagyott időt erre; lehetséges, hogy kívülről ért elkedvetlenítés, vagy talán saját értékének lebecsülése volt az ok. Maradjon ez házi titok – egy nem mindennapi lélekkel szemben. Én annál nagyobb kedvvel és lelkesedéssel végeztem helyette a gyűjtés és válogatás munkáját és erős a hitem, hogy aki átolvassa a könyvet, nem fog megvádolni azzal, hogy »hazabeszélek«, amikor igaz szívvvel ajánlom az olvasóközönség figyelmébe egy igazszívű író munkáját

Buday Barnáné.

Egy újságíró vallomása.

– Együttal előszó is. –

Felőlem ugyan jöhet a sajtónovella. Csak egy paragrafusától ijednék meg, amely elrendelné, hogy a másokról írott dicséretet is bizonyítani kell. De míg nem büntetik meg azt, aki a jót, szépet és a biztatót keresi, addig nekem megvan a sajtószabadságom.

Igaz, a kritikára szükség van. Az egész alkotmányosság nem egyéb, mint bírálatok küzdelme, vélemények harca. A bírálat javít, egyensúlyoz, tisztít. E mélyreható jelentőségénél fogva közérdek, hogy azt szabadon gyakorolhassák. Kellenek tehát emberek, akik a rosszat, a gáncsolni valót keresik. Ezt aláírom. Csakhogy nem akarok közéjük állani.

Belecsömöröltem a közéleti kritikába. Hosszú időn át magam is a gáncsolni valókra vadásztam. Mikor az újság hasábjain kezdtem róni a betűket, az az újságíró tolakodott fel eszményemmé, aki minisztert buktatott. Ekkora bátorság, ilyen dicsőség egész ifjú gárdánkat beteges vágyódással töltötte el. Ábrándommá vált, hogy leleplezzem a hatalmasokat, felderítsem a tekintélyek fogyatkozásait s erkölcsi betegségekre tapintsak rá. Áruló nyomok után kapargattam a hírek szemétdombjain. Örömmre gerjesztett a gyanúper s ilyenkor lánctól felszabadított kutyákként eresztettem ki a betűimet: eredjetelek és marjatek!

Kételkedő, bizalmatlan voltam azokkal a politikusokkal szemben, akikkel lapom iránya ellentétbe állított. Ellenük a szerkesztőségi szoba szelleme vak haragban nevelt s ez az érzés gyűlölködéssé fajult. Harcias szenvedéllyel szabdaltam a szabadelvű politikusokat. Széllal, Bánffyval, Héderváryval mind nagy haragot tartottam. Ó mennyire tudtam egykor gyűlölni Tisza Istvánt! Nem állíthatott gátra az ország olyan államférfit, akit én meg ne bántottam volna. Meg tud-e nekem bocsátani az ő szellemük?!

Ezt csináltuk megannyian. Gyanakodtunk, perlekedtünk, gyűlölködtünk. Kerestük a politikusokban a gonzságot, az intézményekben a szennyet, a közéletben a botrányt. Tiszta ifjú szívvel valami piszkos, kotró munkába keveredtünk. Erre azt mondtuk, hogy purifikáció. Azt hittük magunkról, hogy idealisták vagyunk, akik megjavítjuk az életet; pedig amit cselekedtünk, az életrontás volt. Angyali oktalansággal forraltuk az ördögök katlanját.

Sokakat, akik ifjú fővel veszik kezükbe a toll hatalmát, megszedít az önhittség s elsodor a hév. Emberismeret és életismeret nélkül életet és embereket bírálni vajmi veszedelmes vállalkozás. Tapasztalatlannak lenni annyi, mint lázadónak lenni. A fiatalok lelkében benne van a forradalmak gondatlansága. Ha látni akarod a megszemélyesített destrukciót, nézd meg a gyermeket, aki mindent elrombol, hogy a maga kedvére igazítsa át. A tollak többsége pedig valójában gyermekkézből serceg. Jól kellene vezetni ezt a gárdát. De az öregek, akiknek mérsékelni kellene, ádáz port visznek a hataloméért és a kenyérért. Ez a harc uszít. Keresi a naiv és bátor katonákat, akiket az indulat olcsó anyaga fűt. A fiatalság neki dolgozik.

De micsoda apró katona a legtöbb újságíró a hataloméért és a kenyérért viselt harcok vezérkari főnökeihez képest! A sajtó maga csak eszmei fogalom. Ezek a főnökök a kézzel fogható hatalmasságok. Ők diktálják a harcot s a katonák rohamozó hajlamait hasznosítják a maguk céljaira.

ők állítják be a kézi fegyvereket, a kis és nagy ágyúkat; irányt adnak a kritika lövedékeinek s kijelölik azt a területet, ahol szabad vetést, épületet és embert pusztítani. Te bohó, azt hiszed, hősi munkát végzel, mikor pedig csak a mások nyársát forgotod. No hát én a magyar vetések ellen nem kezdek többé háborút.

Ha valamiért szemrehányást tehetek magamnak, ha késői megbánás nehezedik rám, ez azért van, mert megannyiszor túlléptem a jogos bírálat határain. Erre akkor jöttem rá, mikor a becsmérelt, gúnyolt, szidott férfiakkal utóbb személyesen megismerkedtem. Legnagyobb hatást Tisza István tette reám. Most láttam csak, micsoda törpe cserje voltam én ezekhez a szálfákhoz képest. Tudásuk fensősége megszegyenített. Szándékuk tisztasága meghatott. Felőlük ismeretlenül alkotott hetyke véleményem szálamasan összeomlott. Egyiküknek-másikuknak neve azóta a történelemben ment át s létük emléke csillagként világít. És én mertem az ő bírójuk lenni?

Megismertem azután egész sorozatát az intézményeknek, melyek támadó beavatkozásaim célpontjai voltak, s ahol az ismeretlenség távolságából kicsinált huncutságot sejtettem, ott becsületes munkával, tiszteletreméltó kötelességlerovásokkal volt alkalmam találkozni. Gyakran inkább elismerés és biztatás illette volna meg azokat, akiket szidalom ért. Ha ki akarod venni a közmunka nemesebb körvonalait, közelről kell nézned. Megismertem az osztályok és felekezetek külön területein is sok könnyelműen megbombázott kérdést, amelyek mind érzékenyeknek, gyűlékonyaknak és szinte védteleneknek bizonyultak. Mi kárt tehetnek itt a hangok fulánkjai, a szavak parazsai! És én ezeken a területeken duhajkodtam gondtalan pipaszóval!

Közel mentem a célponthoz és megdöbbsentem. Teremtő Istenem, micsoda értékekre tüzeltem én! Hiszen ez az ellenséges terület mind a nemzet vetésével van tele, amelyet szakavatott kézzel gyomlálni jó volna talán, de mekkora kárt okoz az, aki durva tudatlansággal belegázol.

Megállottam s áttekinttem a gázlók táborán. Ez a látvány feleszméltetett.

A magam frontján láttam a rajongókat és a cinikusokat, az irigyeket, a gyűlölködőket, a kígyóeszűeket, akik akarnak valamit, vagy egyszerűen csak azt akarják, hogy másból semmi se legyen. Itt voltak a pereskedők, az uszítók, a botrányvadászok. Ide sorakoztak a petrezselyemárulók, a stréberek és a konclesők. Itt voltak az ösztönös bomlasztók, akik örökösen örlik a rendet, mint furdancsok a védőgátak cölöpeit. Ok és még néhány fiatal számár: ezek voltak a rongáló hadak.

Ettől a rontó hadtól a társadalom azt a sugalmat kapta, hogy ízeire szakadozzék. A nép azt tanulta, hogy ne higgyen az úrnak. Ez a hadviselés minden tekintélyt megsebzett, minden nagyságot eltörpített, a magyar génusz minden alkotását igyekezett lejáratni. Elrabolta az illúziót, megfertőzte az eszményeket s vádanyagot adott helyükbe. Azon a módon emelte a nemzetet, hogy minden erkölcsi alkotó elemére lesújtott. Rosszatmondással rontotta a magyarnak a magyarhoz való viszonyát, bizalmatlanságot és utálkozást keltett azok között, akiknek együtt kellett volna haladniuk. Ez a munka megrettentett. Amint hatásait észleltem, eliszonyodtam tőle.

Visszariadtam a hebehurgia bírálatoktól s a megfontoltság útjára tértem át. Azóta igen csendes ember vagyok» Vezekelek. Noha a vérem bicskáért kiált, ritkán nyúlok a kritika késéhez és vigyázva bánok vele. Sokan vannak most is, akik sebeznek s a gyógyító oly kevés. Azért legszebb napom az, mikor kiengesztelő emberi vonásokat fedezhetek fel, a közélet biztató jelenségeire mutathatok rá s alkalmam nyílik nemesen teljesített kötelességek, hasznos sikerek méltatására. Ezek az én ünnepi örömeim, amelyeket nem zavarhat meg semmiféle sajtótörvény. Valamikor győzelmet éreztem, ha kiugrattam a rosszat, most az a diadalmam, ha találkozom a jóval. Ti is így fogjátok végezni, kedves újságíró barátaim. De mennyivel szebb volna ezzel kezdeni!

Örök harc.

Azt a korszakot éljük most, amely a békét hirdeti és a háborút csinálja.

Tízmillió helyett harmincmillió ember áll fegyverben; háromszor annyi katona őrzi Európa új rendjét, mint amennyi a régihez kellett. Kibírhatalannak mondtuk a militarizmus békebeli terheit és most a győztes államok háborús katonai költségvetéssel dolgoznak. Parolákat váltanak az államok, paktumokat kötnek, közben pedig tankokat, repülőgépeket és bombákat gyártanak, amelyekből csak egyetlen békét turbékoló ország arzenáljában több van, mint amennyivel a föld minden élőjét ki lehetne pusztítani. A fegyverkovácsok és a méreggyártók időnkint megállapítják, hogy a népek haladnak a megértés felé.

Harcok dúlnak a társadalmak belső életében is. A háború felderítő munkájához tartozott, hogy a nyers tömegek ráeszméltek erejük végzetes hatalmára. A közkatonák azzal az álmodással zavaró gondolattal tértek tűzhelyeikhez, hogy az ő kezükben volt a világok sorsa; de csak felsőbb akaratok engedelmesei voltak. Mit tehetek volna és mit tehetnének a maguk szervezett akaratával! Olyan elmék is, melyeket idáig nem bírt a fantázia felhevíteni, úgy találtak, hogy a felfordult világ megvalósításának igen egyszerűek az eszközei. Csak össze kell fogniok az alsó rétegeknek és felülkerekedésüknek senki sem állhatja útját. Aki a sors vagy a társadalom kisémmizett, az azok vagyonnak és hatalomnak urává válhatnak erejük egyesítése útján» És semmi sem jogosabb, mint az, hogy így történjék, mert ők a nagy többség, már pedig az igazság a többség akaratában él.

Ezek a gondolatok kétféle irányzat malmára hajtották a vizet. Egyik az, amely a kisémmizett munkásosztály uralkodó jogát fizikai erőszakkal akarja megszerezni és fenntartani: ez a kommunista; a másik az, amely ezt a jogot ugyancsak a munkásosztály számára alkotmányos

formaszerűséggel érvényesítené: ez a szocialista. A két versenyző veri egymást, mindkettő a polgárságot. A polgárság erre azt mondja, hogy legyen hát népuralom, de úgy, hogy ő se maradjon ki belőle – és elnevezi magát demokratának. Most már aztán a demokraták is verik a polgárságnak azt a részét, amely a nemzeti politika régi eszméihez ragaszkodik. De ez a négyféle világnézet is tagozódik pártokra és csoportokra és valamennyi marja egymást. Külön-külön mind esküszik, hogy a társadalmi béke üdvös eszményét szolgálja.

Harcias vámtarifák zavarják meg az európai államok gazdasági forgalmának régi rendjét. Megtanulták a háborúban, hogy csak az az állam független, amely önmaga ki tudja termelni a gazdasági szükségleteit, áttértek tehát az önellátás elvére, ami azt jelenti, hogy a jót és az olcsót nem eresztik be, ha ugyanazt odahaza is előállíthatják rosszul és drágán. Nem érvényesül többé az a régi szerepmegosztás, amely a termelőhelyek természeti előnyeit érvényesülni engedte a nemzetközi forgalomban is, mert az idegen termékeket most súlyos vámokkal igyekeznek kiszorítani. Ez a politikai vámvédelem rendkívül megdrágítja itt az ipari, ott a nyersterménypiacot, terheli, tehát csökkenti a fogyasztást és nem kis részben oka a termelés válságának, így koplaltatják és nyomorgatják egymást az államok, jeléül annak, hogy ma is diadalt ül bennük a háború népiértő szelleme.

Harci harácsolásokat folytat a pénz is. Mint szélkorbácsolta sáskafelhő hömpölyög a világ mezői fölött s ahol zöldelni látja a fűvet, oda lecsap, letarolja a kistökések vetését; majd aranyesővé változik, ráhull a szikkadt mezőkre és tízszeres, tizenkétszeres magot zsarol ki belőle. A háborúban felgyúlt arany megtartotta háborús lelkét, mert azoknak a népeknek, amelyeknek húsát élte ki, most a maradt csontjukból is felszívja a velőt. A kamat ma nem a kölcsönből kidolgozható haszon, hanem utólagos hadisarc, amelyet a kifosztott népek annak fizetnek, aki a vérből tudott aranyat csinálni.

A vesztes országok kizsarolt és ketrecbe zárt népe pedig egymás nyakára szaporodik. Egy hatvannégymilliós néptől elvették a gyarmatait, másoknak eddig bírt szűk hazai férőhelyét is összébb szorították; hozzánk betoltak száz-ezernyi családot, akikről a győztesek gondoskodni nem akartak. Az összezsömösölt népnek aztán nincs útja kifelé. Úgyszólván tökéletesen megszüntették az Amerika kultúr-államaiba irányult kivándorlás lehetőségeit, mert nem volna teljes az emberiség boldogságáról való gondoskodás, ha a hazug viládemokrácia oldalba nem rúgta volna a szabad költözködés jogát. Kezdenek egyes országok heringeshordókhöz hasonlítani; csakhogy ezek a heringek szaporodnak is, következésképpen szét kell a hordó dongáit patantaniuk. Maholnap késsel fognak küzdeni a bezárt országok túlsűrűsödött lakói a férőhelyért s vagy egymást tapossák agyon, vagy börtönük őreit.

És a gyűlölködés leggonoszabb óráiban született világrend nem akar lényegén változtatni. Utólagos belátások sem enyhítik a torz alkotást; íme, a győztesek most azon törik a fejüket, hogyan fizetessék meg a világ legszerencsétlenebb nemzetét, amelynek testét szétmarcangolták és ezeréves értékeiből alig hagytak meg valamit. Most azon tanakodnak, hogy a megmaradt rész a megcsonkítás borzalmas műtétéért mennyivel tartozik. Nem utasítja vissza ezt a merényletet a világ megbotránkozása. Külföldi lapok még meg is róják a boldogtalan országot, hogy ellenáll a sarcnak, tehát a megértés áldó szellemének és miatta nem lehet betetőzni a békeművet. Ah, az álnokok!

A világ nagyjai kenetteljes arcokat vágnak és szavalnak emberiségboldogító eszmékről, de eltűrik, hogy tógájuk alatt népnymorító gaszágok lapuljanak meg. Ennek a kor-nak az ifjúsága csupa hazug és ámító szóbeszédet hall, – csak megtorolatlan bűnöket, diadalmas huncutságokat lát, de sehol sem látja az igazságot és a becsületet a siker teremtő tényezői között. Ha a tanító elmondja a régi citátumot, hogy minden országnak talpköve a tiszta erkölcs,

ennek a nemzedéknek röhögnie kell. Micsoda sátáni szellem lesz a jövő urává, a népsorsok mai eligazításának tanulságai nyomán!

Mintha a jónak és szépnek minden reménye ködbe borult volna ezen a földön; csak a döggesejük várják vijjogva az újabb lakomát.

Hogy nem térnek észre a hatalmas, bölcs nemzetek, mondván: elég volt a fariakból, érjen véget az önzés bestiáinak garázdálkodása, most már valorizáljuk a megmenthető értékeket. Csináljunk jobb erkölcsöt, hogy az embereknek egymáshoz való bizalma és az igazságos Istenbe vetett hite helyreálljon, mert ha így haladunk, rosszabbakká válnak az emberek az éhes farkascsordáknál!

Hallga csak, már mondják is ezt egyes álmodozók. De megteszik-e vajjon a hatalom urai, míg urai maradnak a hatalomnak?!

Küzdeni, vagy pusztulni.

Tagadhatatlan valóság, hogy Magyarország most a túltömöttség átmeneti bajaival küzd. Amint a szervezetben a vérbőség vérnyomást okozhat, ezt teszi a nemzetek gazdasági életében a viszonylagosan nagy népsűrűség. Már pedig a mi vérünk ugyancsak megsűrűsödött. Csonka-Magyarországnak most kereken 91 embert, tehát 26 lélekkel többet kell eltartani négyzetkilométerenkint, mint amennyi Nagy-Magyarországra esett.

Egyáltalán nem nagy ez a sűrűségi szám sem. Olaszországban 130, Németországban 134, Németalföldön meg éppen 219 lélek esik egy négyzetkilométerre és azok mind jobban meg tudnak élni nálunknál. Persze a népsűrűséget nem pusztán a földhöz s ennek műveltségéhez kell hozzávetni, mert az ipar, a kereskedelem, sőt az idegenforgalom is táplál, ami mind az eleven emberi erőből születik. Eppen ezért legnehezebb az élet a ritka lakosságú földeken, mert

ezeken az életet javító kultúra hiányzik, amit az emberek sokasága csinál.

Csakhowy úgy van a nép a szaporulatával, mint a folyó vize. A víz anyaga a forrástól távozva, mindinkább sokasodik, de a lassan szaporodó víztömeg fokozatosan medret váj magának. Csak akkor történik baj, ha a folyóba nem fokozatosan, hanem egyszerre szakad be nagyobb vízmennyiség, ami nem bír nyomban medret sodorni s ezért kiárad.

A népek életében is így van. A természetes szaporulat még csak ki tudta volna dolgozni a saját elhelyezkedésének szélesebb medreit a csonka országban is, hiszen népünk propagatív ereje tíz éven át csupán hat lélekkel emelhetette a négyzetkilométerre eső emberszámot. Valójában azonban a sűrűségi szám nyolc év alatt huszonhatal emelkedett, mert az elszakított területekről is sokan átszorultak az anyaországba. Innen van az áradás.

Nyom ugyan bennünket a vérsűrűség, de a vérszegénység most valósággal halálunk lenne.

Képzeljük el Magyarországot a háború után annyi lakossal, mint Mohács után volt. El lehet-e gondolni, hogy ezt a lötyhedt hólyagot a sűrűségtől feszülő államok végleg szét ne nyomták volna? A népsűrűség életjogot, ellentálló erőt, eleven energiát jelent, kemény falat alkot, amely megállítja a támadó erőt. Ha valamit visszakupunk az elvett területből, azon a jogon kapjuk vissza, hogy azt a területet sűrűn behálózta a magyar vér. Még leverten is a szaporaság bizonyul legbiztosabb honfoglaló erőnek.

A szaporaság marad ezután is nemzetünk legnagyobb propagatív ereje, ha érvényesülni és győzni akar. A termékenység megakasztása kútba dobott jövő. Most különösen az kell az életjogunk kiverelkedéséhez, hogy sokan legyünk. Nehéz ugyan a mai zsúfoltság okozta tülekedés, mint a kezdődő tornagyakorlat. Minden testrészünk fáj, mert egymást nyomják a dagadt izmok. De ez a keservesen nehéz munka fejleszt majd bennünket igazi atlétává.

Énnek az összezsúfoltan életre-halálra küzdő magyarnak sok milliónyi könyöke az egyetlen erő, amely tovább tolhatja s szétvetheti országának mai szörnyen szűk határait. Ennek a küzdve dolgozó magyarságnak feszülő mellizmai fogják szétpattantani a trianoni abroncsokat.

Fojtogató határok.

Egy falka év múlt el a trianoni ítélet óta, de a csapások nyomait a moha nem takarhatta be. A hegyek és a folyók nem költözökdhettek új határaink vonalára, vágott sebeink tehát ma is nyitottan hirdetik tökéletes kiszolgáltatottságunkat. Területileg és gazdaságilag összetört országunkat nemcsak a biztosság érzése hagyta el, hanem a gazdasági erőfeszítés sikereihez fűzhető reményből is alig maradt valami. Rohamosan növekedő eladósodásunk s az egymás sarkát taposó válságok még korántsem fejezik ki a helyzet drámai feszültségét, mert hiszen más országok is bajokkal küzdenek. Csakhogy azoknak a munka és a szorgalom biztos orvosszerűk, ránk azonban a fejlődés és a szaporulat azt az újabb bajt hozza, hogy testünket a kurta határok és a szűkre szabott életlehetőségek annál jobban fogják szorítani. Pedig hiszen nálunk már ez a mai nemzedék is igen nehezen helyezkedhetik el. Itt az öregek a nyugalomra érett napokban újra voltak kénytelenek kezdeni az életfenntartó munkát, minthogy szerzett vagyonuk vagy járadékuk megsemmisült s a fiatalok rohamcsapatai hiába ostromolják a kenyeret adó legszerényebb munkatereket is. Gazdaságunk mai állapotában alig bírjuk eltartani az ideszorult értelmiségünket; értelmiségi középosztályunk feje fölött a halálharang kong. Magyarország a szegény emberek hazája lett s a kétségbeesett emberek országa lesz. Nem segíthet rajtunk semmi egyéb, csak a határfeloldás, csak az ezeréves keretekbe való visszahelyezkedés, különben egymást fojtogatva fulladunk meg, vagy másokat pusztítva pusztulunk el.

Csak a revízió!

Magyar újságírónak nehéz ünnepi gondolatokhoz emelkednie, mert úgy érzi írásközben, mintha meglöknék könyökét a névtelen olvasók s arra biztatnák, hogy békétlenkedjen, vádoljon, panaszkodjék. Mert a magyar élet hangos a siralomtól, s ami még ennél is súlyosabb, hiányzik az emberekből az az érzés, hogy mindenki a maga keresztjét viseli, együttesen pedig Trianont szenvedjük. Nem! Itt igen sokan azt hiszik, hogy igazságtalan gazdasági rend megrövidültjei. Minél kopárabb a mező, annál jobban izgatja az aszály áldozatait a buja foltok látványa. Hohó! Kiáltanak a panaszosok, hiszen itt még mindig akadnak emberek, akiknek nő a füvük. És a maguk soványségát még csak elszenvédnek, de az, hogy mások meg pocakot ereszhessenek, számukra elviselhetetlen. Emiatt származik a legtöbb keserűség, ami az író tollát is megremegetti.

Ott, ahol annyi sok a letört ember, mint minálunk, legjobban éget a mások nyertes sorsa, azoknak a szerencséje, akik kevés fáradtsággal irigylendő elhelyezkedéshez jutottak. Ebből buzog fel az a méregforrás, amely a túrhető életet is megkeseríti. Ezért hát minél szegényebb az ország, annál jobban kell vigyáznia arra, hogy ne dédelgessen egyeseket és ne tenyészsen ki terpeszkedő existenciákat. Valljuk meg, erre mi nem tudunk eléggé vigyázni.

Igazságtalan volna azt állítani, hogy a tőkeuralom ridegségét ne enyhítettük volna. A csonka Magyarország szociális élete több tekintetben megjavult. Kifejlesztettük a progresszív adórendszert, szétosztottunk egy millió hold földet a kisemberek között és bevezettük a társadalmi biztosítás többféle intézményét, amelyek a munkaadókra ugyancsak súlyos terheket hárítanak. Elvitathatatlan, hogy gazdasági rendünk a gyengék és a szegények érdekeihez igazodik.

De ennek az irányzatnak megnyugtató hatását sokak szemében elrontja az, ha a hatalom körül elhelyezkedett

néhány ember túlzott kedvezésekhez és előnyökhöz jut, ha egyesek összeköttetések révén gyorsan érő sikereket mutatnak fel, ha mások a kiélt tömegek vagyont kezelő intézmények élén aránytalan jövedelmeket élvezhetnek. Nem kevésbé bántják a közönség szemét a közpénzből való költségek, rangos kényelmek, fényűző igények kielégítése. Hiszen mondjuk, ezek az irigység szemüvegén át nagyok látott visszasságok inkább csak szépséghibák, illuziórontó jelenségek, amelyek pénzértékben kifejezve, alig billentenének a pénzügyi mérlegen. Ám mégis csak hibák, gyengeségek, felkínálkozó célpontok a megbotránkozató bírálat számára, kitűnő rései a támadásnak, pompás lehetőséget adnak a támadás látszólagos erkölcsi felülkerekedésére, az elégedetlenség szítására s a hatalmi rendszer hazafias és becsületes célzatainak eltorzítására. A közönséget nem is nehéz hozzászoktatni ahhoz, hogy a rendszeren végül is csak a pattanásokat és a szeplőket lássa meg, ne pedig a megbecsülendő értékeket.

Annak aki most a fórumon van, résen kell állnia, hogy kicsinyes szempontokból se érhesse megrovás. Mert ez nemcsak az ő ügye. A gáncs, hacsak legkisebb alapját érzik, rendkívül hat a közönségre, elfordítja figyelmét szenvedéseinek egyetlen igaz okától, amelyet úgy hívnak, hogy Trianon és azt a balhitet kelti, mintha a belső rend rossz kiigazodásának tulajdoníthatná nyomorúságát. Ez pedig nem igaz.

Támadnának fel bár a magyar történelem legnagyobbjai, csak nem bírnának boldogító rendet teremteni ebben az országban, amelyet régi életszerveitől megfosztottan, beleszorítottak egy határok nélkül való homokmezőre és kínai falakkal zárták el tőle az egész világot.

Természetesen Trianon nem menti a belső hibákat, sőt súlyosbítja; ehhez a gyászfátyolhoz tiszta lelkek és puritán tettek illenek. Alapjában véve azonban ehhez a nagy szerencsétlenséghez úgy viszonylik a rovásra vett hibák legtöbbje, mint rákos daganathoz a szemölcs.

Ha a magyar közönséget a rajtunk véghezvitt országrontás valóban egész súlyával áthatná, kisszerűeknek tartaná azokat a bajokat, amelyeket a kiirthatatlan emberi gyarlóság minden rendszerbe belevisz. Egyetlen megváltó gondolata és imádsága csak a revízió lehetne. Ha a szociáldemokrata magyar munkásság jól látná a Triaon-ütötte gyógyíthatatlan gazdasági sebeket, semmiféle szakszervezeti parancs el nem tilthatná a revízió ügyéhez való csatlakozástól. Mert akkor tudnia kellene, hogy mai szűk határaink között a népszaporulat inségre van ítélve és jövőjét semmiféle szocialista rendszer nem mentheti meg. Nincs itt más választás: vagy szétfeszítjük a tömlőc falait, vagy meggebedünk.

Ez a fájdalmas való. Aki mást mond, az ámit és félrevezet.

A nagy tömegek azonban mintha ma sem ismernék a szörnyű helyzetet. Hiszen ha látnák, hogy a változatlanság lassú, de biztos halált jelent, akkor az ország aprájának, nagyjának vallásos ájtatossággal kellene ápolnia a revízió társadalmi szervét, amelyet a halni nem akarók ligájának nevezhetünk. De rossz látni, hogy a nemzetnek ebből az egyetlen mentőmozgalmából is vannak kimaradók. Mit csinálnának ezek? Szeplők és szemölcsök ellen vontatják fel az ágyúikat, vagy csak panaszos kifakadás telik renyheségüktől!

Nem tudják, hogy a halál jegyesei, mert az étel-ital most is kiadja az ízét, az álom most is üdít, a csók most is édes. Oh, válna bár inkább mindez keserűvé e szűk határok között, hogy az életvágys a kétségbeesés minden ereje segítene feszíteni, tágítani a magyar tömlőcöt!

Gondozzuk a tüzet!

»Sohasem beszélni róla, de mindig rágondolni.« Ez a politika nem felel meg a magyar természetnek. Mi nem tudjuk jégre tenni az érzéseinket, hanem amiről gondol-

kozunk, arról beszélünk is. Tehát csak beszéljünk róla s ne engedjük feledésbe menni egyetlen pillanatra sem, hogy mi volt Magyarország és mi lett. Olyan legyen ajkunkon a velünk történt igazságtalanság orvoslásának sürgetése, mint a reggeli imádság. Úgy melegítsük azonban a levest, hogy ki ne fusson. Tápláljuk a tüzet, de szemünk rajta legyen, hogy a láng a tetőbe ne kapjon. Ezen a módon tanácsolja a józan ész a revízió eszméjének a gondozását.

Várnunk kell a jó szelet, amennyiben azonban tőlünk függ, rajta kell lennünk magunknak is, hogy szél legyen. Akinek szava van a magyar közvéleményben, annak szakadatlan kötelessége az emlékeztetés s a biztatás, hogy a társadalom a revízió ügyét legszentebb szívügyévé tegye s ne állhasson meg a színe előtt olyan kormány, amelyik a cél felé való úttörésben erélytelen, lagymatag s elmulasztja mindkét kezével megragadni az alkalmak üstökét. Pörölynek kell lennie a társadalomnak, amely csattogva vág követelésével a közhatalom üllőjére, hogy ez pillanatokra se válhasson a renyhe tétlenség párnájává. Mert ami sodró erőt mi kiadhatunk magunkból, az nem más és nem több, mint a mindig résen levő szívós és következetes akarat.

Csakhogy a nemzet akaratának egy cél felé fejlesztéséhez nem elegendők olykori lelkes szónoklatok, nem elegendő még a sajtó hatalmas hangja sem. Annak az érzésnek, amely bennünk él, a nép lelkét is magával kell ragadnia. Aki azonban a nép lelkét igazában meg akarja venni a történelmi gondolatoknak, annak a népet tanítania, művelnie kell, mert a hazaszeretet önzetlen elemeit a műveltség termeli ki.

A maga portáját az analfabéta is oroslán módjára szeretheti, de a nemzetnek a tűzhelyen kívül eső fogalmait csak az tudja szívéhez ölelni, aki feléri értelmével, hogy a nemzet épségével, hatalmával és sorsával a kis kunyhók léte is mennyire összefügg. És még tulajdon vérét is csak akkor szeretheti az ember szíve szerint, ha megismerte, megszokta, érdeklődésébe begyökerezett. A hazát és a nem-

zetet is ismernünk kell múltjával, dicsőségével, gyászával és fényével együtt, hogy lelkünkbe gyökeret verjen és szenvedéseivel magunkat is azonosíthassuk.

Azt az ismeretet pedig, amely a hazát és a nemzetet bevezeti a tudás birtokába és a lélek meleg fészkébe, a történelem, a földrajz, a költészet és az irodalom adja meg. Ezeket egy szóval összefoglalva iskolának mondhatjuk és a tervszerű tanítás eredményeként megkapjuk azt a kultúrát, amely a népek millióit felöleli a nemzeti élet eszmeközöségébe.

Nemzeti kultúrát kell adni a népnek, hogy ne csak jel-szava legyen a nagy Magyarország, hanem lelkének szomjas vágyává és mindennapi imádságává váljék. A revízió követelése csak így öblösödhet ki a magyar nép áhítatos zsoldárává.

Gyásznapok.

Van nekünk egy örökösen visszatérő fájdalunk, amire orvosság nem található. Ilyen visszaütő seb az október 6, az aradi vértanuk emléknapja.

A nagyobb tragédia sem bírja elborítani a kisebbet. Hiszen a 48-as szabadságharcnak csak a fulánkjait tépdesték ki; maga az ország ha elnyomva és gyötörve is, de egy testnek maradt. Most meg a világháború után maga a test vált csonkává. Milliónyi elszakított magyar családot ítéltek arra a sorsra, hogy soha többé magyar ne lehessen és még csak gyermekeit se taníttathassa, Istent se dicsérhessen ősei nyelvén. Nem bújhat ott el többé a nemzeti érzés szomorú dalokban sem, miket a pusztai szellő tovavisz és elhint a szívek televényében, mert a csendőrszurony megzörgeti még a bokrokat is, nem rejtőzik-e bennük magyar fájdalom és egy nemzedék multán már talán nem is lenne, aki ezeket a bús dalokat megértené. El van vágva a vér a vértől, Isteni törvények és természeti rendelések ellenére. Szörnyű önkény, bántóbb fájdalom ennél már nemzetet nem érhet.

És mégis visszatér az aradi nap gyásza, noha már az egykori vesztőhely sem a miénk. Nem bírta lelkünkben kimosni egy vértenger sem a 13 vértanú emlékét, mert személyükben volt képviselve és veszett el az, ami örökké legszentebb eszménye marad a nemzeteknek: a szabadság, a függetlenség, a felszabadulás. Ezek a hős fiaink eszményeket vittek szuronyaik élén, míg a legutolsó borzalmas háborúban csak a szörnyűségek ellen való védekezés ösztöne rázta fel a kötelességérzetet. Védünk kellett egy megtámadott országot, amely nem nyerhetett se több területet, se több szabadságot, se több testvériességet. S a meztelen élet mentésével szemben állott az a kockázat, hogy mindent elveszthetünk. Ez történt.

És noha a kötelesség oltárán százezrek áldozták fel magukat, noha a magyar hősekből az egész eget be lehetne szórni csillagokkal, mindmáig nem magaslott ki semmi eszmei örökség a háború hagyományaiból, hanem minden érezhető hatása csak a zsibbasztó szerencsétlenség. Ma még nincs gyásznapja Trianonnak sem, mert a rémület nem ünnepel.

A tragédiában győzni kell az eszmének, noha a hős elbukik. Ám most a hőssel az eszme is megbukott, győzött az árulás, az ármány, az erőszak, a világcsalás és még a tiltakozó szóra is egész világhatalom megsemmisítő súlya nehezedik. Még máig sem bírjuk elhinni a végleges bukást, nem tudjuk gyászolni az élve eltemetett ezeréves létünket. Azt mondjuk arra, ami történt, hogy rossz álm volt, ami nem állandósulhat valóvá, nem, nem soha!

De ebben a kételkedő és tiltakozó elszörnyedésben benne van az igazságérzetnek egész világgal dacoló lázadása s hamarabb kihül a magyar vér, mintsem Trianonba belenyugodna.

Mert képzelhető-e, hogy az a nemzet, amely az aradi tizenhárom emlékét máig is kegyelettel őrzi szívében, el tudná valamikor felejteni a négymillió magyart!

Magyar karácsony.

Karácsony előestéjén vezette el a pásztorokat a napkeleti csillag annak a kisdednek a bölcsőjéhez, aki majdan ártatlanul ontott vérével váltotta meg az emberiséget és Istennek fia volt. De mielőtt lelke a mennybe szállott volna, itt a földön elhintette a szeretet vallását és rávezetett arra a törvényre, melynek gyakorlásával egymást is, önmagunkat is boldoggá tehetjük. Ez a törvény az, hogy azt cselekedjük másokkal, amit kívánnánk, hogy mások velünk cselekedjenek. Ez a szeretet tanának alapelve. De ezt a tant dicsőítsük most mi, a gyűlölet korbácsával megvert, megcsonkított magyarok?

Lehet-e szeretetet hirdetni ezen a napon nekünk, az elevenen sírba zártaknak? Mikor milliónyi testvérünk könnyeket ont s mikor mi velük együtt siratjuk ezeréves létünk rombadőlését, mondhatjuk-e tömlöctartóink, halálraitélőink felé fordulva, hogy elég volt a haragból, a szeretet legyen most már közöttünk?!

Hiszen ezzel szenvedésünket és halálunkat véglegesíténék s megadnánk ellenségeinknek azt a jutalmat, hogy élő csontjainkat nyugodtan rágdoshassák.

A szeretet törvénye nemzetünknek csupán önmagára, saját hű férfaira alkalmazott vallása lehet.

Befelé nézve, kérjük Istent, tisztítsa meg szívünket ahhoz, hogy egymással megértő, békés, Jézus kedve szerint való életet élhessünk.

Kifelé nézve, arra kérjük Istent, hogy úgy bocsásson meg nekünk, amint mi nem tudunk felejtetni!

Nemzeti feltámadás.

Gondolkozó ember előtt felmerül az a kérdés, hogy szabad-e a feltámadás eszméjét a nemzeti életre vonatkoztatnunk. Hiszen a mi vallásunk csak annak ígér hal-

élet szervezetét emberi erő és akarat hozza létre. Hát lehet-e a nemzetnek örökkévalóságot tulajdonítanunk?

Nemzetek lesznek, nemzetek vesznek – mondotta Deák Ferenc. Igen, a nemzetek is elpusztulhatnak, ha nem tudják helyüket megállani erővel, akarattal, munkával, erkölccsel. Minden elpusztul, ami rossz és gyenge. Buknia kell annak a népnek, amely jó képességeiből kifogyott. A természet törvényes akaratot mutat ki abban, hogy győzelemhez segíti a jobbat és a rosszabbat megsemmisíti. Ez az élők rendje, ez az örökké visszatérő igazság.

Hanem, hogy a jobbat elbuktassa a rossz, az erősebb életképességét a gyengébb, a hűséget az árulás, a becsületet a furfang, az ellenkezik az élők rendjének évezredek törvényével, ellenkezik tehát az isteni akarral is. Már pedig a mi terhünkre ilyen győzelem történt. Századok által megszentelt igazságok és nemes emberi értékek buktak el bennünk. Ezért méltán hihetjük, hogy ez a bukás nem lehet végleges, hanem fel kell támadni bennünk a világ örök rendjét mozgató igazságnak.

Nemzetünk feltámadásának reménye tehát a teremtés tökéletességébe vetett hiten alapul.

Nincs megállás.

A fű sem szünteti meg növéstét, noha nem látod, az idő is érik, noha nem érzed kásásabbnak a húsát.

Kacagnak a sátánok.

Egy ember jó ember; sok ember rossz ember. A tömeg elnyeli az egyéni felelősségérzést s úgy elkapja a személyes akaratot, mint szél a vitorlát. Ki a tömegnek a kormányosa? Önön maga, azaz mindenki, tehát senki sem.

Ez a Senki csinálja a forradalmat s a háborút, ez adja ki parancsban a válságos jelszavakat, – ez gyilkoltat, mikor az egyén keresztet vet. Ez a Senki csinál olyan dolgokat,

amelyeket az alkotóelemek: az egyesek a maguk elhatározásából rendszerint nem tennének meg, mert már elgondolásuk is rémületes, végrehajtásuk pedig emberfölötti áldozatokkal jár. A Senki hatalomsóvár, bosszúszomjas, önző, szeszélyes és kegyetlen. Es ez a rossz ember viszi a jókat a történelem mézárszékeire.

En a Valaki a Senkivel szolgálai viszonyban vagyok. Sohasem úgy történik a teljesülés, ahogyan én akarnám! Szerepem csak annyi, hogy belefúvok, belekiáltok, bele-sóhajtok a levegőbe. Es amint sok milliónyi vízcsepp elpárolgásából adódik a felhő, azonképen ezekből a szemernyi fuvallatokból keletkezik a vihar, amely aztán túlnő az erőmön s kényére játszik velem. A milliók vérkeringésének folytatásaként támadnak azok a légörvények, amelyek a milliókat elsodorják.

Azért nem lehet megszüntetni a háborút semmiféle bölcs elhatározással, mert azt a Senki csinálja, a felelőtlen és a kiszámíthatatlan úr. Ez a Senki, ha eljön az órája, kitolja a helyükről az arany tollas bölcseket, letaszítja trónjukról még a királyokat is s helyükbe olyan vitorlákát állít magának, amelyek akarata szelének engedelmeskednek.

Régen a királyok fűjték elő a vihart, de ezekre a nagy fájtatokra is a Senkinek kellett ráesnie, hogy működésbe jöjjenek. Az ő láthatatlan közrehatása idézte elő a légrezgést s ez hozta a vihart. Elhatározták Párizsban, hogy ne legyen többé fergegeteg. Csak az a hiba, hogy a Senkit nem tudják elenyésztetni. Ennek forr a vére s jobban gyűlnek orkánokat teremtő sóhajai, mint valamikor.

Csak Európában negyvenmillió, hazájától elszakított lélek várja az ítéletidőt, megváltásaként. Két nemzetnek együttesen hetvenmilliónyi népe nyögi itt a csonkaságot, ott a megaláztatást s mindkét vonalon a cudar élet keserveit. Úgy alá van aknázva a föld feszítő és robbantó anyagokkal, hogy állandóan remegnie kellene, ha idege volna. Ezt a szörnyű pusztító anyagot benne hagyják az aknáknban, csak éppen a bánya szájára írják ki, hogy robbanásnak

történni nem szabad. Ha ha ha! Hogy kacaghatnak erre a sátánok! Ezen a módon a fellegeknek is megtilthatnák, hogy ne sújtsanak villámmal, a villámnak pedig, hogy ne gyújtson.

Az emberiség jövőjét sohasem az dönti el, amit a jóllakott bölcsek határoznak, hanem az, amit az éhes és a bosszús emberek éreznek. Ha nyugalmat akarsz, gyógyítsd a milliók keservét; ha háborút akarsz, fogd rájuk, hogy jó dolguk van. Állandósítani akarják azt a békét, amely igazságtalanságával és embertelenségével a népek egyik felében kárörömet, másik felében utálatot keltett? Jól van; én, az egyes, aláírom ezt a nagyképű határozatot, de a Senki bizonyosan fel fogja rúgni.

Aki úrrá akar lenni a háborún, annak az embereket kell gyógyítania. A világ népe ma beteg. Egyik felét a kártevés, másik felét a kárvallás rontotta meg. Szörnyen romlott az emberanyag s a romlás oka benne van az elszakított emberekben, az eltolt határookban, az erkölcstelenség győzelmében, az árulás jutalmazásában, a vesztesek jogtalanságában, adókeresztjük súlyában s kiélésüknek cinikus formáiban. Ezekből az irgalmatlanságokból és szemérmertlenségekből az állandóság törvényét megszerkeszteni nem lehet. Ha megrögzíthetnék azt, ami ma van, elbukna az emberiségnek az a nagy tétele, hogy ami erkölcstelenül jött létre, annak vesznie kell. De nem a tétel fog megbukni, hanem a határozat.

Hiába próbálják elhelyezni a rablott jószágot a biblia oltalmába. Ám ha ez sikerülne s a rablott árukból állandó nemzeti értékek alakulnának, örült volna az, aki rabolni nem akarna. Adjuk áldásunkat az erőszak, a gonoszság és a rövidlátás munkájának eredményeire – és hasonló munkára ösztönözünk. Ne legyen többé háború! – mondják. Ezt úgyis érthetem, hogy ne legyen más igazság, méltányosság és becsület, mint ami most van. Csakhogy ez ellen a lehengerelt milliók lelkében az ég minden angyala s a poklok minden ördöge tiltakozik.

A mi végső álmunk is a béke, de nem olyan béke, amelynek ágába csonka tagokkal és lekötözött karokkal fektettünk. Ebben az elhelyezkedésben az embereket nem a háború, hanem a béke ellenségévé nevelik. A párizsi »béke« feliratú ponyvát szurony okra és tövisekre borítják rá, ezért okvetetlenül ki kell lyukadnia.

A mai viszonyok között egyetlen út vezet a béke megteremtése felé, a méltányos és becsületos orvoslás útja; ez pedig a *revízió*.

A magyarság hősei.

A növény hazája a klíma. Az állat hazáját azok a növények határolják, amelyeket megeszik. Hát az embernek hol a hazája: a levegőben, a földben, épületekben, fákban, tájképekben, az embertársaiban, a szívében? A természet oltja-e belénk a ragaszkodást ahhoz a földhöz, amelyet megszoktunk, mint ahogyan a nehézkedés törvényénél fogva minden feldobott tárgynak le kell esnie, hogy a világ berendezésének összefüggése egykönnyen fel ne bomoljon? Vagy az emberi lélek külön lángja lobog abban az érzésben, amelyet hazaszeretnek nevezünk?

Mindegy. A hazaszeretet az élők törvénye. Nincs faj, nincs felekezet, amely az emberi lélek egyetemes törvénye alól kivétel legyen. Mert az emberben a kultúra csúcspontján is megmarad az az ősi gyermeki vágy, amely apát keres és csak akkor költözködik szívébe a megnyugvás és a kielégítettség érzése, ha ennek gyámolító és védő tekintélye alá hajthatja a fejét. Ez apa pedig az édes hazai föld.

De lám, a földet mondom a haza megtestesítőjének. Vajjon jól mondom-e; a földet kell-e csakugyan a haza fogalmával azonosítani? Nagy problémát vet fel újabban ez a kérdés, hiszen vagy négyemillió magyart olyan módon szakítottak el a régi hazájuktól, hogy a föld megmaradt a lábuk alatt, de a mennyezet változott meg a fejük fölött.

Hol van most már az ő igazi hazájuk? *Ott* van az ősi rög, a szülőház, a temető, melyben az elköltözött szeretettek porladoznak; de idegen az uralom, a nyelv, az intézmények szelleme, a szokás, az erkölcs. *Itt* pedig maradt a csonka ország, amely távolabb esik az elszakított magyar szülőföldjétől, de közelebb fekszik szívéhez, mert az anyaországban testvérei élnek s a magyar lélekből kialakult törvények, intézmények, szokások vannak érvényben. Mondjátok meg, ti bölcsek, hol van hát az elszakított magyar hazája? *Ott*, vagy *itt* találja-e meg az apát kereső szív a nyugalom párnáját?

Nagy drámai összeütközések zajlanak le most az emberek lelkében. A geográfiai fogalmak és a materiális törvények mérkőznek eszmei erővel. A valóság kényszerítő hatalma az új uralomhoz köt; a képzetek varázsereje a régihez vonz. Egyik haza várja, a másik kéri a hűséget. Most már hazafinak lenni mást jelent, mint magyarnak lenni. Az új kötelességeknek a régi lelki kötöttségekkel való összeegyeztetése nagy megpróbáltatásokkal jár, hogy a küzdő magyarok a régi hazai földön való kitartás mellett magyarságukat is megmenthessék.

Ebben a küzdelemben válik el az emberek értéke. *Ott* dől el most a demarkációs határokon túl, kiben mennyi a megbízhatóság, a hűség, a jellemerő. Mi idehaza inkább csak szalmát csépelünk; ott vágják igazában a rendet, ott sorakoznak fel a tettekkel beszélő férfiak. Bátorszívű írók, politikusok, akik nyílt harcot mernek állani az elárvult magyarság jogaiért és szegény lelkészek, tanítók, akik szükös javadalmuk egy részéről is lemondanak, hogy a magyar iskolákat megmenthessék: ezek a magyarság mai hősei.

És hányan vannak idehaza, az élet páholyában ülő magyarok, akik a maguk munkáldozatáról, elnyomottságáról, vagy szenvedéséről mernek beszélni, mikor meg nem énekel névtelen hősök százai és ezrei testükkel fogják fel a magyarságot sújtó csapásokat!

Messzebb vagyunk a küzdelem színterétől, bogy sem személyek szerint apróra megállapíthatnánk, kik vannak *elől* és kik maradtak el. Az azonban tisztán megfigyelhető bizonyosság, hogy ebben a világháborúnál is nehezebb hadviselésben a régi magyar középosztály tagjai viszik a vezető szerepet. Ami magyar megmozdulás történik az elszakított területeken, az az értelmiség hősköteménye.

Ez pedig ismételten azt bizonyítja, hogy a hazaszeretet a földhöz és az otthonhoz való ragaszkodás alakjában általános emberi törvény; ám a nemzeti érzés csak a műveltség talajában izmosodhatik meg.

Hiszen a föld vagy a műhely tanulatlan, minden iskolától elmaradt gyermeke is ragaszkodik a maga szűkebb mozgási körének megszokottságához, portájához, tűzhelyéhez, nyelvéhez. De ebben a ragaszkodásban inkább csak a ráció tudat alatti ösztönei működnek. Mert lám, a hazaszeretnek ilyen hőfoka mellett az, aki a saját földjét dolgozhatja és a maga nyelvén dicsérheti az Istent, máris otthon érzi magát. Ebben az érzésben hát még nincs meg az a nemzetmentő erő, amely a hősokeket és az apostolokat mozgatja.

A magyarság egyéni jellegének csak az lehet a biztos őrzője, aki a magyar nemzet egész lelki életével összeolvadt, tehát múltjával, történelmével, földrajzával, irodalmával, művészetével s az isteni hatalom és az emberi munka magyar földi alkotásaival. Hogyan is zárhatná igazában keblébe nemzetét az, aki a magyarság külön életével nem folytatott lelki érintkezést, aki nem eresztette át érzéseinek küzdelmes múltunkat, azt a fájdalmat és örömet, azt a lelkesítő emléket és büszke gyönyörűséget, azt a sok ízt és zamatot, szépséget és nagyszerűséget, amit a magyarság gényusa kitermelt? Hogyan csengjenek fülünkbe a vért pezsdítő, a szívet tépő dallamok, ha nem is hallottuk a nemzeti élet muzsikaszavát? Hiszen a szeretet, vonatkozzék az személyekre vagy dolgokra, csak megismerés, foglalkozás, megszokás révén válhat érzésünké

és vérükké, ennek híján csupán betanult szólam marad, amelyre a szív nem dobban vissza.

Ha tehát hazafiakat akarunk nevelni erős nemzeti érzéssel, nem elég fiainknak földet, kenyeret és jogot adni. Közelebb kell őket hoznunk a nemzeti élet ismeretéhez is. Ki kell fejleszteni elméjükben a magyar polgári tudatot. És bele kell vetítenünk lelkükbe a nemzeti kultúra színes sugarait, hogy a magyar élet szép értékeit tulajdonukba vehessék és megőrzésükért szenvedni is készek legyenek.

Ezt teszik most az elszakított magyar középosztály fiai. Isten segítse munkájukat s tegye szenvedéseiket és könnyei-
ket örökre áldotta! Mi pedig legyünk rajta, hogy a most völgyben élő magyarok is bekapcsolódjanak a nemzeti kultúra közösségébe és a hazaszeretet napsugaras ormaira emelkedhessenek.

Élet a rögök alatt.

Hát mégis csak újra kizöldült a fű. Nagy Isten, mi őrizte meg ezen a szörnyű télen a teremtményeidet! A hónapokon át tartott jégpáncél fölött járva, sokszor eszünkbe jutott, hogy vissza tudja-e adni a föld azt, ami benne van. Mennyi levél, virág, szín, hang, illat van elraktározva a természet háztartásában; páraszerű finomságai az életnek, törékeny testek, parányi gépezetek leheletszerű gyöngédséggel megalkotva, amelyeket egyetlen durva érintés elpusztíthat. Kétség kelt bennünk a nagy dermedés idején, vajjon kibontakozhatik-e még egyszer a rögök közül az élet, a föld csontanyagából a tavasz gyönyörű szimfóniája? Igen, lassan minden feltámad.

A gazda sok elpusztult termést sirat ugyan, mert vetéseit megdézsmálta a fagy; néhol nem az a csoda, hogy holt foltok vannak, hanem az, hogy élet maradt. De a határ csak kizöldül megint, a rétek virágai újra nyílni fognak, lesz színpompa, madárdal és egyetlen zümmögő apróság se fog hiányozni a természet zenekeréből. Hol voltak

ezek a dermesztő fagyok idején? Csak jól meg tudja őrizni a teremtő kéz a liliomait.

Kinek ne enyhülne lelke bizalomra, tapasztalván azt, hogy a gyenge életnek milyen mérhetetlenül nagy enerzsiái vannak! Hányszor felsóhajtottunk az összeomlás óta, hogy végét járja a magyar sors, mert gazdasági és lelki készségünk eltörpült és megromlott. Ellenséges nyomás mindenfelől, válságverte társadalom, vergődő nép, sopánkodó értelmiség: hol van itt a mérkőzőképesség, a helytálló erő? Veszünk kell, mondotta a kishitűség. De ez a gyöttrő gondolat nem igaz és nem is istenes. Gyertek vigaszt szerezni a zöldülő pázsitokra. Lám, hogyan serked a letiport fű, pedig ennek halandó életét nem támogatja a halhatatlan emlékezés.

Gondolkozom, hol van elrejtve az a magyar erő, amely akkor pezsdül fel, amikor már minden veszve látszik. Mi hordja és őrzi örök életünket: az izom, a lélek, a munkásnép, a gondolkozó intelligencia? A fizikai és az erkölcsi erőknek micsoda társulása adja meg a nemzeti életnek a tartóságot és a hatalmat? Ha megtalálnánk a választ erre a kérdésre, akkor tudnánk azt is, hol és hogyan kell erősíteni a nemzeti életet; mit kell lenyeshünk, mit beoltanunk, hogy megjavuljon.

Azt tudjuk, hogy a szabadság, a tiszta erkölcs s a kultúra a népek örök életszükséglete; ezek a feltételei mindenütt a tűrhető emberi életnek és a haladó életnek. Vannak nagy jelszavak, amelyeket minden nemzet a lobogójára ír. De milyen egyszerű is volna az élet, ha a nagy emberi eszmék és jelszavak egyazon receptjével valamennyi nemzetet egyformán jól lehetne kormányozni. Hiszen akkor csak a virágzó és hatalmas nemzeteket kellene utánoznunk, hogy mi is megtaláljuk a biztos boldogulás útját.

Csakhowy éppen ez az, ami nem lehet.

Aminthogy más zamatja van itt a bornak, gyümölcsnek, más acélossága a búzának, más szívóssága a jószágnak, mint francia vagy angol földön, éppen úgy a szabadság,

a jog, az alkotmány, az erkölcs, a kultúra másként fejlődik a magyar lélekben, mint Francia- vagy Angolországban. Átplántált intézményeknek a mi életrendünkben más hatása van, mint kivirágzásuk helyén. Voronov-féle átültetésekkel a nemzeteket nem lehet felújítani. Erő, egészség és haladás csak abban van, amit a magunk szervei élete dolgoz fel és alakít ki. Emésztőképesség, vérkeringés, anyagcsere kérdése, hogy milyen mértékben vehetjük át saját céljainkra azt, amit a világ eszmeraktára felkínál. Minden nemzet csak a maga életét élheti.

De ha ez igaz, akkor talán abban is erő van, amit gyakran a hátramaradás okaként panaszolunk. Hogyan korholjuk a parasztot, hogy az oly nehezen mozdul előre. De ha könnyen mozogná, hol lenne már, jobbra vagy balra micsoda kanyarodásokat tett volna; hiszen nincs az a riasztó és igéző jelszó, amelyet fülébe ne kiabáltak volna már, nincs az az útirány, amelyre rá nem lódították. Ő azonban hű maradt a sovány tegnaphoz, az apák bölcsességéhez, makacs láncszemként kapaszkodott az utód az ős hagyományába s láncot alkotott, amely nehezen húzható előre, de elszakíthatatlan.

Lám, micsoda naivság volt az, hogy a vidéki úri osztály képességeit, vagyonát, közjogi vitákban herdálta el; gyakran alkotmányos túsúrások miatt viselt harcokat a késhegyig s közben szavalt, sírt és lelkesedett, – történelmi romantikák szerelmese, nagy szavak hőse, nagy érzések dalosa volt, míglen birtoka idegen kézre került s ő beállhatott útkaparónak. Micsoda ostobaság volt ez, mondotta a kritika, pedig hát ezek a látszóan ostobán elpazarolt életek szükségesek voltak ahhoz, hogy a történelem nemzedékek eleven érzésévé válják s az alkotmány megmaradjon.

Mennyi érzést és erőt merítettek ki a negyvennyolcas politikáért, ahelyett, hogy a gazdasági életet szervezték volna. De nézzétek, milyen nemes ihletet adott a népnek ez a politikai kultusz, mennyi szép eszmét, lelkesítő dalt és kuruc szellemben edződött lelket termelt ki!

Nálunk még az Alföldön olyan kevélyéletű emberekkel lehet találkozni, amilyenek sehol Európában nem gázolják a föld porát. Az urak parancsoló szeműek, villámló akaratúak; még a földes paraszt is büszke, gőgös, a szavak rövid kantárjával vezeti a tőle függőket, kiágaskodik a többi közül s érzéketlen az emberi egyenlőség eszméi iránt; mintha elmúlt korok pogány konoksága élne bennük; viszontagságok által keményre kovácsolt lelkükben a bizalmatlanság, óvatosság, dac érzései mellett benne van az elsőbbség és a parancsoló vágy örök szomszárja. Itt urak akarnak kinőni a porból, akik elkülönöző hajlamúak, alig társíthatók s a legrosszabb gyurma anyagai a kollektív eszméknek. De hát nem természetes-e, hogy így fejlődött az a nép, amelynek évszázadokon át harcolni kellett kifelé és felfelé, védeni a portát, őrizni a faji egyéniséget? A mi életünk a markokat és az akaratokat keménnyé edzette, itt hát a vezetéshez is vasmarok, erős parancsolóképeség, lelki keménység kell. A magyar emberkévét nem lehet megkötni idegenből hozott humanitások és bölcseségek zsinégével, mert szétesik.

És ne mondják, hogy ez a sok koramúlt, látszólag célszerűtlen nép vonás, a haladást megkötnő konzervatív sajátosság hibája vagy bűne volna nemzetünknek. Kellett mindez ahhoz, hogy megmaradjunk ezen a földön és talán ezekben a kárhozott tulajdonságokban is vannak olyan rejtett erők, amelyek létünk s jövőnk további biztosítékai. Mégsem lehet olyan lesújtó a mi tökéletlenségünk, hiszen helytálló erőnk nem hagyott cserben bennünket mind e mai napig.

Vigyázni, hogy akik okvetlenül új életrendre akarják fogni a nemzetet, ki ne tépjenek a kultivátorral mélyre nyúlt gyökérszálakat! Mielőtt porhanyóvá törnék, zúznák a talajt, gondolják meg, hogy itt nagy szelek járnak. Nehézművelető ez a magyar föld, csökönyös, kemény rögökkel van tele, de sokszor éppen ezek a megbotránkozott rögök azok, amelyek védenek a fagytól s megfogják a vihart.

Remény a romok között.

Elcsüggesztett, eluntatott az élet, tehát megsuhogtatom a gondolatok szárnyait és kirepülök belőle. A kis életből a nagy életbe szállok. Rőptémből visszafelé nézve megváltozik a dolgok mértéke. Mennyire jobban kidomborodik madártávlatból a földi élet képe; eltörpül a közelről nézve nagynak látszó s kiviláglik az elmosódott lényeg. A felfelé szálló gondolatok látókörében az egyén elcsekélyesedik, de az ember arca tisztul, a nagy tömegek is apró foltokká zsugorodnak össze, egeket ostromló életlármájuk gyenge zsongásnak hallatszik; de a mozgás iránya kivehetőbb. Ha tisztábban akartok látni, gyertek gondolkozni; ha el akarjátok vetni a földhöz ragadt élet súlyát, gyertek ábrándozni.

A költő azt mondja, hogy ábrándozás az élet megrontója. Tagadom. Ábrándozás az élet egyetlen javítószere. Hiszen ma alig lehetne magyarnak lenni festett egek nélkül. A valóság annyira szürke, az élet annyira könnytől ázott, hogy elizapadosna a lélek, ha nem melegítenénk fel a képzelet kandallójánál. Sohasem lehetett nagyobb a sopánkodó csüggedtség, mint most, sohasem volt kevesebb a bizakodó, lelkes ember, mint manapság. Ha már a remény nem tudja felderíteni a magyart, hát legalább a fájdalom érzései korbácsolnák, ha már védőszentjei elhagyták, legalább az ördögök fűtenének a talpa alá, hogy sajogna benne a gyűlölet s ne hagyná nyugton az emlékezés. Amelyik seb fáj, az a gyógyulás reményével biztat.

De mintha a mi sebünk sajkását elnyomná a gazdasági élet szorítása. Még csak haragudni se tudunk igazában. Micsoda indulatok feszültek bennünk az Ausztriával vívott alkotmányos küzdelmek idején; néha szinte sóhajtunk utána, hogy hej sógor, gyere vissza, mert biz' Isten elfelejtjük a verekedést. Senkire sem tudtunk annyira lelkünkbelől haragudni, mint ápr. 3-án. Senki sem edett nekünk nélk.

nyomták, vetek a magyart: mindig voltak mártírjai, akiket siratott, hősei, akiknek nevét imájába foglalta és nótái, amelyeknek hangjai mellett egymásra borult. Hol vannak most a világháború termelte lelki gyöngyök? Tíz év múlva a világégés után Kossuth Lajos ünnepét iktatjuk törvénybe s a napisajtónak egyik legnagyobb szenzációja okmányyszerű felderítése annak a gyászos történetnek, hogyan halt meg az aradi tizenhárom vértanú. Régi hősök és régi fájdalmak újulnak fel. Olykor úgy rémlik, mintha a nemzetünket ért legnagyobb szerencsétlenség kiesett volna az emlékezetünkéből.

Pedig hát az ötéves háború olyan termékeny volt szenvedésekben, hősökben és mártírokban, mint egy egész század. Hadat alakíthatnánk olyan legendás vitézekből, amilyeneket hajdan a hír szárnya a halhatatlanságba emelt. Mennyi is volt hősi halottaink száma? Egymillió? Hány sírig szenvedő rokkantunk van? Százezer? Hány ellenségünk? Százmillió! íme, ezekben a szörnyű számokban benne van a taglócsapás bénító ereje. E nagy arányok hatalma elkábítja az elmét. Az elfolyt vérnek ilyen tömegét nem lehet gyászolni se szobrokkal, se dalokkal, se ünnepnapokkal. Ennyi hőst felmagasztalni képtelenség. Ilyen titáni ellenség nem éleszti fel már a harci tüzet. Ezek a mértékek úgy ránk nehezettek, mint a sziklahegy; nincs hozzá elég gyászfátyol és borostyán; nincs olyan bizalom, amely túlnőhetne ezen a hegyen. Azért tompa és néma a fájdalom, mert mérhetetlensége elkábított. A balsorsnak ekkora rohama hátrálást parancsol. Ha a vihar letarolja a fát, ez új rügyekkel megy ellentámadásba, de ha a tél reménytelensége veri, minden életerejét a hánccok mögé vonja vissza s szürke kérgével áll eléje a fagynak.

Azt hiszem, ez a nemzet most a hánccok mögötti életet éli. Lelkének zárt kamarájában forgatja egy rettenetes korszak emlékeit. Láthatatlanul kering benne a kaotikus anyag s az, ami majd kirügyezik belőle, most még csak feszítő érzés, nyomás, szédülés.

Mi, a vertek, már talán mindvégig ezt a megdőbönt, zavart életet fogjuk folytatni. Bent lenni az égésben annyi, mint rosszul látni a tüzet. Mi nem bírjuk a történetet elválasztani a személyes ügyünktől; mindig csak a magunk sírjaira s a magunk régi életére nézünk. Egyénileg benne voltunk a szörnyűségben, tehát alatta vagyunk; higgadt látásunkkal csak azok kerekedhetnek föléje, akik utánunk következnek.

Az új nemzedék, a fiatalság az, amely meglátja majd a történelmet a mi odisszeánkban. Ő fogja kivenni a le viharzott események fényét, árnyékát, a hibát, a bűnt, az erényt, a hőst, a mártírt, ő választja ki a részesség elfogultságától mentesen. Az ő szemei előtt eltisztul a mai köd s meglátja a barátot és az ellenséget, akiket a fergeteg összekevert és az utakat, amelyek rejtve vannak elborult szemeink előtt. Ahol a kor elvesztette a játszmat, ott az ifjúság indul el látni és győzni. Ő újra kezdi az életet, mint a fa rügye, amely csupa élniakarás, a csüggedtség és a lemondás minden paránya nélkül.

A mi talpunk alól kiesett a világ feneke. Ifjaink azonban a megrontott glóbusz szülöttjei, tehát haladni fognak azon a terepen, amelyen mi megakadtunk. Mostoha sorsba pottyantak bele, kemény életiskolában nőnek fel ők, a szegények; s friss erővel és bizalommal vállalkozhatnak a feladatokra ők, a boldogok. Ne is legyen már magunkra gondunk, csak nekik adjuk meg a tudás legélesebb fegyverét, a jellem legkeményebb páncélját, hogy lelki és testi készütséggel indulhassanak követelni apáik jussát. Szegények lettünk, nem adhatunk többet, de ott van egy egész világ amely a miénk volt: nesztek fiúk, ez a ti örökségetek!

Ebben a végrendeletben van a romok reménye. Es tegyük hozzá a nemzeti hiszekegyhez, hogy hiszünk a magyar ifjúságban, mert e hitünk nélkül koldusoknál szegényebbek lennénk . . . Ha gondolatom röptét keres, mint korhadt fa odújából kiszálló madár, mindig csak hozzád tér, csak rajtad keresztül tudok ábrándozni a szebb jövőről, te vagy vigaszom, reményem, te új életerdő, magyar ifjúság!

A fiatalság tiszta.

Ne ócsároljátok a fiatalságot, mert bármilyen furcsa játékot űzzön is, tisztább lélekkel cselekszik, mint az öreg elgondolás tartja. Fiatal korában még a pocsolya is harmat volt. Nem kell azért károgni, ha az ifjú vak reménnyel, a sejtelmek gyönyörűségei között repül olyan tájak felé, ahonnan mi már a tapasztalatok kitaposott cipőiben keserű és kiábrándulással visszatérőben vagyunk. Ki ne látná, milyen naivak, gyakran oktanok a lendületei. De hiszen éppen abban van az idealizmus forrása, hogy mindenki számára újra születik meg a világ.

Szellemidézés.

Közkérdésekben gyakran felvonultatom, barátaimat és ismerőseimet, akik rendszerint kívül vannak a politikán s falusi magányukból figyelik az eseményeket. Most egy igen élénken tárgyalt ügyben Regula Istvántól kértem véleményt. Regula barátom nyugalmazott bíró, de már évek óta falusi kiscgazda módjára él. Levelét itt adom.

Kedves Barátom! Leveledre szívesen válaszolok. Ilyenkor télvíz idején falusi embernek bőven van ideje elmélkedésre. Hát most, hogy a Kossuth Lajos eszméi kezdenek megint divatba jönni, én is sokat töröm a fejemet azon, vajjon mit üzenne nekünk Kossuth apánk, ha élne. De talán nem is nagyon kellene izengetnie, mert azóta bizonyosan haza hoztuk volna már. Hát mit mondana most? Sürgetné-e a titkost, a propaganda korlátlanságát szóban és írásban? Sietett volna-e a forradalmi rombolás után a forradalom egész anyagát és lelkét belevinni az alkotmányba? Nem venné-e figyelembe, hogy a sajtó, amely egykor a szabad gondolatok hőseinek menedéke volt, azóta a nagytőke üzleti elhelyezkedésére is alkalmassá vált? Igyekezne-e a kísértésbe jutott tömeg hangulatával helyettesíteni a bírói lelkiismeretet? És azután milyen lenne

a békereviziós politikája? Elfogadná-e azt az elvet, hogy a nyelvhatár legyen az országhatár? Parolát adna-e a kevéstre, azzal a hátsó gondolattal, hogy ez a parola semmit sem ér, mert valójában az ezeréves Magyarország egyetlen ízet sem adja el, csak elkacsintja. Nehéz kérdések ezek egy falusi ember számára, de még talán a ti számotokra is.

Vajjon a népet szerette-e Kossuth, vagy a nemzetet? Az egyéni szabadság volt-e eszménye, vagy a nemzeti nagyság? Mert a kettő nem mindegy. Az ember szempontjából nincs nagyobb dolog, minthogy szabad legyen; a nemzet szempontjából minden szabadság arra jó, hogy nagygyá legyen. Ott *cél* a szabadság, itt *eszköz*. A legtökéletesebb szabadság mellett az emberek csordákat alkothatnak. Viszont a nemzeti hatalom érdekében fel kell áldozni a személyes szabadságból sok mindent. Ami nem hat jól a nemzeti élet fejlődésére, az fékezendő. Én nem hiszem, hogy Kossuth a szabadságjogokkal a kapzsi módon önmaguknak élőket akarta kényeztetni. Azt sem hiszem, hogy nemzetietlen gyülevész tömegeknek akart volna fegyvert adni a kezébe. Az ő idejében nem is jelentkeztek még a Lennin hadai a szabadságjogok fegyveréért. Amiért küzdött, azt a nemzet hű fiainak szánhatta, általuk pedig szánta az ország hatalmának megerősítésére.

A sajtószabadság célja az volt, hogy az igazat meg lehessen írni. A gyülekezés joga az eszme szóbeli propagandáját biztosította. Az esküdszék a hatalomüldözte igazságot akarta a társadalom lelkiismeretének védelmébe helyezni. Rajongók és hősök, álmodozók, költők, államférfiak a szabadság intézményeit eredetileg mindig azok védelmére szánták, akik nemzeti gondolatok s nemes emberi eszmék érdekében küzdöttek, nem pedig azoknak, akik szét akarják rombolni a nemzeti társadalmat, vagy garázdálkodni akarnak a mások értékeiben. *Minden szabadságjogban az a jóhiszemű elgondolás, az a célkitűzés van, hogy az a nemes emberi élet és a fegyelmezett nemzeti lét feltételeit biztosítsa.* Csak ez volt a Kossuth eszméje is.

Lehet vitatkozni azon, vajjon ebből a szempontból a mai szabadságjogok megfelelnek-e a nemzet mai életének. De mily csodálatos, hogy a mi szabadságjogainkat nem ebben a vonatkozásban veszik szemügyre, hanem önmagukért létező, öncélú intézményeknek tekintik, amelyeknek a nemzet csak mellékes függvénye. Nem azt kérdik, hogy egészséges-e a nemzet, vagy sem, kulturált-e, vagy sem; megfelelőek-e törvényes alkotásai; hű-e, törekvő-e, megbízható-e; aztán van-e levegője, vasa, vize, eledele, gúnyája; mindez alig érdekli a világ ítélőszékét. Főkérdés az, rajta van-e a ruhánkon a szabadságjogok paszomántja. Az ám, csak az aranyfüstös zsinóratunkra kíváncsiak. Lóghatnánk aztán azon akár akasztottan is, mindegy; földolog, hogy a zsinór meglegyen.

Mintha csak azt tartaná az újszerű észjárás, hogy a nemzet köteles a politikai jogokat önmaga ellen, esetleg saját megsemmisítő veszedelméül is kiszolgáltatni. Annyira vérbe ment ez a gondolat, hogy immár szervezett nagy tömegek nyíltan arra a célra követelnek jogfegyvert, hogy az ezeréves élet rendjét megdöntsék és elpusztítsák. Nyelet követelnek az erdőtől a fejszéhez, hogy ezzel kiirtsák az erdőt. Es Kossuth szellemét idézik törekvésük mellé.

Én azt tartom, aki a Kossuth fegyvereit követeli, annak a Kossuth hadviselését is el kell fogadnia. Ennek célja pedig a nemzet politikai megerősítése volt. Ezért mindent, ennek ellenére semmit.

Nem is volna szabad belemenni jogi konstrukciónk bírálatába az eszköz és a cél összefüggésének vizsgálata nélkül. Nem szabadna a demokrácia mérőléce után megítélni azt a nemzetet, amelynek balsorsa és erőfeszítése mérhetetlenül nagy. Meg kellene érteni, hogy a nehéz sorsot azért bírtuk, mert a magunk módja szerint küzdöttünk ellene. Ha mindig a külső világ rokonérzésének felkeltésére alkalmas életformákat választottunk volna, lehet, a szimpátia megvolna, de talán maga a nemzet nem lenne meg.

De különben szükséges-e nekünk védekeznünk a szabadság elnyomása miatt! Hiszen a negyvennyolcas eszmék mind bele költöztek már jogalkotásainkba, megpótolva olyan szociális intézkedésekkel, amelyekről negyvennyolc még nem tudott. Mondanak meg, hogy a törvényelőtti egyenlőségtől s a kiváltságok eltörlésétől kezdve a megnyilatkozás szabadságáig mi hiányzik jogrendünkéből? Én megmondom, mi hiányzik. *Az általános és egyenlő katonai kötelezettségen felépült hadsereg*, enélkül pedig Kossuth országa el nem képzelhető.

De nem ezt a pótolhatatlan hiányát szánják berendezkedésünknek, ami miatt minden idegen szeszélynek tehetetlenül vagyunk kiszolgáltatva. Azt vetik szemünkre, hogy fékezünk, hogy a lelkek alvilágában kavargó káoszt visszanyomjuk. Itt most a fétet reakciónak, a káoszt szabadságnak nevezik. Igaz, ezzel a fékezéssel érte el a nemzet azt a sikert, hogy a porból, a sárból felemelkedett. A sikert elismerik. Nem tagadhatják, hogy ki tudtuk vezetni népünket a romokból a magunk módjával. Kemények, komolyak, érettek voltunk a megpróbáltatások között. S most dolgozunk és nélkülözünk, szenvedünk és hiszünk. Kell-e ennél jobb bizonyíték arra, hogy a nemzet a maga szerény erőit a súlyos időkhöz képest okosan méretezte, jól használta?! Igen, ezt talán belátják. Széchenyinek már elég jók volnánk.

Csak hogy nem vagyunk eléggé Kossuthok.

Felteszem azonban, hogy a politikai jogokban szabad érvényesülést engedtünk volna a széthúzó és bontó erőknek s most forna az ország, mint a must, dübörögne, mint a vulkán s verné a vezetőit, kormányait, mint vihar a vitorlát. Mit mondanának akkor a világ bölcsei?

Fejüket csóválva, azt mondanák, hogy Kossuthnak jók volnánk, de nem vagyunk eléggé Széchenyiek.

Ebből pedig az következik és ennél a következtetésnél ezúttal meg is állok, hogy ne sokat hallgassunk a külső világra, hanem menjünk csak a magunk józan esze után, amely ezer esztendőn át nem hagyott cserben bennünket.

Tisza szobra.

Aki ehhez a szoborhoz járul, egy hegy lábához lép, amelynek orma a fellegekben vész el. Onnan jön a szél, a mennydörgés, az eső, a villámsugár; a hegy orma az egekkel társalog s földi hangok nem jutnak hozzá. Így van a nagy emberek lelke összekötetésben a Gondviseléssel. Elhalhat a hegy ormán minden, ami rajta élő volt, de ő kopáran is örök része az élő földnek s mértékeit zordonsága csak emeli. Így marad halhatatlan a nagy ember is. Ha őt el is nyeli a föld, de sírjából hegy lesz, testéből válik érctorony, szelleméből szélörő. Minél messzebb van az elmúlástól, emlékét annál jobban magához öleli az élet s mértékeit annál jobban kiadja az idők távlata.

A záruk mesterei.

Minden idők zárjának felnyitásához más és más emberek bírják a kulcsot. Azt a lakatot, amely a tegnap ajtaján volt, másként kellett kinyitni, mint a tegnapelőt. Új emberek, új tehetségek kellettek hozzá.

Széchenyi szellemében.

Bármely szörnyűek is az ország problémái, le lehet küzdenünk nehézségeiket, ha visszafordulunk Széchenyi Istvánhoz s az ő tanításaiból merítünk irányt, az ő lelkéből erőt.

Széchenyi Magyarországa bizonyára más volt, mint a mai. Számára még szűz talajt kínált ez az ország. Akkor a gazdasági és társadalmi erők célirányos szervezése és munkássága előtt a haladás nagy lehetőségei tárultak fel, csak a korszerű eszmék hajtóerejét kellett bekapcsolni a magyar munka gépezetébe. Nem kicsinylése ez az akkori idők feladatainak, hiszen ezeknek súlyai és súrlódásai a Széchenyi nagy lelkét is megtörték. De ma a gazdasági és a társadalmi problémák még szövevényesebbek s hozzá még a nemzet

feltámasztásához hiányoznak a régi lábvető pontok, az ország történelmi határai. Mérhetetlen különbséget tesz a két kor között már csak megcsontítottágunk gyászos állapota is.

Am e sokkalta súlyosabb viszonyok között sem tudunk jobbbhoz folyamodni, mint a Széchenyi bölcsességéhez, amely a nemzet szerves erőinek fejlesztésében kerestí a haladás megváltó eredményeit. Ma is csak minden belső erőnek célirányos összetevéséből és a nemzeti energia tervszerű és tökéletes kiaknázásától várhatjuk az elérhető legjobb sikert.

A nemzet sorsának irányításában pedig a nemzeti intelligenciának kell elől járnia, nemcsak társadalmi, hanem politikai értelemben is. Minden jogtágítás és erőátvitel, amely ezt az értelmiséget az elméletileg neki szánt vezető szereptől gyakorlatilag elüti, csak kedvezőtlen és rossz lehet a nemzet sorsának alakulására nézve. Nevelni a népet, hogy értelmiséggé fejlődjék s aztán úgy adni kezébe a gyeplőt, hogy értelmes, körültekintő legyen a vezetésre való befolyása: ez az, amit nem szabad szem elől tévesztenie egy olyan országnak, amely nemcsak jobb életet keres a mainál, hanem történelmileg akar feltámadni.

Jelszavak.

Azok a nagy jelszavak, amelyekkel ez a kor dolgozik, közlelről nézve mind a politikai hatalom megszerzésének eszközei. Világszép eszmék palástjában ugranak ki a forradalmak és az anarchiák is, hogy nyomban rá a palástot vérrel szennyezzék be.

Nincsen számodra hely.

»A nagyvilágon e kívül, nincsen számodra hely!« Sohasem volt ez igazabb, mint manapság. Csak azt kell még hozzátennie a szegény magyarnak, hogy nincs már számára hely

idehaza sem. Hivatal, kenyérkereső foglalkozás, a fizikai munka tere mind rogyásig tele van versenyző, küzdő, egymást túllícitáló emberekkel. Különösen az értelmiség új nemzedékének ad egyre nagyobb gondot az a kérdés, hogyan fog elhelyezkedni a magyar élet szűk ketrecében. Intelligenciák túltermelésének következései évről-évre riasztóbban jelentkeznek; reménytelenségbe fulladó aggodalommal kérdezzük, hogy mi lesz a fiainkkal és senki sincs, aki biztatót tudna mondani.

Ezrével szorulnak ki most már ifjaink a főiskolákból, ahol nincs számukra hely. Hiszen igaz, a számhatárokat tágítani lehetne s százaknak és ezereknek helyet szoríthatnánk még, ha csak ezen fordulna meg a jövő. Meggondolandó azonban, mi a nagyobb irgalmatlanság: az iskolát zárni be a nyomasztó felesleg előtt, vagy nevelni kantár nélkül szellemi proletárokat, akik fáradsággal és költséggel megszerzik ugyan a diplomát, de a kenyér reménye híján. Az iskolához való jogot megadhatjuk, ám mit ér ez, ha a tanult ifjaknak az élethez való jogát nem tudjuk biztosítani!

Trianon átka nehezedik az ő szegény fejükre. Azzal, hogy létalapunk és mozgási területünk kétharmadrészét elvették, virágzó városainkat s ezekben kultúrközpontjaink nagyobb zömét elszakították, az anyaországba zsúfolt magyar értelmiséget elítélték szegénységre, szaporulatát éhhalálra. Es most jelentkezik a hóhér: az idő, hogy végrehajtsa az ítéletet.

Évek óta halad a magyar intelligencia tragédiája a teljesülés felé. Túlfejlesztett tisztviselőkarunk egy részét az állam és a nagyobb munkaadók lerázták és még mindig rázzák magukról az emberterheket. De ezek az élve eltemetettek azért csak nem szüntek meg fogyasztani s részben, vagy egészben a kereső családokat vették igénybe, el nem ismert, sőt figyelembe sem vett szociális túlterhelésként. A kereső családok terhei maradtak emellett azok az értelmiségi pályákra képzett ifjak is, akik hiába ostromolják állá-

sokért a hivatalokat s akiknek kisebesedett könyökökkel, csüggetegen kell várniok az öregek kihalásáig. Olyan sorsra van szorítva a magyar értelmiség, hogy az ifjak számára a térfoglalás lehetőségét csak a férfiak halála jelentheti. De a kihalás nem elég gyors. Az élet két véglete: az ifjú és az öreg egyre nagyobb súllyal nehezedik a keresők nyakába s ez az egyik nagy, de kutyába vett oka annak, hogy az adóalany a közterhek alatt roskadozik. Össze kell végül rognyni az intelligenciának, saját termelésének súlya alatt.

Az idő pedig ellenünk van, mert az oklevél jobban szaporodik, mint a hivatal; egy orvos, vagy ügyvéd hamarabb készen van, mint az a száz beteg vagy pereskedő, akikből megélhetne; a mag csak kicsírázik, a fa csak megnő, de a tápláló talajt nem tudja magával hozni – azt elvette tőlünk Trianon.

Hanem hát akármilyen kárhozatos legyen a békediktátum, a felelősség egész súlyát még sem lehet ráhárítani. Mert mi magunk sem tesszük meg az új nemzedék boldogulása érdekében azt, amit a józan ész kíván. Rengeteg idegen árút hoz be Magyarország s velük együtt annyi idegen munkát, amelynek hasznából idehaza sok gazda és iparos, tervező és munkás jól megélhetne. Ha végig nézel egy jól felöltözött magyaron, minden, ami rajta van, a cipőjétől a kalapjáig csupa külföldi áru, idegen kéz készítménye. A magyar úr trianoni jelvényt tűz a mellére, megtoppantja a lábát, hogy »nem, nem, soha!« Ám az ellen nincs kifogása, hogy cseh, osztrák, angol és francia kezek öltöztessék. A magyar asszonyok nemzeti szövetségbe tömörülnek s miközben kultuszt akarnak csinálni a hazafias kötelességteljesítés erényeinek, felékesítik magukat külföldi piperecikkekkel. Hatvan-hetvenmillió pengőt adunk évenként idegenbe mellőzhető fényűzési cikkekért s hogy a gyomor is jól járjon, tizenegymilliót dobunk ki csak azért, hogy déli gyümölcsünk s kaliforniai almánk legyen, amikor a gyümölcs a magyar termelők nyakán rothad. Behozunk ide még karfiolt és vöröskáposztát is, noha a magunk termésé-

bő el lehetne torlaszolni a Dunát; cukor, gyümölcskonzerv, must, sőt még toll is mind kell a külföldről a magyarnak, pedig a magunkéval sem tudunk mit csinálni. Százmilliókat hajítunk ki az ablakon olyan cikkekért, amelyeket idehaza előállíthatunk s a munka hasznát azoknak az idegeneknek engedjük át, akik hazánkat halálra ítélték.

Nincs még egy ország ezen a világon, amely ilyen esztelenül gazdálkodikna.

Fájdalom, ezt az okatlan pazarlást a kormány képtelen megakasztani. Ő nem alkalmazhatja a külföldi hatalmaságokkal szemben a behozatali tilalmak fegyverét. De semmi sem áll útjában annak, hogy a magyar családok saját tűzhelyük küszöbén állítsák fel a tiltó vonalat, mindenre, ami idegen. Hát miért nem teszik?

Miért nem karolja fel a társadalom a nemzeti termelés védelmét? Miért nem igyekeznek vezető asszonyaink divatbahozni az egyszerű viseletet, amelynek minden kelléke magyar kéz munkája? Ki védje meg az országot a fényűző pákozdaságoctól, a külföldieskedés veszett hóbortjaitól, ha a magyar anyák is segítenek a pénzt külföldre dobálni s idegeneket hizlalván, könnyelműen elvonják önf íáiktól a munkát és a kenyeret?!

Ez a hazafiatlan fogyasztás gazdasági válságba sodorja az országot s kimélyíti a katasztrófáját azoknak, akik a munkapiac elfoglalható réseit lesik. Ilyen viszonyok között idegen behozattal magyar erőt és képességet kiszorítani bűn és gyalázat. Ezernyi magyar azért képtelen megszerezni az élet elemeit, mert a többi ezreknek nincs szívük felemelkedni a tisztességes szegénység magaslatára s nem tudnak lemondani arról, ami felesleges.

A szabadság is addig jó, amíg hasznos.

Mosolyognunk kell, ha visszagondolunk arra, hogy évtizedekkel ezelőtt Amerika röpitette világgá a szabad költöződő jog jelszavát, akkor ugyanis idegen munkásokra volt

szüksége. Találkoztunk ezzel a jelszóval, mikor az fel volt magasztalva.

Most aztán találkozunk ezzel a jelszóval, mint hitelvesztett, elavult portékával, amelyet a tulajdon apja rügött ki, minthogy többé nem volt szüksége rá. Amerika nem ismer többé költözködő szabadságot, mert nincs már szüksége idegen izomerőre, de azért csak megmaradt a demokrácia hazájának. Csakhogy okos fővel nem szolgálja a jelszavaknak, hanem kiszolgáltatja magukat vele. Hány jelszót vetettek már le a nemzetek, mint szennyes ruhát; azokat aztán idehaza a mieink siettek felvenni és ünnepi díszként viselni. Amit mások használati cikknek tekintettek, azt mi bálványnak neveztük ki. Ez a különbség az okos és a mániatikus nemzetek között.

Az ökörnyál.

Két napot töltöttem a pusztai atyafiak között, de politikáról egyetlen szó sem esett. Csak egy kérdés érdekelte a homoki urakat innen felülről. Azt az egyet megkérdezték, hogy van Bethlen; aztán semmi többet. Numerusz klauzusz, demokraták bomlását, házszabályreform ügyét mind egy-két vállvonogatással lerázták. Régi időkben már a második kvaterkánál pártpolitikai viták lobbantak fel. Most átbeszélte napok után nem tudom kivenni, ki hova húz. Fellegeket ostromló jelszavakat, lármás politikai vitákat, mikbe a képviselő urak füle belevörösödik, idekint kézlegyintéssel fogadnak. Nem találtam olyan kérdést, amely a vidék politikai fantáziáját izgatná. Csak azt látom, hogy az emberek földre szegezett szemekkel fuvarozzák a mindennapi élet gondjait. Most, hogy a vasúti állomás felé poroszkálnak velünk a lovacskák, mondom a gazdámnak:

– Gyönyörű kultúrába jött ez a futóhomok. Hanem úgy látom, a remény nem fogamzik meg benne. Csüggedt legények vagytok pajtás. Pedig ütni fog még a mi óránk is és ha egyszer üt, nagyot üt.

– Szép ez az eszme, de hol van hozzá az erő? – felel a barátom. – Nézd csak, mennyi ökörnyal úszik a levegőben!

Az ám, amerre néztem, mindenütt finom pamutszálak úszkáltak.

– Lám, ez a magyar nyár, amelyen talán sehol másutt nincs a világon. Ilyenkor valahonnan a titkos messzeségből ezer és ezer apró állat indul el ezeken a pókfonalakon. Olyan ez, mint egy népvándorlás, amelynek bizonyára vannak vezérei és közkatonái. És nincs-e vajjon tele ez a had a jobb jövő reményének ígézetével, mikor az új élet kapuja felé halad? Ökörnyal Generális talán éppen most adja ki a lelkesítő jelszót, hogy előre vitézek, légi hintások és kitartó törekvésünk előtt biztosan meghódol a siker! De jön egy rossz szél, az visszaveri s a földre teperi az egész légi sereget és összeesik a felvonulás, mert nem volt semmi más támasztéka, csak a kedvező légáramlat. így lóg a levegőben minden eszme, amelynek földi ereje nincs.

– Hát az igazság, a becsület eszméje?

– Ökörnállá vált az is azzal, hogy a jó Isten a becsstelenségre le nem sújtott.

– És a revízió?

– Ha a mások belátásától és kegyétől, nem pedig a magam erejéből várom, az is csak ökörnyal.

– Akkor hát nincsen olyan magyar eszme, amellyel lelket önthetnénk beléd?

– Hagyjatok békét az eszméitekkel. Nekem csak egyetlen eszmém van: dolgozni, élni és erősödni. Apáink a magyar drámákon daloltak, sírtak és ábrándoztak. Boldog búsulás! Nekem nincs könnyem és nincs átkom, csak az az egy imádságom van: adj erőt teremtő Istenem, hogy szétrúghassam ezt a bitang világot!

– Bánom is én, hogy a politikai dudások milyen nótákat fújnak. Ti valami izgató látványosságnak tartjátok azt a pesti arénát, ahol a pártvezérek meccseinek s frázisokat, kritikákat és vádakokat rugdosnak egymáshoz. Engemet már a pásztorok tülekedése nem érdekel. A mezítlábas

a csizmás és a vitézkötéses jelszavakra is fittyet vetek. Nekem nincs pártom, nincs politikám. Minden törekvésem csak az, hogy a magam karjai után tíz erős kart adjak át a jövőnek; és ezek majd ötven újat fognak termelni. Én szálláscsinálója vagyok a sokasodó magyarnak s a dolgomat úgy végzem, hogy a futóhomokot rákényszeríttem a termékenységre. Láttad az én kis paradicsomomat, amelyet a magam erejéből varázsoltam a pusztaságba? Ez az én eszméim kertje. És láttad a fiaimat, akik nem tüntetnek az aszfaltokon és nem hajigálóznak nagy szavakkal, hanem szorgalmasan tanulják a francia meg az angol nyelvet, majd pedig naphosszant járják velem a pusztát és biztos kézzel terítik le a futó vadat? Ezek a virágai az én kertemnek.

– De azt mondod, a népnek mégis csak jelszavak kellene, hogy azt kövessék, aki a feltámasztást akarja. Meg akarod nyerni a népet a politikádnak? Hát akkor ne eszmei traktákkal biztasd, hanem adjál neki jó közigazgatást. Szolgálj ki ügyes-bajos dolgaikban becsületesen és igazságosan, állíts megértő férfiakat a hivatalokba, akik fel tudnak emelkedni odáig, hogy szolgálói, ne pedig urai legyenek hivatásuknak és megyünk veled az ígéretek mézesmadzaga nélkül is. Nem bánom, legyen kevesebb a demokrácia, de több az emberség. Mert ami ma van, az elégtelen. Már pedig bármilyen szépen szavaljanak is az aranyszájú Jánosok, hasztalan az, ha az állam hivatalos szerveivel kellemetlen az érintkezésünk s támogatás helyett gáncsot találunk. Formáljátok át a közigazgatást a bajlódó sorsverte nép baráti intézményeivé s ezzel a ma elégedetlen és pörösködő feleket is bevonjátok a nemzet családias körébe. Ez lenne a legelső mentő eszme a mi szegény országunkban, ahol annyi feszítő és széthúzó erő működik.

– No, no, hát csakugyan olyan sors döntő volna az a közigazgatás, – feleltem. – Nekem úgy tetszik, hogy nagyra értékeled a kis dolgokat ... – Itt azonban egy

nagy zökkenés torkomba fullasztotta a szót. Ebben a pillanatban ugyanis hídra ért a kocsink, ennek a deszkája beszakadt; egyik lovunk megbotlott és elzuhant. Kimarjult a lába szegény párának. Ezt bizony ki kellett fogni; úgy vezette aztán vissza a kocsis lassan a tanya felé. Nekem sürgős dolgom volt a városban, megpróbáltuk tehát a megmaradt egy lóval tovább haladni.

– Nem biztos, hogy elérjük a vonatot, – mondta a gazdám – de kísérsük meg. Ámbár talán jobb volna visszafordulni, mert úgyszólván elkésünk. Pedig idejében indultunk s biztosan ki volt számítva a dolog, de hát bele botlottunk a közigazgatásba. A közigazgatás nem látott meg a hídon egy korhadó deszkát. Valószínű, hogy ezen a kicsinységen a hazaérkezéshez fűzött eszméid megbuknak. Most olyan bizonytalanul lógsz itt fontos terveiddel együtt, mint ezek a levegővel vándorok.

A biz' a. Megbicsaklott alattunk a földi erő s egyszerre minden számításom olyan lebegővé vált, mint az ökörnyal.

Mit ér az élet?

Híreket olvasunk arról, hogy Kelet-Mongóliában az utóbbi hetekben félmillió ember halt éhhalált. Az inséges tartományok lakói Peking felé özönlenek s ha nem jön segítség, milliónyi tömegek pusztulhatnak el. De gondoljunk a milliók helyett csak százazrekre, akik reménytelenül küzdenek a halál leggyalázatosabb nemével. Nem szörnyű szám-e ez is a kis földglóbuszon! A tudomány vívmányai az embereket hallásnyi és látásnyi távolságra hozták egymáshoz s a kíváncsiság immár percek alatt meg tudja kerülni a földet. A részvét útvonalán azonban ma is rossz a közlekedés. Hiába van kiépítve az emberi szolidaritás hálózata, nagy tömegek pusztulnak el, mielőtt az életmentő kenyér odaérkezne. Ott vesztükre hagyják a népeket, itt vesztükbe kergetik. Embert az embertől most is nagyobb távolság választja el, mint a Földtől a Sziriuszt.

Megpróbálták kiszámítani, mennyire becsülhető egy emberélet gazdasági értéke. Mérhetetlenül nagy nemzeti vagyonok alakulnak ki az értékelések alapján, de jön az éhínség s kiderül, hogy az emberélet egy falat kenyeret sem ér. Nem a számszerűség dönti el tehát az életértékekben való gazdagságot, hanem az a gazdasági és kulturális szervezet, amely az embereket értékük érvényesüléséhez juttatja. Ahol sok a szenvedő ember, ott rendszerint a gazdasági szervezet tökéletlen és a kultúra rossz.

Még a gazdasági szervezkedés sem vezet üdvösséghez. Az orosz szovjet mást sem tesz, minthogy az anyagi életet organizálja. Szédületes arányokban rabolt vagyont és pusztított életet, csak azért, hogy a kézhez vett vagyonban az új kiegyenlítő rend gazdálkodhassék. Mérhetetlen gazdagság állott rendelkezésére és az orosz szovjet mégis az ínség birodalmává vált. Mert csak nyers ereje van, de kultúrája nincs. Kiölte rendszeréből azt a lelket, amely az embert boldogabb fejlődés felé hajtja: a nemes versenyt, az ember-szeretetet és az erkölcsi élet eszményeit. Ezek nélkül nincs kultúra és nincs haladás.

Iskolái már csak inkább vannak a mai Oroszországnak, mint voltak a régiek. De az iskola lehet sok és még mindig nem elég. A tanítás lehet felsőfokú, de ez is kevés. Mert amit az iskola tanít, az még csak matéria. Nézd meg a méhet és azt látod, hogy a nektár ugyanazon anyagából mézet gyűjt és mérget dolgoz ki. A tudás is egyaránt kiszolgáltatja az építés és a rombolás eszközeit. Gondolkozom, tehát hiszek. Gondolkozom, tehát kételkedem. Olyan műhely az iskola, ahonnan ásót is vihetünk magunkkal, feszítővasat is. Vigyáznunk kell, hogy a tudás fájából jó szerszámot faragjanak. Ezt a vigyázatot úgy nevezzük, hogy *nevelés*. A nevelésbe viszi bele a nemzet az erkölcsi felfogását; ez adja meg a kultúra savát-borsát, ez ad az embernek értéket.

Nálunk Magyarországon a forradalom ezeréves örökségünkől azt is eldorbézolta, amit meghagyott a háború. Mindent ledöntötték, építőanyagunk alig maradt. Mégis

helyreállott a nemzet életrendje, mert nemzeti érzésekkel, erkölcsi eszményekkel telített kultúránk volt. Ahol az anyag elpusztul, de a lélek megmarad, ott következik a feltámadás.

A magyar lélek most is bizonyosságot tett feltámadó képességéről és amint talpra szökkentünk, az emberi élet is visszaszerezte elveszettnek látszott jogait. A munka és a szorgalom értéket nyert, a kiválóság az érvényesülés lehetőségeihez jutott. Igaz, most rosszabb az életünk, mint régen volt. Sok a munkátlan ember, általában szűkös a dolgozók keresete is. Egyik közintézményünkhöz 400 állásra 36.000 pályázat érkezett. Rémséges jele ez annak, hogy micsoda szellemi proletariátus van kialakulóban. Most, télvíz idején, nem egy okleveles mérnök és jogász havat lapátolt. A középosztály sorvad, a nép ínséggel küzd. Ez mind igaz. Új életünkben sok a szenvedés.

De mi lett volna itt, ha a régi rend erkölcsi pillérei helyre nem állanak? Azóta felfaltuk volna egymást. Hiszen nyertes, hatalmas államok is ismerik a mi bajainkat. Mindenütt tömegesen jelentkeznek a munkátlanok és a szűkölködők. Mi a birtokunkban maradt csekély erőlközlettel úgy gazdálkodtunk, hogy ellenfeleink bámulnak rajtunk: hogyan, hát ez a nemzet még él, fejlődik, sőt helyet mér követelni a nap alatt! Ezeréves múltunk belenevelt bennünket az államfenntartás művészetébe és ez az iskola adja értékszilárdságunk titkát.

Hanem ne tegyen bennünket elhízottakká nemzetünk élnitudásának művésze. Mert emellett anyagi életünk rendje tökéletlen. Sokat javult már, de még gyarló. Ha áttekintjük a keresetek és a fizetések skáláját, meg kell állapítanunk, hogy gazdasági életünkben még anarchiák vannak. A nagy tömegeket átfogó alsóbb fokozatokban a kereset és a fizetés mértéke aránytalanul rossz. A középfokon éppen hogy tűrhető. A felsőfokon egyes esetekben kihívóan nagy. Sokan élvezik a közönség pénzével gazdálkodó intézményeink vezetői közül száz és kétszáz család életminimumát. Felül gyémánt, középen szén, alul homok. Ez rossz rétege-

zódás. A csillogás vakabbá teszi a sötétséget. Nagy egyenlőtlenségek figyelmeztetnek arra, hogy a jövedelemmegosztás területén egészségtelenek a viszonyaink. Itt arányosításra kell törekednünk. Mert az emberek között természetes értékülbségek vannak, keresőképességük is sokféle; ennek következtét a szabad kereső pályákon, vagy a nemzedékek gyűjtötte vagyon élvezetében korlátozni alig lehet. De intézményesen szervezett gyémánt-exisztenciákat nehezen visel el a homokország.

Hogy a jó helyekre való befurakodás legyen a kincskeresés útja, ezért semmiféle közérdek nem epedezik. Egyáltalán nem kívánatos, hogy a gazdasági vérkeringés útjain egyesek javára kiömlések támadjanak. Az ilyen vércsapolással más vonalon a vérpangás jár együtt. Gazdasági életünk mozgató erejének valóban szívnek kell lennie, amely a nemzet testének minden részébe egyformán igyekezzék lüktetni a vért. Ez nem szocializmus és nem demokrácia, hanem az emberség és az okosság kérdése.

Az ember mindig csak annyit érhet, amennyit belőle a nemzeti élet szervi rendje érvényre emel. A nemzet pedig akkor éri a legtöbbet, ha ereje nem gyémánt és homok keverékéből, hanem lehetőén sok középértékből alakul ki.

Az anyag szolgálai.

Ha a föld életeréje kimerül, megkopaszodik, mint az ember feje. Ha tart még a termékenysége, de nem gondozák, dudvát terem, mint az emberi szív. Olyan betegsége is van aztán a földnek, amelytől őszülni kezd. A magyar Alföldön sok ezer hold számra láthatsz ilyen földeket, amelyek úgy festenek, mint az ősz haj csomók a vénülő ember fején. Ez a szik.

Az ilyen földben benne van az öregség fukarsága is; kedvetlen dajkája a magnak, rosszul takarja, szúken méri a táplálékot, azért hát nyápic a termése; savanyú fűvét a jószág foghegyről veszi.

Csak a földet nézd, ha meg akarod találni az emberek mását; a jónak és a rossznak minden fajtájára rá akadsz itt. Van olyan, amelynek nehéz, kötekedő természetű a talaja; kétszeres munkát kíván; eső után ragadós, mint a bánat, száraz, napos időben pedig pánccellá keményedik. Fárasztó bajlódással jár, míg ráveszed, hogy befogadja a magot és azután meg ne fojtsa a csírákat azon való haragjában, hogy az idő nem jár kedvére. És aztán van ennek ellenkezője is, a gondtalan, könnyelmű föld, melynek bohém felső rétege a szél első dúdoló hangjára táncra libben, keringözve száguldj a át a dülöket és a rábízott magvacskákat is magával viszi pólyástól, bölcsöstől; ezeket azután úton-útfélen elhagyogatja, ő maga elpihen ott, ahol a fáradtság éri és soha többé haza nem talál. Ez a futóhomok, amely tenger gondot és kárt okoz gazdájának, míg ez csavargó hajlamaiból ki nem gyógyítja.

De az emberi okosság megtalálta a módját annak, hogy a kötött talajt meglazítsa s a homokot megkösse. Még a száraz, fanyar sziket is termékenységre kényszeríti a gazda ügyeskedése. Addig keveri, gyúrja, táplálja a talajt, míg a jó képességei kerekednek felül s újra neki lendülnek a termelő erők.

Ha jó a gazda nincs rossz föld.

Éppen úgy elmondhatnánk azt is, hogy ha jó a nevelés, nincsen rossz ember. Mert abból sokkal inkább ki lehet fejleszteni célszerű beavatkozásokkal a jó képességeket, mint a lelketlen anyagból. Hanem míg a föld művelésével, gondozásával milliónyi ember hajnaltól napestig serényen foglalkozik s a tapasztalatok minden tanúságát igyekszik hasznosítani, addig a gyermeki szív és értelem szűz talajának gondozására alig vetnek ügyet.

Nem lehet azt meghatódás nélkül nézni, mit mindent el nem követ a mezők embere, hogy a földjét termő állapotban tartsa. Nem ismer olyan munkáldozatot, amit sokalna érte; minden fillért fogához ver, hogy a drága föld megkapja a magáét; igénytelensége szinte hősies.

Hanem azokba a fillérekbe, amelyeket a gyermek tanításáért, iskola-könyveiért kell kiadnia, a szíve belefájdul.

Micsoda szent pillanat a föld fiának életében a virradat, mikor felgyullad a nap, amelynek sugarai megduzzasztják a rügyet, nyitásra bírják a virágot, beérlelik a gyümölcsöt! Ám feléri-e gondolata, Hogy éppen így ki kell gyulladni az ember lelkében is az erkölcsi világosságnak, amelynek fényforrása a vallás, hogy a jónak csirái kibontakozhassanak?

A föld már benne van a kultúrában, az emberek milliója még parlagi állapotban él, – a föld már nemes, az ember még nemtelen. Az emberiség sok ezer éves története után még mindig előttünk van az a feladat, hogy felszabadítsuk a szellemet az anyag szolgaságából.

Iskolák harca és szöszékek harca az új szabadságharc. Ebbe kell beleszállanunk, ha javítani akarjuk a teremtés legértékesebb vetéstábláját, az embertermést.

A fa csak mosolyog.

Nézd csak azt a faóriást, vagy kétszáz éves már és derekán van az életének. Rászáll a levelére egy lepke, amelynek csak huszonnégyórái élet adatott s ezt mondja: »Ez az ág az enyém!« De egy hangya a másik levélről rákiált: »Pakolj innen, te jövevény, mert én vagyok a birtokos!« Arra apró madárka repül oda, bekapja a lepkét, bekapja a hangyát és ezzel elintézi a birtokpert. Ekkor a gazda azt mondja: »Lám csak, milyen szép madárka szállott a fámra!« Es a fa csak mosolyog.

Gyökérbaj.

Nagy kegye a sorsnak: a föld urának lenni.

És ezek az urak mégis panaszokkal vannak tele.

Micsoda anakronizmus, hogy csak a dús életűek is panaszkodnak! Kiált fel ezer meg ezer életverte ember.

Mert nem ezekre, hanem százezrekre és milliókra megy azoknak a száma, akiknek, munkatermését örökösen sorvasztja az aszály és veri a jég, de semmiféle szorgalom és igyekezet árán nem süt le rájuk a reménynek az a napsugara, hogy valamikor nekik is bő aratásuk és vidám szüretjük lesz. És valóban így van az: a legkeményebb küzdelmekkel terhelt élet is kívánatosabb és felsőbbrendű, mint az, amelynek bőjti kimértségéből hiányoznak a lendületek lehetőségei. Éppen ezért a gazdák félj a dűlása rendszerint visszás érzést kelt fel a közönségben, amit szavakban úgy lehetne kifejezni: Bárcsak mi panaszkodhatnánk a ti helyetekben!

Nem szabad azonban a rosszul elhelyezkedettek sárga szemüvegén keresztül nézni az életet. Mert ha a módosabb élet bajait nem vennénk komolyan, sőt még elégtételt is látnánk abban, hogy az egyenlő elbánás alapján gázol végig rajtunk a mostoha sors, akkor úgy tennénk, mint a fa aszott levelei és hervatag virágai, amelyek a dolgok igazságos rendjének tartanak, ha végül a földben dúslakódó gyökerek megbetegedésére is rákerülne a sor. Nem arra kellene-e inkább gondolniok a balgáknak, hogy a gyökerek megbetegedése az ő létüknek is végső veszedelmét jelenti?

A mezőgazdaság válsága is a gazdasági élet betegségének mindnyájunkra átható jelensége. Mert a legtöbb pénz, a legnagyobb magyar vagyon mégis csak a földben fekszik és a legtöbb kéz munkája a földön keresztül gyümölcsözik. Ha tehát a korszerű gazdálkodás sem bír kigyúrni a földből kellő jövedelmet, akkor elmondhatjuk, hogy a legnagyobb nemzeti energia rosszul kamatozik. És akik ebből a kamatból élnek, azoknak elkerülhetetlen gazdasági zavarokba kell jutniok. Elsősorban a mintegy kilencszázezer gazdálkodó család fogyasztóképesége és vásárlóereje csappan meg. Azután a fogyasztásukra alapított ipart és kereskedelmet sodorja válságba a rossz vásár. De megcsapja a bőjti szél az irodalmat, a művészetet is, végül nincs élő, aki kivonhatná magát a gazdasági élet mostoha irányzatából. Az egymás

mögé állított kártyalapok esete ez, amelyek sorának végén a mezőgazdaság az ütőlap; ha ezt megtaszítjuk, egymásra omlik valamennyi és mind összedől.

Ez a baj bizonyára a trianoni gyökérmetszéstől ered, mert az elmetszett gyökerek nem táplálhatják többé úgy a magyar élet fáját, mint a boldogabb időkben, amikor a Nagy-Magyarország talaján nyúltak végig. De ez csak arra int, hogy most már több kímélettel használjuk a fa élet-erejét, csökkentjük terheit, pótoljuk kipumpolt erőforrásait az olcsó hitel termékenyítő erejével és a vámpolitika minden eszközével törjünk utat termékei számára a külföldi piacok felé. Ez a halálosan komoly feladat vár ránk, nemcsak a gazdák érdekében, de mindnyájunk jóvoltáért, mert sohasem volt bizonyosabb, mint most, hogy Magyarország egész népének a föld sorsában kell osztoznia.

A legjobb reform.

Arra a reformra volna szükség a gazdaságunkban, hogy jobban törődjünk azokkal, akik nekünk dolgoznak. Itt nagy eltolódások történtek egyesek javára. Vigyáznunk kell, nehogy a halkapók túlságosan elszemtelenedjenek s a mértéket tartó szerénység és becsület az ügyefogyottak erényévé váljon. A mi szemünk nem éleződött ki még eléggé a szegénység egyes gondolkoztató nagy kérdéseire. Vannak dolgok, amelyeket mindig látunk, tehát sohasem nézünk. A szokás olyan jégvirág az ablakunkon, amely a szív látását elhomályosítja. Figyelmet a gyengéknek, öklöt az erőszakoskodóknak és sokféle panasz orvoslódni fog.

Csak Isten előtt állhat szilárdan a gyenge; emberek jó frigyéhez viszonyosan kemény kézszorítások kelleneek!

Őszi karavánok.

Csodálatosan bájos, meleg őszi volt az idén, mintha csak a nyár tért volna vissza benne egy jó szóra. Úgy is nevezi ezt a közszólás, hogy vénasszonyok nyara. De milyen

csúnya szó ez! Hát vannak vénasszonyok? Nincsenek, csak őszüket és telüket, élő asszonyok vannak s azoknak mind megvan a külön bájuk. A természet nagy gavallér, minden évszaknak és életkornak kiosztogatja azokat a szépségeket, amelyek az elmúltban vagy a jövőben nincsenek benne. Ez az ősz is olyan volt, mint az újra szépülő asszony, akinek az ezüstös haj megnemesíti, a nyugodt mosoly megszelídíti az arcát. Őszi napmosoly, lágyfuvalmú szél, milyen szomorú, hogy elmúltok tőlünk!

Most már vége a napsugaras ábrándoknak. Novembernek seprő van a kezében. Lefujt, lesöpört a szél a föld arcáról minden életszint. Alig néhány zörgő levél a fák tar gallyain s a mezők is sárgásbarnák, vagy feketék, tele a barázdák ráncaival. Pihenni készül az öreg föld, csak azt várja még, hogy a jó meleg hóaplan ráterüljön, aztán kikeletig aludni fog.

A talaj munkát jóformán befejezték már ilyenkor. Kiszedték a legutolsó földi csemegét is, a cukorrépat s a mezők látogatottsága éppen úgy gyérül, mint az elszegényedett házaké, – kiürült a kamara, nincs vendégség. A szántó-vető nép most a falvaikban sűrű s babramunkát végez a ház körül. Kezd már ránehezedni a kényszermunkátlanság átka. Öt hónapon át a föld nem ad foglalkozást, azért hát télvíz beállta előtt munkát kereső karavánok mozdulnak ki a falvakból s tarisznyát lógnak vállukon, amelyet majd idegenben kell megtölteni.

Kiürülnek lassacskán a tanyai kúriák és a birtokosok boldogabb karavánja is megindul a városok felé. Sok családnak két otthont adott a jó sors; itt Budapesten is számos téli fészek várja a gazdáit, akik a fővárosban fogják kipihenni fáradalmaikat. A régibb időkben nagy zajjal érkeztek meg a mezei hadak, megismerhetted bennük a boldog vidékieket a széltől, a naptól patinázott arcukról, a teleszájú, bátorhangú beszédjükéről; magabízás, parancsolnitudás, életvidorság áradt belőlük. Szerettek mulatozni, hej e-huj ázásuk pedig tele volt eredeti zamatanyaggal; messziről megismertük őket és hegyeztük a fülünket rájuk.

Hol van most ez a hangos vendégsereg? Hol maradtak el a Felvidék előkelőhangú urai, a sárosi gavallérok, a bácskai kedves duhajok és a soha egyet nem értő, de mindig összehúzó erdélyi urak? Elszakították ezeket a virágos rétjeinket és közöttünk most már csak a bánat karavánja közlekedik. De a megmaradt vidéki dzsentrik se virítanak már ki a fővárosi élet keretéből.

Akik manapság a parlagi gavallért adják, azok inkább a fővárosiak, aszfaltos utcákon megaszalt vademberek, kis fürdőhelyeken elnégeresedett törzsfőnökök. Ezek szeretik, ha összetévesztik őket a természet vad gyermekeivel. A dzsentri sokat európaiasodott; külföldi utakat tesz meg s ízléses, halk modorban él. Beletört a műveltség szokványába, külöködéseit elhagyta, legfeljebb a kemény úri fellépéséről ismerheted meg. De ez az úr most úgy el tud tűnni Budapesten, mintha sehol sem lenne.

Kis nessel vannak most a vidéki földesurak, mert kedvük sem a régi, no meg aztán takarékoskodniuk kell. Ha jószemű ember megmustrálja a vidékiek régi találkozóhelyeit, megállapíthatja minden statisztikai segítség nélkül, hogy rosszul mehet a gazdák dolga. Nem is kell a mezőkre menned, hogy észlelhesd a mezőgazdasági válságot; elég, ha megnézed Budapest fehér asztalait. Hátha aztán még megkérdeznéd a boltokat.

Alig érzi meg a konyháján az iparos, meg a kereskedő, hogy most a sertéshús, meg a zsír ára száll lefelé, mint a hőmérő higanyoszlopa, de annál inkább érezni fogja majd az áresés böjtjét. Mert a birtokos, aki az idén megint elúszik a hizlaláson, ilyenkor azt mondja feleségének, hogy »kedves, az idén nem lesz bunda«. Aztán nemcsak bunda nem lesz, hanem elmarad sokféle bevásárlás, luxuscikkek, művészeti termékek beszerzése, szórakozási alkalmak, amelyeket a vágy megkíván, de a ceruzának törölnie kell. Így hát néptelenek a boltok, panganak a műhelyek, mert a gazda fokról-fokra kisebb jövedelmet szorít ki s egyre több gondot cipel. Bizony együtt kell nekünk sírnunk, nevetnünk kedves

feleim! Attól keletkeznek a ráncok Budapest arculatán is, hogy a falusi karavánok nem tudnak hozni elegendő obulusokat. Sorvad a forgalom, mert beteg a gazda.

Gyógyítani és erősíteni kell a falusi karavánokat, mert csakis ezek hozhatják majd ide a jólétet, ha elküldjük velük az egész magyar földre szétható fluidumként az újult, friss munkára serkentő reményt. Az lesz az igazi szanalás, ha megdaloltatják a gazdát, innen ragad át nálunk a jókedv, attól tehát iparos, kereskedő és sok más kókadtkedvű ember is táncra perdül.

Karácsonyi levél.

Levendula Márton kedves barátomtól levelet kaptam, amely jellemző arra, hogy a falusi polgárok sokasága milyen kedvvel fogadja karácsony ünnepét; ezért hát közreadom.

– Olvastam a szeretet ellágyult hangján írott cikkedet s várom, hogy tovább folytasd a prédikációt. De hát könnyű neked ott az íróasztalnál. Jönnél csak hozzám. Én például veszekedő viszonyban vagyok az adóhivatallal, a köz-igazgatással, a bankokkal, a kereskedőkkel, a földemből osztozott nemfizetőkkel, azután az egész nagy természettel s végül még a Gondviseléssel is, hogy miért megy minden ilyen balogul. Pedig hát én nem vagyok mérges természetű ember és akikkel farkasszemet nézek, azok személy szerint lehetnek igen jámbor családapák. Hanem hát ez a magyar élet valahogyan úgy van berendezve, hogy nekünk okvetetlenül haragudnunk kell egymásra.

– A néppel azért vagyok összegabalyodva, mert vagy hetven ember kapott házhelyet és földet a birtokomból és azokat semmiképpen se lehetett rábírnai a fizetésre. Hát perelünk s két esztendő óta mérget nyeletünk egymással. Ha igaz, most már vége lesz ennek az áldatlan állapotnak. Ezután majd a pénzintézetek hajtják be a föld-reform tartozásokat s a falvakban meg fog szünni a személyes háború. Ha ez megtörténik, én is kibékülök az

embereimmel s azután majd együtt fogjuk szidni az adóvégrehajtót.

– Kibékülnék én örömet az adóhivatallal is, ha attól venne dézsmát, amit keresek s nem tévesztene össze a maharadzszakkal, – ha nem a látszatok, hanem a zsebbe futó haszon után vetné ki rám az adót. Keblemre szorítanám a takarékpénztár egész igazgatóságát, amely kedves úriemberek társasága; csakhogy ezek a kedves emberek tizenkétszázalékos pénzzel húzzák le rólam a kabátot. Belátom, hogy szükségük van rá, mert a részvényeseknek így is kevés jut, noha a tisztviselők gyengén vannak fizetve. Nekik is rossz, nekem is. Úgy látszik, az a baj, hogy nagyon megsaporodtak azok, akik a pénz forgatásából akarnak megélni. Kicsi a pocsolya, sok a hal s ezek rettenetesen küzdenek egymással már a puszta vízért is. Mondd aztán a csukának, hogy szeresse a kis testvéreit. »Hogyne szeretném, – felelné – hiszen minduntalan csak belőle táplálkozom.«

– Jó pajtás vagyok a vármegye uraival, hanem Isten mentsen, hogy aktára kerüljek, mert a néhány szóval elintézhető ügyek gyakran hónapszámra bujkálnak a Hivatal labirintusaiban. Egyenkint a Hivatal minden tagja közvetlen, egyszerű; a szóbeli ügyeket kapásra elintézik; hanem a tentával papirosra írott dolgokat elcikornyázzák, egymáshoz taszigálják, bonyadalmakba keverik. Mintha csak azt mondanák, hogy az egyszerű elintézést paraszt ésszel is meg lehetne cselekedni, ámde mi Hivatal vagyunk, játszunk tehát bonyodalmat. Majd ha megegyszerúsítik a közigazgatást, dobogó szívemre ölelem; addig azonban azt kiabálom, hogy segítség, mert az aktázásokba belefulladok!

– Segítségért volna kedvem kiáltani akkor is, mikor búzámat a korpa árában kívánnák elszededegetni tőlem, hízóim az elfogyasztott takarmány árát sem térítik meg, boroméért pedig a must árát is csak foghegyen kínálják. Pedig hegyaljai boraim vannak. Nem messze tőlem mere-

dezik a tokaji hegy; a jó Isten ebben a földdudorban alkotta meg a borok királyának a trónusát. És ez a királyság is megbukott; zamatanyagának fejedelmi forrásából valaha világszerte szállították a drága nektárt, amely ma vigasztalanul poshad a penész világában. Most azt ajánlják, hogy dohányt, meg rózsaoajat termeljünk helyette. Micsoda tragikus pályafutás: világhírű művész lehanyaglása, akiből már csak trafikos vagy virágáros leány lehet! Hát érdemes ebben az országban értéknek születni, ha így tudunk vigyázni reá? Hiába, sokan sohasem bírnak már kiszerezni ebből a hegyből. Vele pusztulunk. S ha keresem a pusztulás okát, hogy megnyihítek, nincs a bajnak gazdája; ezernyi okból, mikért senki sem telet, szövődött össze az a szomorú valóság, hogy itt veszni muszáj.

– Ez volna hát a magyar sors?

– És ezzel tudjak én kibékülni?

– Jól van hát, üsse a kő, ha szeretetet és megnyugvást kell keresni ezen a napon, kibékülök a földigénylőkkel, fináncsal, aktatologatókkal, pénz- és áruforgatókkal irányukban semmiféle rossz érzést nem őrök meg, hiszen ők a végén sem tehetnek róla, hogy berendezkedésünk természeténél fogva engemet terhelnők, zaklatniok és kínozniok kell. Kezet ide, testvérek, nincs veletek bajom!

– Csak ezt a hanyatló magyar sorsot, ezt nem tudom szívemhez ölelni. Csak azzal nem tudok kibékülni, hogy ami aranyat itt szétszórt a kegyes természet búzában, szőlőben, húsban, gyümölcsben, abban mind ne legyen áldás; hogy tehetségnek, szorgalomnak ne legyen átütő ereje; hogy minduntalan célszerűtlen, zavaros, ártó elemek keveredjenek bele vállalkozásunkba, termelésünkbe, piacunkba, pénzszerzetünkbe, adógépezetünkbe, ami miatt nincs egész siker, összhang és kielégültség, hanem mindenki rosszkedvű és kishitű. Elcsüggesztő sikertelenség nyomása ül a keblünkön. így nem lehet ezt a magyar életet szeretni.

– Rázzuk meg magunkat, hogy ami nyűg hátráltat bennünket, az lehulljon rólunk s minden lelkes teremtése

ennek az országnak a céltudatos akarat és vallásos erejű becsület parancsa alá kerüljön. Teremtsük meg a munka szorgalom, tehetség, érdem jobb érvényesülésének rendjét, amelyben a jó feljebb, a célszerűtlen és méltatlan alább kerül. Mindenek előtt pedig hozzuk létre a Sikertelenségek Okát Kutató Intézetet. Ennek a hasznos intézménynek lelkes készséggel fogunk az alapítói közé sorakozni.

Új év.

Múlik az ősztendő, néhány óra még és véget ér. Vele fogy az élet, amelyből soha nem térő tartalmat emel az idő kanalas kereke. Mégis vidáman köszöntjük az újesztendő megérkezését. Mert új reményt hoz az évforduló, mint ahogyan ajtónyíláskor a friss levegő fellobbantja a gyertyalángot; pedig ki tudja, bírja-e még tovább is a kanóc!

Csak az lehet szigorú a követelésében, aki az életet jognak tekinti. De vajjon nem ajándék ez? Nézzétek hány ember pusztul el egyetlen perc alatt; milyen tragédiák zajlanak a földön, milyen hatalmas erők játszanak a gyenge élettel! Annyi sokféle elemből tevődik össze a bizonytalan-ság, hogy a megsemmisítő eshetőségek ellen nincs védelem. Aki ezt elgondolja, az minden napért köszönetet érez és az épségben eltöltött esztendő után hálás szívvel borul le a Gondviselés kegyelme előtt.

Vissza a magyar földhöz.

Kézenfekvő feladat volna az elszakadt magyaroknak dollárokkal megsúlyozott földszerző vágyát idevezetni és ezzel gyarapítani a magyar tőkegazdaságot és izomerőt. Csak éppen a kéz nem mozdult meg még, amely a társadalomból nyúlna ki a messze tájak tanácstalan magyarjai felé és amelyet önzetlen, becsületos szív és okos számítás vezet. Hát ne volna a magyar társadalomnak ilyen keze?

Nekünk nagyon is fontos, hogy külföldi magyar tőke folyjon közzgazdasági életünk vérereibe.

A tőkegyarapodás általános szempontja mellett ezt kívánja a földbirtok értékmegőrzésének érdeke is. Mert eddig inkább csak olyan intézkedésekről beszélgettünk és vitatkozunk ma is, amelyek elhessegetik a vevőt. Mindmáig a belföldi merkantilis tőke egy része is ki van zárva a földszerzésből, sőt még a haszonbérleti vállalkozásból is. Az ingatlanforgalmi korlátozások egyrésze ezután is érvényben marad. Ez mindenesetre alkalmas lesz a pénznek a földbirtoktól való távoltartására. Eddig csupa taszítást látunk; de hol működik a tőke irányában a vonzóerő.

Arra kell most már törekedni, hogy a készfizető vásárlók vonulhassanak előtérbe. Ezek között különösen kívánatosak elszakadt magyar véreink. Számukra nyitva kell lennie a magyar boltnak. Csak az a kéz kerestetik, amely utat épít nekik hazafelé az önzetlen becsületesség szellemében, hogy a fülemile ne az ügynöknek daloljon, hanem annak, aki dolgozott és szenvedett.

Programm.

Legjobb amit az új generáció tehet az, hogy visszatér az élet forrásához, a földhöz, a faluhoz, a néphez, ott igyekszik kiadni a benne lévő értékeket a maga szűkebb körében s innen alulról dolgozza bele magát a közéletbe. így hozhatja magával a munka megbecsülését, az edzettséget, az ember és az életismeret komoly szellemét s mindezeket társítva műveltségével és vagyoni függetlenségével, valóban hivatottá válhatik arra, hogy a közügyeknek nagyszerű szolgálásokat tegyen. Csakhogy magával kell hoznia a bizalmat s az emberszeretetet is, mert ezek nélkül az etikai szárnyak nélkül ma már nem lehet magasra repülni.

Föld és pénz.

Sok évvel ezelőtt, ha a homokfutóval átörögtünk a falvakon és egyes pusztuló kúriák mellett elhajtva, arról kérdezősködtünk, miért ment tönkre a régi birtokos, rend-

szerint az volt a válasz, hogy azért, mert sajnálta a pénzt a földtől. Extenzíven gazdálkodott, az volt a baj. Elégtelen tőkét és munkát vitt bele a földbe. Ha pénze akadt, inkább a takarékbba adta, pedig a termelő üzem jobban kamatoztatta volna a célszerű befektetést. Akkor még ügyes vállalkozóknak a föld volt a legjobb takarékpénztárunk.

Ha pedig most kérdem egyes birtokosok hanyatlásának vagy válságának az okát, fordítottját panaszolják az egykori bajnak. Mert most meg az intenzív gazdálkodás viszik sok igyekvő gazdát zökkenőbe. Nem bírja meg immár a föld azokat a befektetéseket, miket nemrégén még a józan számítás hasznosnak ítelt. A nagy gépgarnitúrák, szép tehenészetek, hatalmas hizlalók, fényes öntözöberendezések s a munkáskezet nagyarányban foglalkoztató üzemek a kultúrát emelik, de a mérleget rontják – sok pénzt falnak fel s kis jövedelmet hajtanak. Most arra kell vigyázni, hogy a befektetésekbe bele ne bukjunk; most a földbe dolgozott kölcsönpénz nem hozza ki a kamatot; vigyázva kell hát fogadni ezt a munkatársat, nehogy kizsaroljon. Ma a földnél minden takarékpénztár jobban fizet.

Ma már nincs is jó termelőkölcson. A legnagyobb okosság az látszik, ha a földet eladod s a gazdálkodás nehéz gondját átcsereled a pénz könnyű hasznává. Mintha csak kísértene a pénz, hogy falusi tűzhelyedből kiugorj.

Egyik nagy gazdaság tulajdonosa mostanában felszólította a jószágigazgatóját, hogy dolgozzon ki tervet arra, hogy lehetne a jövedelmet fokozni.

Egyetlen mód van rá – mondotta a jószágigazgató – Adjuk el a birtokot.

Így is történt. A birtokot – amelyre sokan éheztek – eladták s árát a tapasztalatok által kiokosított gazda értékálló befektetésben helyezi el. Így az a tőke, amely dolgozva és alkotva szegényesen gyömölcsözött, heverő állapotában fokozott jólétet és gondtalanságot jelent. Ha most az új birtokosok pénzt kérnek kölcsön a régi birtokosoktól tökéletes biztosíték mellett, nyelvük kiöltéséig kell robotolniuk azért,

hogy a hitelezővé magasztosult volt gazdatárs zsebét megtöltsék. Ez pedig a lábát lógatván, megállapíthatja magában, milyen ostobaság volt tőle, hogy eddig ő vitte a robotos szerepét.

Ugorjunk-e hát ki a földbirtokból? Ez nem volna tanácsos.

Hosszú, igen hosszú idők tapasztalata szerint a művelhető föld értéke folyton nő, mert termése mellőzhetetlen, mennyisége korlátolt s megszerzéseért egyre nagyobb verseny folyik. Úgy is, mint életforrásnak, úgy is, mint férőhelynek, becse növekedőben van. Ennek a folyamatnak törvényszerűségét érzik azok, akik nem hajlandók megválni a földbirtokuktól a pillanatok előnyeiért. És én hiszem, hogy ezeknek lesz igazuk.

Az legyen most a jelszó, hogy tartani a földet! Inkább keveset markolj belőle, de ha biztosan bírhatod, ki ne ereszd. Lemondani minden feleslegről és kutyálkodni inkább, de tartani! Ne a bankár, hanem a paraszt szemével mérjük, hogy a föld nekünk mit jelent. Az jelenti számunkra a nyugodt és szilárd tűzhelyeket, jelenti az egészséges, kemény életiskolát, jelenti a nemzeti értelmiség őrállomásait, a közhatalomban és az önkormányzatban való részesedést és az egyetlen biztos jövőt. Most a pénz a méltóságos úr. A föld a kend. Volt ez már fordítva is s lesz is még. Óméltósága hatszor megbukhatik, de kend, az mindig pillér marad.

Kuliura és föld.

A szellemi kultúrának a nemzet gazdasági életében kell gyökereznie. Nem ér az semmit, ha a kultúra fájára leveleket, virágokat és gyümölcsöket aggatunk fel, amelyek nem kapnak tápláló nedvet a gyökerektől, így hát nem is tudnak beleilleszkedni a fa szervi életébe. Az ilyen műlombok elhervadnak és súlyukkal a fa gályáit letörik. Ha azt akarod, hogy nagyobb termést bírjon el a fa, gondoskodnod kell róla, hogy gyökerei bőséges táplálékot választhassanak ki. Az életforrás pedig a föld.

Erre támaszkodik nálunk minden termelőmunka s végül is ebből kell megélni a kultúra második és harmadik emeletén is. Azt dolgozza fel az ipar, forgatja a kereskedelem, adminisztrálja a hivatalnok, ami a földműves ekéje nyomán terem; ha tehát mélyebben túr az eke, jobb mag hull a barázdába s több hozzáértés gondolja a növényt, állatot: nagyobbodik a hozam, élénkül az anyagcsere, eljut a nedvkeringés a magyar élet fájának minden ízébe s mint gályákon a rügyek, új szükségletek, igények támadnak, amelyeknek kielégítése új izmokat és új elméket szaporodó számban foglalkoztat. Ezen a módon kapcsolódik bele a fejlődő életbe az értelmiség.

Jegenye és galagonya.

Soha nem láttam embert jobban felháborodva, mint Dallamos Bálint uramat, egy komárommegyei nagygyatyást (értsd azt a falusi gazdát, akinek legalább egytelkes földje van), mikor elbeszélte, hogy a nagygyatyások (telkesek) bálján a kisgyatyások (a kisebb földesek) is részt akarnak venni, de vakmerő tolakodásuk miatt irgalmatlanul elverettek. „Hová lesz a világ, uram – dohogott Dallamos Bálint –, hogy már a galagonyák is a jegenyékhez akarnak nőni!» Galagonyaszámba megy nálunk mindenkinek az, aki nem ér fel hozzá.

Egy úr, aki független.

Kint járok a mezőgazdasági kiállításon, ahol már nyüzsg az élet; sütkérezem a ragyogó napsugarakban, amelyek csóközönnel borítják el az arcot, mint a messzeföldről visszatért kedves. Vadászosan öltözött tömzsi úr tart felém; amint észrevesz, felcsillan a szeme s kövér, piros arcán gödröt váj a jókedv. Kartács Bandi ez, egykori kenyeres-pajtásom, volt főispán, háromezer hold föld birtokosa, szóval úr a javából. Kölesönös hálálkodások után elkezd

a dolgairól beszélni. Úgy forog nyelvén a szó, mint rostán a pattogatott kukorica.

– Eladásra hoztam fel néhány kosomat, meg aztán a lányomat is elhoztam; az is eladó. Nyakunkra nőnek a gyerekek, koma. Új nemzedék nő fel előttünk; sokszor ha szétnézek, úgy érzem magamat, mint friss vetésben a tavalyi kóró. Sok arcot ha meglátok, azt mondom, hogy nini, én már találkoztam ezzel valahol. Kiderül aztán, hogy persze, láttam én már az ismerős arcokat, de még az apák fején. A minap is hogy jártam Pestre utaztamban.

Benyitok egy elsőosztályú fülkébe, nyurga legény ül benne. Kérdem, van-e szabad hely. – Ami azt illeti, van, – mondja ő, – de legjobban szeretek egyedül utazni. Én X vármegyei főispán vagyok, teszi hozzá, bizonyosan azért, hogy elájuljak. – No, én meg a dalai láma vagyok, mondom és levetem magamat az ülésre. Odabandzsalítok aztán, mit csinál az útítárs. Ejnye, de ismerős pofa. – Nem a Fájó Pista fia vagy öcsém? – pattan ki belőlem a kérdés. – Az volnék én, – mondja ő. – No hát az édesapád kedves jó barátom volt, együtt is főispánkodtunk Wekerle alatt, hanem akkor még hárman is jól elfértünk egy ilyen szakaszban. – Ne vegye megbántásnak bátyám, – mondja ő.

– Nem haragszom, mert szeretem, hogy ilyen úr vagy, a kutyafáját, de azon az egyen csodálkozom, hogy ez a kis ország hogyan bír el benneteket.

– Mert igaz is, hogy annyi parádés, kényes tisztviselőnk sohasem volt, mint manapság. A tekintetesből méltóságos lett, a talyigából autó lett. Te, ennyi hivatalos autó a nagy Magyarországnak is sok volna. Azt mondod, hogy ez kicsinyes fennakadás, mert lám Amerikában minden ötödik embernek autója van. Papperlap. Hát miért csak az autót veszitek át Amerikából, volna onnan jobb kölcsönözni való. Teszem azt, Amerikában nemcsak a mások autóját, hanem a mások akaratát is tisztelik. Nem arra a bizonyos nagyszájú demokráciára gondolok. Ha felgondolnák a politikusaink, micsoda világhatalom fúrja

alattunk az aknát és milyen könnyen beléjük pottyanhat a nép, lassabban futtatnák a demokrácia agarait. De nálunk gyakran már az intelligencia akarata sem számít. Az igaz, az intelligencia a hibás, mert tele van kívánságokkal, várankozásokkal, protekción igényekkel s emiatt gyenge a dereka. Éppen ezért nem szabad még tovább nyomni a kiskorúság felé.

– Azt mondd, kinek állana most ellent az intelligencia. Bethlennek? Hát kaphat Bethlennél jobb országvezért? Az intelligencia azt mondja, hogy kis dolgokért nem érdemes pörlekedni. Enged történni magával, mert a nagy dolgokban megvan a bizalma. Hiszen ez igaz. Csak attól tartok, nagyon hozzászokik a görbe derékhoz és akkor nem tud majd kiegyenesedni, amikor szükség lenne rá. Független embereknek volna való a politika, de hány van ilyen!

– Én csak elmondhatnám, hogy eb ura fakó. Nekem ugyan nem kell fogadnom senki parancsát, mert megélek a magam uraságából. De mindjárt meglátod, micsoda viszonylagos fogalom az az úri függetlenség.

– Azzal kezdődik a bajom, hogy túl vagyunk március derekán s a földhöz még csak nyúlni se lehet. Hótakaró nélkül teletem ki, átfagyott a föld másfél méter mélységig. Most olyan mereven tolja vissza az ekét, mint a békítő szót a megmakacsodott, haragos asszony. Majd meg, attól tartok, a naptól más hangulatba csap át és szivaccsá fogja magát sírni. Azt sem tudom, mi pusztult benne, de el vagyok készülve a legrosszabbra is. Az bizonyos, a tavaszi munka úgy rám szakad, hogy új traktort kell beállítani. No nem megyek pénzért a szomszédba, hanem néhány váltót emiatt bizony prolongálni kell. Most lesz dolgom, míg megszeliđitem a szipolyaimat. Mert az mind pénzt akar. Te, még a szövetkezetem is három éve azon nyafog, hogy fizessem meg az árúhitelemet. Hát talán a Bakonyban vagyunk? Házaló vagyok-e én, aki elszaladhat a hátára tett vagyonával? Hiszen ott a földem, jószágom, ami mind szilárd biztos fedezet; aranyat ér az én váltóm, mégis úgy zaklatnak véle,

mintha szökésben lennék, hogy fizessek. A kutya-fáját! Hát erről majd leszoktatom őket egy kicsit.

– Elmondom most már, miféle dolga van egy független gazdának, ha Pestre jön. Itt a jegyzékem. Csak a nagyját sorolom elő a teendőknek, mert az apraja kötetre megy. Hát először is kezet csókolni a bankos uraknak, hogy nix fizetés. Aztán megcsókolni a pénzügyminisztérium összes kezeit egy kis szeszgyári pótkeretért. Ez az egy, amit magamnak kérek. További dorombolás trafikengedély tárgyában. Ez a sógorom nővérenek kell. Tudod, szegényke az ura halála után pénzzé tette a fekvőségét s az mind. hadikölcsönben van. Három gyermek a nyakán. A legidősebb fiú már két éve lebzsel otthon a gazdasági oklevéllel s rúgja a port a postáskisasszony körül. Ezt a gazdasági felügyelőséghez, vagy a szakoktatáshoz kellene betolni. Tehát udvarlás a földművelésügyi minisztériumban. Azután a kultuszminiszterhez kell lábcsőkra járulnom, hogy a gazdatisztem fiát a német kollégium hungarikumba felvegyék. További könyörgés, hogy ne nyúzzák a községemen az iskolakölcsönt, mert nem bírunk fizetni. Innen szaladok aláatoszkodni az O. F. B.-hoz megtudakolandó, elintézték-e már két éve beadott fellebbezésem a megváltott földem vételára ellen, mert idáig csak annyi történt, hogy senki sem fizet. Innen szaladni a hadügyhöz, a hadirokkant unokaöcsém ügyében. Aztán beprotezsálni a Hangyához a kertészem öccsét, aki nekem keresztfiam s kitűnő szerelőmunkás. Van itt még sok feljegyzés, de a többi már farkcsóválás nélkül végezhető munka.

– Nincs olyan valamit jelentő ember manapság, aki a mások gondjából legalább ennyi súlyt ne viselne. Es ezekhez a feladatokhoz, amelyeket a letört, vergődő rokonság, atyafiság hárít ránk, mind összeköttetések kellene: főispán, képviselő, jóindulatú miniszterek, mosolygó államtitkárok, hivatali védőangyalok, akiknek jó véleményét ki kell érdemelni alkalmazkodó magatartással. Hiszen ez emberi dolog, máskor is így volt, csakhogy most nagyobb

szegénység, nagyobb függőséget jelent. A letört emberek a független emberek nyakába kapaszkodnak. Hiába kérkedünk aztán azzal, hogy nekünk senki sem parancsol, mert bizony kérő szóra kényszeríti az ajkunkat az emberség, a szív, az úri tisztesség. Manapság az úri sors útjain is levett kalappal járunk.

– De nézd, ott a Szögletes Móric botorkál. Szegény Móric pajtás, ő ugyan csúszóban van. Arról a sok váltóról, folyamodványról, pörös aktáról volna csak fogalmad, amivel egy ilyen végét járó földesúr dolgozik! Látod a háta mögött azt a nyúzott pofájú vadászt, táskával a kezében? Hogy miért van úgy elnyúzva? Hát ő cipeli a Móric kérvényeit.

Egy kiskirályság.

Megérkeztünk. Hová? – kérdi a kedves olvasó. De hiszen éppen ez az, amit ki kell találnia.

A központ nyájas mezőváros benyomását teszi. Lakik benne tízezer lélek, nyáron jóval több. Széles fő utcáján pompás fasorok, a sárguló falombok aranykődéből pavillon-szerű épületek bukkannak elő. Nemes vérű lovak patáinak, fogatos robájának zaja veri fel a főút csendjét; hintókon és homokfutókon sportruhás urak feszengenek. A város központjában díszes park, mögötte a kaszinó nagy épülete a fogadóval, amelyet időnkint megtölt a látni vágyó, kíváncsi idegenek raja. A monakói hercegségben vagyunk? Nein. Ez a város nem a kaszinója után él, ebben éjfélkor a villamosvilágítás is megszűnik; itt szorgalmas munkás emberek laknak. Életforrásuk a föld.

Egy agráralakulat ez.

Amerre a szemed ellát, minden hozzá tartozik. Mező, erdő, város, középület, templom, iskola az utolsó tégláig mind az övé. Messze távolban gyárkémények nyúlnak ki a pusztából, azok mind neki füstölnek. Szép kis háztartást vezet. Cselédje van kétezer, kisiparosa kétszáz, hivatalnoka

száz. Évente harmincezer mázsa búzát használ fel házi szükségletére s néhány ezer sertést kell leszűrnia, hogy a sok száznak zsírozó jusson. Az igaz, van is vagy harmincezer állatja. Külön gyár dolgozza fel az elhullott állatok termékeit és ezekből vagonszámra állítja elő a szappant. Itt semmi kárba nem vész. Az ócskavas is a műhelybe kerül s új gépalkotásokban lát napvilágot. A termelt ken-
dert feldolgozzák, megszövik a maguk ipartelepén és ezernyi népet látnak el a kezük munkájával. Még a pozdorját is haszonra fordítják; ezzel gépszörnyeteget fűtenek, amely az egész birodalmat világítással, hajtó erővel látja el. Boldog ország, ahol a leleményesség a takarékos gazdálkodás minden lehetőségét tökéletesen kihasználja!

Nem felejtkezik meg a nép kultúráról sem ez a kiskirályság. Iskolákat tart fenn, amelyekből az utolsó tanyai gyermek sem marad el; testileg és sportszerűen is kitűnően nevelt ifjúsága kész katonanyag. Oktatása ingyenes, ingyen adja az orvosi szolgálatot. Se analfabétát, se éhező, didergő, rongyos embert nem ismer. Munkásainak nyugodt öregséget biztosít. Elvénült érdemes cselédeit megteszi határszéli vigyázóknak; ezek egészséges házikókban laknak, gazdálkodnak sertésekkel, baromfiakkal s ha elrobogsz a házikók mellett, a derült, pirosarcú határőrző öregek úgy tisztelegnek előtted, mint kiérdemesült katonák. Nyugodt ország, ahol senkit sem gyötör a bizonytalanságnak az a keserű érzése, hogy az elszálló erővel együtt a kenyér is elfogy!

És ennek a fegyelmezett jólétnek szilárd fundamentuma a föld. Itt is van pusztító fagy, aszály, jégverés, de az elemi csapásokat enyhítik mindazok a vérték, miket csak az meberi elme feltalált, ezért a termés megsemmisítő vereségeket sohasem szenved. Terméseredménye kétszerese az országos átlagnak. Szemterményét mint nemes anyagot igyekeznek a távoli vidék gazdái megszerezni s áldás rájuk, hogy ezt cserében kapják. Állattenyésztése elérte a legmagasabb vonalat. Tenyészállatait szétkapkodják. A kiskirályság

gazdasága tehát nemesítő és vérfrissítő forrása a környező világnak. Piacra csak azzal a produktumával pályázik, ami minőségben kitűnő; tömegtermését maga dolgozza fel s munkahasznát és az értékesítés így szerzett előnyeit mind megtartja. Berendezésének sokrétűsége biztosítja a jövedelmét. Deficitje nem szokott lenni, ellenben nehéz viszonyok között is kihoz minden hold föld után számított hetven pengő hasznot, ami üzleti mérlegében fölöslegként jelentkezik.

Dehát hol van ez a nagyszerű domínium, amelyben tőke és a tudás szervezett összmunkája elérte a csúcspontot? A művelt nyugat melyik államában kell mennünk, hogy megbámuljuk és példát vegyünk róla? . . . Ne menjünk sehova, kedves olvasó, maradjunk csak itthon a mi lenézett szegény hazánkban. Mert ez a kiskirályság a miénk, magyar ész műve, magyar kultúra diadala.

Úgy hívják, hogy *Mezőhegyes*.

Az előrebocsátottak a mezőhegyesi állami birtokra vonatkoznak, amely mindössze harmincezer holdnyi területével eltart tízezernyi lelket tisztos jólétben, e mellett a kincstárnak tetemes jövedelmet hajt, felújító vérkamrája a mezőgazdaságnak és büszkeségünk kifelé is, mert tátott szájjal nézi minden idevetődött idegen. De tudja-e vajjon a mi nagyközönségünk, hogy a magyar agrármunka ilyen hasonlíthatatlan értéket teremtett elő a puszták porából?

Jól esik a magyar léleknek, ha annyi vereség, vád és kishitű önlebecsülés után elandaloghat itt, ezeken a rónákon, a munka és szorgalom jól megalapozott sikerein. Nem mondható erre a birtokra, hogy mintagazdaság. Ezen a módon nem rendezkedhetik be semmiféle nagygazda, még ha dollár-milliomos is.

Ilyen üzenet csak évszázados fejlődés hozhat létre, olyan múlt, amely mindig a jövő számára dolgozott és szakadatlanul építette a haladás lépcsőfokait. De nemcsak idő kellett ehhez, hanem nemzet is, amelynek meg-

adta a Teremtő az időtálló alkotás képességeit. Ami itt történt, az a magyar génusz erejéből való biztos, szilárd emelkedés, egyik kézzelfogható bizonyága annak, hogy nagy időkre dolgozó építőmestereknek teremtettünk. Megbecsülni a múltból a jót s erre mint szilárd alapra illeszteni a haladás elemeiből a hasznavehetőt: ebben voltunk mi mindig ösztönös mesterek és ez a mesteri képesség véste be ide is oroszlánkarmainak nyomát.

A vadászvágy csalt Mezőhegyesre. Dianát kerestem és Apollóval találkoztam. A vadászsportnál jobb örömet találtam egy pompás gazdasági szervezet lenyűgöző látványosságában, ahol minden élőt hajszálíg kimért munkakörében iskolázott rend és fegyelem mozzgat. Ugyanaz a nagyvonalú erő emelkedik ki itt a szürke rögök közül, amely megbecsülést és ritkasági értéket biztosít a magyar tudósnak, orvosnak, mérnöknek, kémikusnak, írónak, természetbúvárnak, vadásznak, szerte a világon. Micsoda titáni munka az, amit a maroknyi magyarság végez mindenütt ott, ahol terveket gondolnak ki és földet talicskáznak a haladás épületeihez! Ha össze tudnánk írni a magunk termelte erők hatásait az emberiség fejlődésének történetében, talán az első helyek egyike illetve meg bennünket a népcsaládok között. De te, szegény, sokat szidott magyar testvérem, vállaid közé húzod a fejedet, mert magad sem ismered fajod értékét. Engemet itt megszáll a rátartó gondolat, a büszke érzés, hogy én is paránya vagyok a magyar alkotó erőnek. És szeretném áthárítani minden magyar emberre azt a kötelességet, hogy ismerje meg önerőnk alkotásait, rejtett értékeinket és feszítse ki a vállait büszkén és csüggedetlenül.

De elgondolom azután, mi történne, ha ezt a nagyszerűen fejlett üzemet felosztanák azok között, akiknek ma gondtalan életet biztosít?

A próbálkozások kezdetleges eszközei túrnák fel a mai virágzó kultúra helyét, száz esztendővel lejjebb süllyedne az egész szép világ.

Haldokló birtokok.

Könnyű homokfutó vágja alattunk a port. Kint járunk a pusztán. Házigazdám a gazdadszentrik legeleje, birtoka a magyar Alföld legjava, mintegy négy ezerholdas kis birodalom, amely tökéletesen tehermentes. Ez állja a válságot szilárdan. Körülötte az egyik nagybirtok omladozik, a másik már szétporladt. Itt kis tanyai házak épülnek vályogból, cserépfedéllel; nem szegélyezi azokat se fa, se kerítés, mintha csak a földből bújtak volna ki. Ez az új élet kibontakozása. Amott pedig a haldoklás jelene. Lebontott kastély falai meredeznek a pusztulás kiáltó jeleiként, mellettük szép park, amely gondosan megválogatott díszfáival ékessége volt a vidéknek. Ezt egy felgazdagodott kispolgár vette meg. Most ki fogja árulni a díszfákat, amint kiárusította a kastély faanyagát, tégláit és márványpadlóját. Irtja már a fejsze a ligetet; az irtásba jövöre dinnye kerül, a kastély helyébe kunyhó, a traktor helyébe lomha ökör, a nemesített vetőmag helyébe soványka közepanyag; visszazökken a gazdálkodás vagy húsz-harminc esztendővel. Új világok születése régi kultúrák halálával jár. Hanem, mikor a gazdasági haladás gyászszalagot tűz ki, ugyanakkor a szociális haladás örömnapot ül és lehet, hogy neki lesz igaza.

Most a kisember nyúzott ökre kitolja a barázdából a nagyember traktorját, de végül mégis csak a traktor lesz a győztes. A házigazdám apja se kezdette másként. O lovakkal nyomatta még a gabonát. Alig hetven évvel ezelőtt szerezte be az első cséplőgépet az egész vármegye nagy bámulatára, nyolcvan, száz évvel ezelőtt pedig a mai zsíros búzaföldek helyén csupa legelő terület el. Lábán hajtották innen a hízott jószágot Budapestre és eltartott a vándorlás hat héten át. Ma az út néhány órára rövidült. Micsoda szédületes haladás két emberöltő alatt, milyen gyors iram váltotta fel a százados ácsorgást! És lám, a gazda kezében az újkori vívmányok nagyszerű eszközeivel,

nem áll olyan biztossággal a helyén, mint ősei állottak. Leginkább éppen azok a nagybirtokok roskadoznak, ahol a gazdálkodást a legtöbb tudomány és technikai csoda támogatja. Miért rokkantak meg ezek éppen akkor, amikor megkapták a haladás ugródeszkáit?

Igaz, az igények is változtak és gyakran gyorsabban nőttek a gazdálkodás hasznánál. Úgy látom azonban, hogy a bukások legáltalánosabb közvetlen oka a rossz pénzgazdálkodás volt, régen is, most is. A könnyelműen, vagy szerencsétlenül használt hitel tönkre a legtöbb birtokost, akik összeroskadtak a drága kölcsön terhei alatt. Ha tudni akard, hogyan készülnek a birtokdrámák, nézd meg csak a telekkönyveket!

Házigazdám elmondotta, hogyan került dobra a szomszédos háromezerholdas birtok kastélyával, parkjával, ménesével. Nem játszott itt közre se bor, se kártya, se cigány. Semmi efféle szenvedély nem fodrozta a tulajdonos életét. Az csak a munkának élt. Örökösen akcióban volt, tervezett, újításokon, vállalkozásokon törte a fejét, hogy a jövedelmét felvigye. A jövedelmezőnek ígérkező befektetésekhez persze kölcsönpénz kellett. Minden rosszul sikerült, amiért a fejtetőre állított gazdasági viszonyok megkeletesei a hibásak. Öt év alatt aztán megette a hitel a birtokot esőtől, hajastól. Ha egyhelyben ül a gazda, vagy kimegy Afrikába oroszlánt vadászni, semmi baja sincs. Dehát az volt a végzete, hogy tenni akart, mozogni vágyott és idegen pénzt hívott meg táncosának a keringőhöz; ez pedig kitáncolta belőle a lelket. Most aztán borzas tanyai kuvaszok vadásszák a fácánt a felszeccskázott birtokon, mely annyi ősenek derült, hasznos életet biztosított.

Nem messze innen egy másik birtok vonaglik. Négyezerholdas domínium az, rajta nyolcszázazerpengős teher, ami értékének ötödrészét is alig teszi ki. De ez a kölcsön tizenkét százalékos kamatot visz el, a birtok pedig nem hoz többet egész tőkeértékének kétszázalékánál. Öt hold föld terem azért, hogy egyetlen hold értékét kitevő kölcsön kamatait

kiizzadja. A tulajdonosnak emellett nem jut semmi sem. Új és újabb kölcsönt kell felvennie és ebben a foltozásban tönkre muszáj mennie reménytelenül.

Semmi sem volna egyszerűbb, mint hogy birtokának ötödrészét eladja és ennek árából fizesse ki az adósságát. Csakhogy ki vesz ma földet készpénzzel? Az egyetlen számbajövő vevőnek: a parasztnak nincs pénze; az ugyan fizetne istentelen kamatokat is, csak földhöz jusson, de hol van az a bank, amely ma a vételárát a maga tőke-erejéből előlegezhetné? A külföldi tőkés begombolkozott, tehát a parcellázó munka is megakadt és amelyik banknak most rostabirtokok maradtak a nyakán, az felveheti az utolsó kenetet.

Nem siratnám a nagybirtok elesését, még kultúrájának pusztulásáért is elégtételt találnék, ha nyomán életképes kisbirtokok keletkeznének független tűzhelyekkel, termékeny családokkal, amelyek keménykarú legényeket küldenek a magyar munka frontjára. De most ez a birtokszerző folyamat is megakadt. Vannak halottalan birtokok, amelyeknek a Hitel kiszívta már a velejét, de a megfojtott birtokos helyére nem tud újakat állítani. Nincs szusszá ahhoz, hogy a földszerzésre vágókat ellássa pénzzel és beállítsa a taposómalmába. A Hitel megfogta a földet, a föld megfogta a Hitelt.

Ki fogja majd talpa alá rögzíteni a földet, ha a vergődő és haldokló birtokosok végzete beteljesedik?

Azt mondják, a föld olyan paripa, amely a rossz gazdát elrúgja magától. No hát most ez a paripa idegesebb, mint valaha volt; legény legyen, aki megüli. Nem tűri a fantáziát, a merész vállalkozó szellemet, de különösen az adósságcsinálót veti le magáról. Csak a fegyelmezett, óvatos, igénytelen gazdákat tűri meg, Maholnap vademberré kell átalakulnia a gazdának, hogy birtokban maradhasson. Visszakell térnie ősei kezdőleges életéhez, mikor még nem volt se hitel, se külföldi piac. Mert tizennégyszázalékos hitellel csak úgy jön ki a gazda, ha nem él vele, ha lemond

a pénz és a munka befektetéséről, kondákat ereszt a földjére és beáll melléjük pásztornak.

Ha szétnézek a vergődő gazdák között, az a bitem támad, hogy legtöbbször jól járnának ezzel az életmóddal, amely legalább a szabadság és a nyugalom érzését adja. Mert most azon a nagy darab földön, amelyet a szemem áttekinthet, nem látok mást, mint a hitelező tőke kutyálkodó robotosait; annak dolgozik a topános, a csizmáz, a mezítelen lábú, annak dalol itt már talán a fülemüle is.

Hol a jobbik?

Kisember, nagyember: mintha csak azt mondanám, hogy bimbó, virág, gyümölcs. Nincs ezek között semmi más, csupán az idő és merő véletlenség, hogy hol rügyeznek ki a fán, alul-e, vagy fölül; sohase lássunk osztályokat bennük, hanem csak a fejlődés fokozatait. Gyönyörű folyamat, mikor a nép érik, ám az arisztokrácia is szép történelmi jelenség volt. Mondják, perzselt a napja, de talán szabad elismerni, hogy fényt, díszet és haladó erőt is adott a nemzetnek. Es mutatnák meg, vajjon lementével hol jön fel az új nap, amely messzebb világít és kevésbé perzsel. . .

Gyilkos szárazság.

Aki most kimegy a mezőre, az egyes vidékeinken ízelítőt kap a szaharai csendéletből.

Törpe a kukorica, haloványsárgás, csenevész, mint a budapesti bérkaszárnnyák gyermekserege. Vigyáznia kell a nyúlaknak, hogy nagyot ne ugorják benne, mert a szörméje kivillan.

Hervatagon, csüggedten konyul le a burgonya levélzete a forró homokra, amelyben mogyorószínű, idétlen bogyói asznak. Kisült hát a krumpli is, ami pedig szegény embereknél a kenyeret, a tésztát és a húst jelenti egymagában, vele együtt a kunyhók mindennapi menüje semmisül meg.

Aszkóiban szenved a *takarmány*, szárából, leveleiből kiszívta a napsugár a nedvességet s ha végigszánt rajta a szél, úgy halljuk, mintha zörögnének a csontjai.

Kopár a legelő, ritkás, száradt fűvében a szöcske sem talál búvóhelyet, a legelő jószág csak ímmel-ámmal harap bele a föld kopott szőnyegébe s mélabús böggéssel híreszteli, hogy ez a táplálkozás nem éri meg a vele járó fáradságot.

Száraz faágokról sovány madarak nézik éhesen a tar mezőt. Csak a varjúnak van most jó dolga, meg annak, aki szemtermés dézsmájából él. De amelyiknek a föld zárjából bújik elő a tápláléka, az éhen koppan.

A vadgalambok hiába vallatják a kiszáradt tocsogót, hogy találhatnának-e benne egy gyűszűnyi italt. Kiszáradtak itt a kutak is. A régi megszokott vendég pedig, a gólya, végkép eltűnik innen, elhurcolkodott oda, ahol a kultúra még nem korhelykedte el a belvizeket.

Száraz, sovány és szomjas emberek járnak a száraz homokutakat. A kukorica és a burgonya csüggedt népe ez, ha találkoznak egymással, mind csak a károsodást panaszolják, valamennyi élő teremtménye a földnek esőért sír, csapadékról álmodik, a víz azonban egyre lejjebb húzódik a föld szikkadt testébe, maholnap fűróval kell utána menni. Ötven év múlva, száz év múlva Észak-Afrika lesz itt.

... Aki a földet igazában meg akarja hódítani a mezőgazdaságnak és a biztos termelésnek, annak vizet kell hozzá vezetnie, mert hiába tömjük a föld gyomrát munkával, pénzzel, tudománnyal, ha a nyár szakán szomjan vész.

A tél gyötrelmei.

1929 tele.

Tizenöt-húsz fokra hidegre semmiképpen sincs berendezve a háztartásunk. Kint a mezőkön csonttá fagy, amiben élet volt. A hótakaró ugyan elég vastag, de ez is könnyen szemfedővé válhat, mert fulladozik alatta a vetés. Két-

szeres-háromszoros rétegezetben is egymás fölé fagyott a kó s páncélos testével elzárja a növény elől a levegőt, a vadak elől a táplálékét. Tragédiák történnek most a mezőkön. Vadállományunkat a dermesztő hideg és az éhség pusztulással fenyegeti. Semmi sem megatöbb, mint azoknak a nyomorult állatoknak a tehetetlensége, amelyek annyira csüggedtek és gyengék, hogy már az életküzdelemről is lemondottak. A máskor annyira óvatos, acéltestű vadliba el sem repül már az ember elől, gyakran megvárja, hogy bottal verjék agyon. Ha szenvedést akartok látni, nézzétek meg most a levegő meggyötört, elalélt bajnokait.

Vajjon miért rendez a természet ilyen tragédiákat! Panaszunk van az emberi társadalomra a tökéletlensége miatt s azt látjuk, hogy az anyatermészet a saját teremtményeit olyan élet-halál kérdés elé állítja, amelyhez nincs elég fegyverük. Mintha csak vizsgát rendezne olykor a természet, hogy ami gyenge, az pusztuljon el. Véletlenség nincs. A kiválasztásnak irgalmatlan törvénye érvényesül most a szemünk előtt s megvalósul az örök időknél az a jelszava, hogy jaj a gyengéknek!

Ránk is sok nyomorúságot hozott a tél fagya. Sok munka megakadt, szünetel, ezernyi kar tétlenségre van kárhozható. Az ilyen kemény tél megszorítja a szegényeket. A szegénység és a fagy találkozása a legnagyobb szerencsétlenség. Ha a szívünkben szállunk, nehezzé válik az a tudat, hogy ezer és ezer embernek nincs meleg tűzhelye, gúnyája, tápláléka. Pedig számtalan magyar család osztja most a hómezők vadjainak a sorsát. A kényszer munkátlanság ilyenkor valóságos átokká súlyosodik.

Akarod látni az ördögök születését? Tekints be egy hideg tűzhelybe, ahol a családfő hiába keres munkát s a gyermek hiába kér kenyeret; itt születnek az ördögök. Az éhség mint megosztott szenvedés elviselhető, de jóllakott emberek tözsomszedságában éhezni több a szenvedésnél; ez már megkísértés.

Akarod látni az angyalok leszállását? Ezek az ember-szeretet melegétől kélnék életre. Minden jótéteményen, minden szociális gondoskodáson angyalok suhannak át, amelyek azt, akihez szállanak, megvédik a kísértésektől és ennél fogva bennünket is megvédenek.

Most kormányzónk felesége mozgalmat indított a nyomorgó szegények megsegítése érdekében. Íme, a női szív bájos fészkeből repül elő a védő angyal. Nyissatok előtte ajtót és szívet, ha zörgetni fog. Az az adomány, amit kíván tőletek, semmiség; az, amit érte, viszonzásul nyújt, a legszebb tudat azok között, amelyek a mindenségben számunkra találhatók. Ez a tudat: *testvére lenni a szerencsétlennek*. Ezt szerzi meg, aki segít a mi nemes Asszonyunknak abban, hogy angyali gondolatából minél több táplálék és tüzelő teremjen a szegényeknek.

Nem maradhatott közömbös a tél üldözöttjeivel szemben a kormányzat sem. Ingyen szenet oszt ki az állam s Vass József népjóléti miniszterünk, mikor ezt az akciót végrehajtja, nem kevésbé boldog, mint azok, akiknek melegítőt juttat. Az erre a célra szánt hatvanezer pengő költségvetésünkben bizonyára egyik legemberségesebb tétel és egyik legokosabb befektetés.

Majd ha eljön a kikelet vitatkozhatunk azon, hogy meddig mehet a társadalom a másokról való gondoskodás elvállalásában. Most embertelenül hideg van az ilyen vitákhoz. De máris vissza lehet utasítanunk az elzárkózásnak azt az elméletét, hogy mindenki magának kaparjon. Jó szabály lehet ez a varjaknak. Az emberek azonban a rosszért nem a természet nyílt rendjét, hanem egymást vádolják.

Ezért az emberi társadalomban egyik osztály sem állapíthat meg érdektelenségeket a másik osztály bajaival szemben. Hiába tenné ezt. Mert a rosszul jártak a jól jártaknál kopogtatnak, még pedig először csak szerényen, de később úgy jelentkeznek, hogy beverik az ablakot s fülbe üvöltik azt a baljóslatú jeligét, hogy: jaj a szerencséseknek!

A fa áldása.

Öregeink még visszaemlékezhetnek a Nyírség vidékeire, mikor a föld tar fején a szél még szabadon garázdálkodhatott s haragos kedvében egész bevetett dűlők felső homokrétegét a szomszéd határba söpörte át. A pornak ezt a hullámjátékát az akácfa állította meg, amely megkötötte a futóhomokot, mert gyökereivel átmarkolta a talajt, testével pedig felfogta s megosztotta a szél erejét; azonkívül lombjával embernek, jószágnak pihentető árnyékot adott s tüzelőanyaggal és szerszámfával szolgált. És ennek az áldott növénynek oltalmában a sívó homokon paradicsomok keletkeztek. Viszont az Alföldön a régikori erdőirtások következtében a felszabadult széljárat megseprüzi a földet, szikkasztja a talajt, élesíti a fagy erejét; itt tehát a megzavart termelést és klímát ugyancsak fásítással kellene orvosolni még akkor is, ha nem veszítettük volna el erdőseink kilencven százalékát. Az országcsonkítás után a fa elemi szükségleteink legsúlyosabban érezhető hiányává vált, amelynek pótlásáért rengeteg pénzt adunk a külföldnek s ebben bizonyos büntetést is fizetünk azért, mert a régi időkben a megmaradt részeken a fák kultuszát elhanyagoltuk. A fa védi a zsebet is, amint védi a földet, a növényt és az egészséget s egy csapásra ad díszet és hasznót.

Üres zsebek országa.

Pára borítja a vasúti kocsi ablakát; a természet is, mintha csak szégyelné őszi meztelenségét, ködfátyolt eresztett a tájra. No hiszen, van mit takargatnia. Ha megdörzsölöm az ablakot és kinézek rajta, csupa sárt és sárt látok mindenütt. Itt-ott zöld vetések kandikálnak ki a pocskéká ázott talajból, különben semmi nyoma az életnek, az egész határban. Ilyenkor, nagymosás idején minden

felrezen és fontolgatja, nekirugaszkodják-e már a ragacos rögöknek, hogy vacsorához jusson. Egy-egy falu esik utunkba. Á fehérlő házakban még nem gyúlt ki a lámpafény, vagy talán már el is aludt. Ebben az évszakban a föld népe már szürkületkor nyugovóra tér; mit is tegyen mást. Jó pártfogója a szegény embernek az éjszaka, amely elnyeli a nappal nyomorúságait. Itt sok nyelni valója van a sötétségnek. Egyik útitársam kinyújtja a kezét a vasúti vonal mentén elhúzódó falu irányában és dörmögi a szomszédjának:

– Bejártam a múlt héten ezt a községet a főjegyzővel. Azt mondta, hogy a kétszáz házból nem lehetne összeszedni keserves tíz pengőt. Nem értünk meg még ilyen pénztelenséget, mióta az eszemet bírom.

Közben elfutunk a falu mellett. Egy kurjantásnyira a végétől nagyszerű építkezések nyomai: sárból döngölt házacskák, melyeknek a vázát egymás mellé szúrt görbe karók teszik. Ezeket betapasztják szecskás agyaggal, hagynak egy lyukat felül, kettőt oldalvást és kész a családi otthon. Belül lebunkózzák a földet, ez a padló. Szigetelő-ről majd csak a jövő században fognak tudni. Ilyen viskók épülnek a földreform házhelyein ezerszámra; innen fogják majd benépesíteni a kórházakat tüdőbajos magyar gyermekekkel. A szegénynek kegyelmes barátja a sár, amely ingyen anyagot ad a vackához és gondoskodik arról, hogy túlságosan el ne szaporodjék.

Az ilyen fecskemódra építkező nép teszi az ország túlnyomó többségét. Ha jóvátételt vetnek ki az országra, ezektől a koldusoktól fogják behajtani a sarcot fillérenként, hogy az összegyűlt, verejtékes pénzt a testünkön felhízott új hatalmasságok zsebrevághassák, kárpótlásul azért, mert kegyeskedtek bennünket koldusokká tenni. És mi lesz a vége? Csak minket fog meggyűlölni a nép, mert az nem ismer jóvátételi bizottságot, Népszövetséget, hanem minden bajáért az urakat vonja felelősségre. Oh te népnymorító világigazság, hogy az istennyila ütne beléd!

Megint megszólal a szomszédságomban a dörmögő hang:

– A sors haragja veri ezt a vidéket. Az idén a fagy kipusztította a gabonát, a szőlő is kétszer egymásután kifagyott, a burgonyának meg az ára romlott le, de elannyira, hogy a fölösleget nem volt érdemes a földből kiszedni. Ha meg is hozza a termelést a föld, haszon semmiből sincs. Nyakig úszik az adósságban az egész vármegye. Tíz esztendőn belül olyan földreform lesz itt, amilyen sohasem volt, hanem ezt kalapács fogja megcsinálni.

– A paraszt azt hiszi, az úrnak jól megy dolga, azért vasvilla-szemekkel nézi a pantallót. Pedig itt csupa látszat-uraság van. A birtokos még benne ül a földjében, de az egynegyed részében az államnak terem, kétnegyed részében a bankoknak, legjobb esetben csak a fennmaradó egynegyed részre mondhatja el, hogy az az övé. A birtokosok többsége csak efféle negyedes gazda, valójában földesúri fantáziában élő robotos. Ez a sorsa a kisgazdának is, pedig ez mértéken alul fogyaszt és mértéken felül dolgozik. Ha már a hallatlanul szívós parasztgazda is kapkod a levegő után, mint most teszi, akkor már csakugyan félreverhetjük a harangot. Roppant nehéz most itt az élet.

– Nyolc esztendeje, hogy kidobtak a románok a volt káptalani birtokból, egy évig szaladgáltam állás után, úgy jutottam végre erre a homokra. Kétszázpengős fizetésre jöttem, cselédházban kellett meghúzódnom, ma is ott lakom, de hát szorult a kapca. Kétszáz pengő, amiből két gyermek városi iskoláztatásáról kell gondoskodnom: nehéz kenyér. Kettőnk közül azonban az uraságom az, aki hangosabban panaszkodik. És kénytelen vagyok neki igazat adni, mert minél nagyobb a vesződésünk, annál kisebb a jövedelem. Ami kis pénzhez jutunk, azzal a bankokat tömjük. A bank azzal áll elő, hogy ő is drágán kapja a tovább adott pénzt. Hiszen ez igaz lehet, de hát akkor azt szeretném én tudni, kinek a tárcájába fut a föld haszna, a munka haszna, mert a mi zsebünk mindig üres!

A vasúti kocsi zakatolása átvette az utolsó mondatot, én legalább úgy vettem ki, mintha egyre azt ismételte volna, hogy üres a zsebünk, üres a zsebünk! A kocsi homályos ablakán pedig ijedt kereskedők, kétségbeesett iparosok sovány tisztviselők arca rajzolódik ki s mind azt mimi-kázzák, hogy üres a zsebük, üres a zsebük.

Eh, de hát hová tűnt a régi magyar jólét, az évezredek szorgalomnak megannyi gyűjtött kincse s a vele járt reménykedés és nyugalom? Ki vette el tőlünk ily ennyire a megélhetés lehetőségét? Merre vannak a mi szegénységünk árán megtelt zsebek? Hol keressük a boldogságunk elrablóját? Erre a sóhajra az ablakon, elhízott, dölyfös, fenyegető arcok jelentek meg, egy kegyetlen világrend félelmetes pókjaiként. Nekik duzzad a zsebük, nekik pukkadozik a gyomruk a régi Magyarország értékeitől, miattuk a szegénység és a nyomorúság gyógyíthatatlan fájdalmai. De hát hol vagy megígért világszabadság; igazság, emberiség hol vagytok?! A vasúti kerekek csak azt zakatolják:

– Ne is keresd, szegény magyar, ne is keresd, ne is keresd !

A falu.

A városokban gyorsabban fejlődik a kultúra, sokféle eszközt kínál az igények kielégítésére s ezért a falusi élet kényelmetlensége és mostohasága mind kevésbé bírja lekötni a földben gyökeret nem vert embereket. Előállott mindenütt az az eset, hogy a falusi nép a városok felé özőnlík. Ha meg akarjuk előzni, hogy ez az áramlás káros vértolulássá fajuljon, kellemesebbé kell tennünk a falusi életet, bele kell vinnünk azokat az egészségügyi, művelődési és szórakoztató berendezéseket, amelyek az élet tartalmát javítják. Ez a feladat Amerikától kezdve Franciaországon át egészen Píripócsig.

De hát ezt a feladatot könnyebb meglátni, mint megoldani.

Ha visszanézek a szülőfalumba, úgy látom, hogy ott az életmód évtizedek alatt alig változott. Pedig micsoda kez-

detleges élet volt a mienk! Csinált utat, járdát nem ismerünk; nagy esők idején úgy feldagadt az út sarja, mint a kovászos kenyértészta – ember, jószág csülökig süppedt. Utcai világításról még csak álmodni se mertünk. Ivóvizünktől a hideg rázta ki az embert; víz hiányában a fürdés a faluban ismeretlen fogalom volt, a lakosság túlnyomó része leélte az életet anélkül, hogy vízbe mártotta volna a testét. Aztán orvos, patika egyórai hajtásra volt tőlünk; az orvos egy koronát szedett a látogatásáért, amit a nép kegyetlenül drágának talált, azért nem is élt vele, hanem csak a haldoklóhoz szállította ki az öreg doktort, lehetőleg éjnek idején, amikor az iga felszabadult. Társaskörnek, nemesebb szórakozó alkalomnak nyomát se lehetett találni, ellenben korcsma volt vagy öt. Ilyennek látom a falumat, ha szülőföldi ábrándok aranyfüstjét elhessegetem a szemem előtt – és nagyjában most is ezt az életet éh.

Míg a város magához nem szoktatott, vágytam vissza ebbe a kis fatornyos faluba, a gulyaverte portengert is kéjjel szürcsöltem. Most már ezzel a kisszerű étellel nem tudnék megbarátkozni. Így van a falusi magyar általában. A fiatal generáció már nem olyan fába esett szű, mint a régi volt, sűrűbben járja a várost s ha egyszer ennek ízét veszi, nincs tovább kedve élni az őseemberek módján. Sok lány cselédnek áll be a városi házakhoz, ezeknek egy-két évig még visszasír a lelkük a szabad mezei munkára s nyár elején rendesen sürgönyt kapnak, hogy halódik az édesanyjuk. Később már bottal se lehetne őket az aszfaltról elkergetni. Nagy kerítő a város, de nincs mit csodálni, mert minden ékszert a nyakába akasztottunk, a falvakat pedig mezítláb járattuk. Nagyon rossz osztályt tettünk közöttük.

A falu agráralakulat. Léte, jövője agrárkérdés. Életének megjavítása elsősorban agrárfeladat. Ez azt jelenti, hogy magát az alapot: a földművelést kell gondozni, erősíteni s ezzel együtt feldíszlik a fű, virág, fa s minden, ami rajta és belőle él. Emellett azonban meg kell becsülni minden buzgalmat és ötletet, amely arra irányul, hogy a falvakban a

kellemesebb és egészségesebb élet vágyát magának a lakoságnak közreműködésével kielégítsük s a hazafias és nemzeti szellemben való vezetést biztosítsuk. Ennek a feladatnak a szolgálata a legnemesebb buzgalomra méltó, mert a falusi népesség az a vérkamara, amelyből a nemzet felújítja magát.

Nyomorékok.

A régi világban a legtöbb falunak megvolt a maga bolondja. Együgyű, ártatlan teremtések voltak ezek a falu bolondjai, akiket elmebeli gyengeségük komoly munkára alkalmatlanná tett. A gyermekhad ingerkedő harcot viselt ellenük, ezért legszívesebben a falu határában kódorogtak s ha rájuk jött az éhség, házról-házra jártak s a jószívű emberek irgalommorzsáiból tengették a süket életet. Nem tudom, boldogtalanoknak nevezhetem-e ezeket a gyengeelméjűeket, hiszen megvolt a szerencsájük, hogy nem tudtak ítéletet alkotni a helyzetükről, mert lelkük műhelyéből hiányzott az összehasonlító képesség kínzó eszköze. Tudatukkal együtt elvette tőlük a Teremtő boldogtalanságuk mérőlécét is.

Mennyivel szánalmasabb azoknak a helyzete, akik testi nyomorékságban születtek, vagy betegségek következtében testi képességük olyannyira fogyatékosná vált, hogy emiatt képtelenek helyállni a munka frontján! Nem képzelitek el azt ti, boldog, ép emberek, micsoda szenvedés a vagyontalan nyomorék élete, aki tökéletes tudattal és legtöbbször túlérzékeny lélekkel méri a maga sorsát; számára az ép-kézláb emberek kedvtelése, örömei is elérhetetlenek; ami vágy és remény kél lelkében, azt mind a lemondás vesztőhelyére kell vinnie, sőt még az emberek kegyelmére való utaltság lealázó állapotából se bír kiemelkedni. Ez a boldogtalan az élet minden napsugaras helyéről ki van zárva és nincs mód, hogy közsegítséggel gyógyulást, vagy nyugtot találjon. Nálunk, ha a szegény gyermek nyomoréknak születik, vagy olyan testi hibát szerez, amely miatt

képtelen önmagát munkájával eltartani, meg van peccé-
telve a sorsa, hogy koldus lesz belőle. Még annyira sem
érdeklődtünk, hogy számbavettük volna, hány testi fogya-
tékosságban szenvedő gyermekünk van, hány a gyötrel-
meknek indult élet, amely a társadalom szempontjából is
elveszetté lesz. Pedig bizonyára sok ezerén vannak ilyenek,
akiket kellő gondoskodással jórészt meg lehetne menteni,
vagy legalább is annyira lehetne javítani az állapotukon,
hogy a társadalom használható munkástagjaivá válhassanak.
A nyomorék gyermek az élet legfájdalmasabb jelensége.
Régebben eltűrhattük a szenvedésnek ezt az állapotát az
ellene való tehetetlenség tudatában, de most, mikor az
orvostudomány gyakran könnyedséggel gyógyítja a bénákat
és mereveket, súlyosan a lelkiismeretünkre kell nehezednie
annak a gondolatnak, hogy csupa részvétlenségből és
közömbösségből hagyjuk átokká válni az életet ott, ahol azt
felszabadíthatnánk a nyomorúság bilincseitől és közhaszonra
termővé tehetnénk. Elvonni valakit attól, hogy élvezhesse
a testi mozgékonyt és a munka örömét, noha erre a
megváltásra eszközeink vannak, a legnagyobb büntetése
az önhibájukon kívül boldogtalanoknak s bűnös pazarlása a
társadalomnak, amely a kiművelt emberi képességekben
bírnja leghasznosabb értékeit.

A magyar olimpiász.

– A régi világban Lőrinc napja elmosta már a görög-
dinnyét; az idén meg se hozta. Azt hallom az öregektől,
hogy a török hódoltság idején a Dunántúlról kora nyá-
ron olyan friss gyümölcsöket szállítottak az udvarnak,
amelyek most csak augusztusban érnek be. Hül a föld,
uram! A tavasz kurtább, a tél keményebb lett. Hat
hónapon át akár le se jöjjön a csizma az ember lábáról.
Most már csak a susztereknek kedvez a jó Isten.

Így elmélkedett Tatár Gergely barátom, egyelőre azon-
ban nem bírt megijeszteni a föld kihülésével. Harminc-

négyfokos meleg volt. Úgy gyöngyözött a halántékom, mint a megpermetezett szőlőlevél.

Hanem Gergely barátom nem fogott a meleg. Most is az ünneplő csizmáját hordta, térdig érő szárral. Posztóból Való öltözetet viselt, fekete posztó kalap ékeskedett a fején, amit a viláért le nem vett, még fürdés közben sem. Ebben az olvasztó melegben a budapesti pályaudvarra érkezett abesszíniai fekete emberek sem bírták ki panasz nélkül; rossz lelkeként üvöltöttek a rekedt hőség miatt. Tatár Gergely úgy állotta az égető napsugarat, mint a bronzszobor. Tudomást sem vett a kánikuláról. A tavaszi szelet és az ősz derét is ugyanebben a viseletben állja ő és sohasem lehet róla tudni, hogy fázik-e, vagy melege van.

– Hűl a föld, uram, – ismételi Gergely barátom s helybenhagyóan bólint rá a felesége is, aki egy lépésnyi távolságban áll a gazda mögött s tiszteletteljes figyelme jeléül a mutatóujját az alsó ajkához támasztja. Esőverte, napszárított arca csupa ránc, teleírva a dolgos élet, a gond, az éberség jeleivel. Halálosan komolyak mind a ketten.

– Gyakran már november elején kiveti a föld az ekét, – mondja Gergely úr, – aztán márciusban sem áll ki a fagy a földből.

– Igön nagy úr lett a hideg, – bizonyítja az asszony is. Úgy elfoglalkozik a két jó lélek a hideg idővel, mintha éppen a tél fenekedne ránk. Majd leszúr bennünket a nap, de hát a gazdának most a földhülés jutott az eszébe s neki már szokása, hogy az érdeklődésébe betolakodó, gondolatot jól megmarkolja, akár csak az ekeszarvát és lassú, vigyázatos módon minden oldalról szemügyre vegye.

– De most csak meleg van, Gergely bátyám, a teremburáját?!

– No, no, nincs rá panasz, csak eső is lenne. Mert a kapás szomjazik, senyved s elveszítjük rajta, amit a kalászosokon nyertünk. Esős, arányosan enyhe idő kellene most, de attól tartok, hogy az eső meg egyszeribe elveri

a meleget. Meglássá, eljön a hideg hamarabb, mint kellene. Mert az a valóság, hogy mindinkább hül a földi élet.

Óh te gallilei Gergely! Beszélhetsz neki hetet-havat, ha egyszer megtoppantja a lábát, hogy hül a föld, hát attól a tételtől többé ugyan el nem mozdul. Olyan hatalom nincs, amely Gergely gazdát tapasztalati meggyőződésében megingassa. Andalgásának útirányáról is vajmi bajosan téríthető el. Most is látom, hogy megmakacsolja magát s tovább gondolkozik a föld megdermedésének elkövetkezéséről. A felesége nyelvét azonban megoldja a beszélhetném. Rámutat a nagy töprenkedőre s mondja:

– Pedig ugyancsak része volt a melegben, mert maga hordta be az egész termést. A kaszálást már nem bírja, amióta csúzos lett.

– De bírtam negyven esztendeig!

– Igaz negyven éven át minden munkában ő járt elől, – folytatja az asszony. – Legelső volt a felkelésben, legutolsónak hunyta be a szemét. Takarításkor 4-5 órai alvás is megtette. Az biz, a lelkem, naponta tizennyolc, húsz órát is talpon voltunk. Így hoztunk össze Isten segítségével a negyvenhez még nyolcvanat. Most százhúsból áll a tag.

– Kis magyar holdjával, – mondja Gergely gazda.

Százhúsz hold föld nem nagy gazdagság; szerény kishivatalnok család is aligha bírna megélni a jövedelméből. De van-e arról fogalmad, kedves olvasó, hogy az a negyven esztendő munkában, vesződségben mit jelent? Micsoda vasakarát, kemény izom és ernyedetlen szorgalom kellett ahhoz, hogy a föld így megszorodjék!

Az önfegyelmzés és a lemondás hősi cselekedeteit végzi a kigazda úgyszólván napról-napra. Kényszeríteni tudja magát arra, hogy szolgáljával egy sorban, egy tempóban dolgozzék. Tápláléka, kényelme semmivel sem jobb amazénál. De a munka jármán kívül ő még a felelősség nagy terheit is viseli; perel az aszályal, faggyal, jégveréssel; örökösen résen van, hogy meg ne lopják, üzleti cselekkel

meg ne rövidítsék. Minden fillért hatszor ver a fogához, mielőtt kiadná s ami nekünk mellőzhetetlen életszükség, azt ő mind nem ismeri. Tökéletes igénytelenségnek kell a tántoríthatatlan akarattal szövetkeznie, hogy a sikert kierőszakolja és szinte reménytelen morzsákból vagyont gyűjtsön. Mekkora vagyonok gyülnének fel, mennyi panaszos sors válna győzelmessé, ha a felső társadalom csak fele eréllyel állana gátra!

– Nagy dolgot cselekedett, Gergely bátyám, valóban kalapot emelek.

– De hiszen más is ezt teszi, – mondja Tatár Gergely. – Milliomod magammal mind csak gyűjtünk, kutyálkodunk, verejtékezünk. Megfeszített húrok vagyunk mi hajnaltól napestig, valamennyien. Ha tornát akar látni, kedves uram, nem kell kifáradnia Amszterdamba. Nézzen szét a magyar mezőkön és amit ott tapasztal, kivált takarítás idején, az túl tesz minden sportmutatványon. Surján legénykoromban fogadást tartottam, hogy egy napon át bekecsben aratok a rend élén és én voltam a nyertes. Ma is van legalább hat legény a falumban, aki a fogadást megnyerné. De nem tudok rá esetet, hogy valaki kidőlt volna az arató munkából, még ha a hideg rázta se. Pedig nálunk a népnek két hónapon át szüntelen munkát ad a takarítás. És a dolgozó nép bizony nem pecsenyén él. Tavaly a grófi uradalomban egy aratóbanda úgy élelmezte magamagát, hogy reggel, délben, este mindig csak lebensleves járta, – és nemcsak hogy jól ment a munka, de még ki is gömbölyödtek az emberek. Olcsón fűti a mi népünk a kazánt, mégis szívós az ereje; van ebben olyan virtus, mintha valaki Amsterdamban nagyot ugrik. Bár Isten éltesse a mi dicsőséges tornász fiainkat, de hát a mezőnek is vannak hősei, akiknek senki sem ad babérkoszorút. Jussanak hát eszünkbe olykor a mezők bajnokai is, kedves uraim, mert általuk nyerjük meg a legnagyobb pályadíjat: az életet!

Kézfogás közben Tatár Gergely még ezt mondotta:

– Aztán emlékezzék rá vissza, hogy a föld mégis csak kihül.

Lehet, hogy a föld csakugyan kihűl, engemet azonban felmelegített a Tatár Gergely kemény, magyar egyénisége és az az olimpiai kép, amelyet szemem elé varázsolt a magyar mezőkön, ahol a munka névtelen hősei lebensleves mellett küzdenek a kenyerükért s a kenyerünkért. És az elismerésnek azzal a mély érzésével üdvözlöm őket is, mint olimpiai bajnokainkat.

Ahol a bor születik.

Gyönyörű őszünk volt; soha szebb, zamatosabb szőlőt nem láttam, mint az idén. Ebben az évben egyáltalán pompás volt a gyümölcsstermés. Kezdte már a diadalmas felvonulást a földieper, a csemegetermés vörössapkás előőrse, amely omlós, ízes testével minden ínycálmot megvalósított. Aztán jött a barack, ebből láthattál az idén ökölnyi példányokat, mik fejedelmi asztalra kívánczok. Aztán jöttek a dinnyék, a cukorédes, vérbélű, papírhéjú nemesek, akik az anyaföld legtehetségesebb pumpolói, mert a legnagyobb szárazságban is literszámra raktározzák fel gyümölcsaikben a nedvességet onnan, ahol a szöcske sem talál itatót. Körtében, almában, szilvában az idén egyaránt a legjavát kaptuk, kiadta bennük az áldott magyar föld minden rejtett fűszerét. Jó dolga volt most a torkoskodó madárnak.

De a szőlőben a föld cukrászművészete valósággal költésszé nemesült; a gerezdek hamvas, áttetsző, üde bogyóit a finom színek semmiféle mestere nem tudná megfesteni; felséges ízük mellett az ananász is alig tekintetes számba megy, a híres banaan pedig csak aféle hallja kend. Páratlan lesz az idén a magyar bor. Ott, ahol a fagy nem pusztított^ a mosolygó fürtök valósággal elfödik a tőkét. Most, hogy a dércsípte levelek hullani kezdenek, a szőlőtábla a termékenység szimbólumának gyönyörködtető képét tárja fel. Boldogan legelhet a gazda szeme a termésen, de csak addig, míg a ceruzájához nem nyúl.

Nincs ára a bornak. Tizenöt, húsz hektolitert kell teremnie egy hold szőlőnek, hogy csak a belefektetett pénzt visszaadja. Ami azonfelül terem, abból jönne a haszon, de ez is inkább megy, mint jön. Elviszi nagyobb részét a hordó megtöltőjétől az, aki a hordót hőmpolygeti. Harminc-negyven fillérért adja a termelő a bort, olcsóbb ma már ez a savanyú víznél; csak akkor dagad fel azután az ára, mikor a fogyasztó elé kerül. Ne búsulj, nyájás olvasó, te már két-három pengőért fogod kortyolgatni a korcsmai lőrét, no, de az legalább savanyú lesz.

Ma már a bor rendszerint annak szerzi a legkevesebb vígságot, aki termeli. Ezért maradtak el talán a régi, vidám szüretek is. Ha most ellátogatok a régi szüreti mulatozások helyére, nem látok többé semmiféle ünnepi mozgalmat. Förgeteg Péter barátom, a vincellér is úgy j ár-kei a szedők után, mint valami elsavanyodott hivatalnok. Megnőtt azóta a szőlőterület: hét holdból lett ötven. A kedv meg lelohadt; nem maradt abból egy nyilas adag sem.

Micsoda mezei lakodalom esett itt annakidején! Úgy várta a falu a szüret idejét, mint a diákok a majálist, – néprajok özönlöttek ki a szőlőskertbe, – akinek nem volt szőlője, az jött segíteni s ami a szedőkösarában, no meg a gyomrában elfért, az az övé lett. A szedőleányok, amint elteltek már, dalra fogták a dolgot, a puttonos emberek pedig leadták az egész esztendő tréfaanyagát. Jó kedv hajtotta a munka kerekét; a szomszédok összelátogattak, ürítettek egy-egy poharat a termés örömére, azután a maguk örömére és körútjukban a haragosaikkal is kibékültek.

A mai szüreti berendezésekről akkor még keveset tudtunk. Itt Kalyiba János taposta a szőlőt, talán azért ő, mert neki voltak a legpiszkosabb lábai. No majd tiszta lesz az estére, mint a patyolat. A szabad tűzhelyen pedig nagy üstben főzték a drága jó gulyást, marha-, sertés-, birka-húsból vegyesen; ezzel egyidőben készült a juhhúsos kása is; ezeknek a kívánatos illata szinte ehetővé tette a levegőt.

A mai napon úr, paraszt egy főzetből eszik. Malacbandák jártak köszönteni kegyetlenül sikongó hegedűszóval, de szép volt az azért; a leánynép belepirult a tánc vágyába, a füstösöket pedig etették szőlővel, itatták musttal, hogy végül karót kellett támasztani a hasuk alá. Nagy mulatság volt ez, amelyben a hangulatnak ugyanaz a hulláma csapott át úr és paraszt szívéen s jobban kimosott sok ellentétet sokféle paragrafusos szociális politikánál.

Milyen kár, hogy ez az örömvirág is elhervadt!

Nem a régi örömmel fogadjuk már a termést, mert minél nagyobb Isten áldása, annál nehezebb rajta túladni. Aztán régebben, ha a búza ára esett, felment a kapás, vagy beütött a bor. Most seholy sincs kárpótlás. Mindennek török az ára és nincs egyetlen oszlop, amely feltartaná az összeomlást. Egymás ellenében ontják az államok a bort, bűzát. Azért még a világ legnemesebb itala, a folyékony arannyal felérő tokaji bor is idült válsággal küzd. A szőlőskertek kezdenek átalakulni a remények sírkertjeivé.

Lesz-e itt feltámadás?

Igen, ha majd a magyar bor a közraktárak védelmét fogja élvezni, amelyek előleget adnak és ha a boraink egy-neműsített állapotban, nagy tételekben kerülhetnek a világpiacra. Most az is szerfölött megnehezíti a kivitel, hogy a szőlő- és gyümölcsfajták egész gótai almanachját termeljük. Ezen a vonalon csakugyan demokratizálódunk kell: áttérni a gögös faji egyéniségekről a tömegtípusokra. A tapasztalatokon okult mai nemzedék ezt már bizonyosan meg fogja csinálni.

A régi szüret azonban kimúlt, mert annak a romantikáját nem lehet üzemesíteni. Az egykori kedvtelés komoly üzemmé vált. Most régi látogatásaim helyén az ötven hold termését hat hétig is szedik és nincs semmi heje-huja, semmi pazarlás; minden egyes tőke termésén a számító gond örökdi. Gépiesen mozog a szedőnépség és él a tarisznyájából. A puttonok tartalma gépszörnyetegek torkába kerül, gép szívja át a mustot a hordóba, gépzakatolás helyettesíti

a nótahangot. Lendület nélkül való rend és fegyelem jellemzi ezt a munkát, akárcsak a répaszedést.

De mégis, mintha rekedthangú kurjontásokat hallanék. Jön valaki a présház felé, keservesen dalol és ugyancsak méregeti az út szélét. Kalyiba János a bús danászó. O az, aki régente ilyen nevezetes napokon a csizmát közel sem eresztette a lábához. Nincs már szükség a taposó művésztére, kiszorult belőle, mint a bölény az őserdőből. Nemes végtagjai csizmába vannak bujtatva, akár le se vesse őket többé. Hanem most is csak *berúg* istenigazában és rekedtté köszönti magát, mire a szőlőskerten végigdülöngözik. O még tartja a hagyományt.

Birka Péter keservei.

Az igazságügyi miniszter úr mostanában egy börzei szaklapban nyilatkozik a részvénytársasági jog reformjáról. Igen érdekes terveket tereget ki, amelyeket néhány esztendővel ezelőtt a nagyközönség izgató olvasmányai közé sorozott volna. Ma már csak szűkebb köröket érdekelnek ezek a reformtervek. A kistőkés közönség most már nem igen vásárol részvényeket, mert ezek távolról sem jövedelmeznek annyit, mint a bankbetét. De meg a bizalom is ugyancsak megcsappant; sokan még ma is fűjják a tőzsdekrachban megégett körmüket és elszaladnak onnan, ahol részvényjegyeket kínálnak. Köszönik, nem kérnek belőlük többet; egyszer volt a Szabadság-téren kutyavásár.

A magyar közönség pénze társas vállalkozások számára mindig nehezen volt kapható. Pedig a felesleges pénz leg-egészségesebb elhelyezkedése az volna, ha alkotó vállalkozásokba merülne, a közgazdasági élet hajtóerejévé válna. Arra való aztán a részvénytársasági jog, hogy az ilyen társas vállalkozásoknak alkotmányt adjon. Azt mondják azonban, az is oka a közönség tartózkodásának, hogy a részvénytársaságok alkotmánya rossz, mert az ügyvivőknek diktatúrát enged és alkalmat ad a részvényesek kismizmzésére.

Ezt a panaszt erősíti meg tiszteletreméltó barátunk, Birka Péter úr, aki hozzánk intézett levelében keserves kifakadásokkal búsít bennünket. Lehet, nem is Birka Péter a neve, de amint írja, úgy is, mint részvényes, úgy is, mint volt igazgatósági tag, olyan birkaszerepet töltött be, hogy már csak vezeklésképpen is ennek a nem éppen szellemes állatnak a bőrébe rejti el a rangját.

– Bizony, csak a bőröm, meg a csontom maradt meg, írja részvétre méltó barátunk, – mert a gyapjóm már alaposan le van nyírva.

– Szipoly Dömötör a neve annak az istentelennek, aki rávitt arra, hogy a »Hullafeldolgozó és csontliszt kiviteli Rt.«-nál nagyobb érdekeltséget vállaljak. Mondtam neki, hogy már az édesapám rámhagyta, hogy ne foglalkozzam olyannal, amihez nem értek. De ő azzal nyugtatott meg, hogy ehhez nem kell érteni; az ember tartja egy darabig a részvényt, aztán nyereséggel továbbadja s a végén a markába nevet. Akkor tombolt a hossz a tőzsdén; ha a zongoránk árát koszt pénzbe adtuk, többet kerestünk vele, mint a diplománkkal. Engemet is megejtett a kísértés szelleme és felcsaptam részvényesnek. Szipoly barátom lett a vezérigazgató.

– Ő bezzeg Ábrahám kebelére pottyant. Azon kezdette, hogy rangos lakást vett ki, – a lelépési díjat fizette a társaság, – fejedelmi jövedelmet biztosított magának, aztán rohant autót vásárolni, persze a társaság számlájára (még francia babát is lógatott a hátsó ablakán; és olyan peckesen kergetőzött Pest utcáin, mintha a tatárjárás ellen való menekülést szervezné. Tündéries irodát rendezett be és az ebadta még cukros titkárkákcal is felüdítette az üzleti élet gondterhes mezőit. Már ekkor kezdtem csóválni a fejemet, mert már boldogult apám megmondotta; hogy ahol a sáfár autón jár, ott a gazda talicskára kerül.

– Nekem rosszul ment a sorom. A házam semmit se jövedelmezett, a kis pénzem bent a részvényekben, amelyek – úgy látszik – már kifutották a formájukat. »El ne add – biz-

tátott Szipoly – kincset érnek azok; most jön a nagy tranzakció.« Hát csak vártam a jutalomjátékot. Egyelőre Szipoly barátom kaviárt evett, én rághattam a tökmagot.

– Az üzleti év vége felé nagy üzleti nyereségről suttogtak, leesett az állam, mikor részvényenkint alig egy sósperec árát kaptam osztalékként. A jövedelmet felélték Szipoly és társai; ami mégis maradt, az elbujt titkos kamrákba és süllyesztőkbe; nekünk a befektetett tőkénk jövedelmezett vagy öttized százalékot. Szipoly barátom villát vett a Svábhegyen, én kifordítottam a vedlett ruhámat, mert újra nem tellett. Nagyszerűen virult a Hullatársaság, már annak, akinek, – csak éppen a részvényesek maradtak hoppon. Azok menjenek a részvényeikkel a börzére egy-máson nyereszkedni.

– Az ám, de már csak veszteséggel adhattam volna el a részvényeimet; kezdett az árfolyamuk lefelé szaladni, mint a hőmérő higanya decemberi éjszakákon. Mindegy, kivetem a papirosaimat. Így nem játszunk tovább. »El ne add, – intett Szipoly barátom, – éppen most akarunk beválasztani az igazgatóságba. Most következik az, amikor te is aratni fogsz.« No az már más. Aratni én is szeretek. Hát csakugyan így lett, bevitték az igazgatóságba. Úgy örültem, akárcsak a bolond az orra hegyének. Pedig megmondotta már boldogult édesapám, hogy nem üljek le olyan asztalhoz, ahol én vagyok a legnagyobb számár. De csak leültem.

– Hát hiszen nem történt itt semmiféle olyan fej munka, amelyben én alul éreztem volna magamat. Igen kedves, udvarias emberek voltak az igazgatósági társaim, kegyelmes úr is akadt közöttük, csupa kedély és közvetlenség, akinek mindig volt néhány hamiskás jóízű adomája. Havonkint egyszer jöttünk össze anekdotázni. Ilyenkor Szipoly barátom valami üzleti jelentésfélét is mormogott, amit kecses komolysággal hallgattunk végig. Arra senki sem árult el közöttünk hajlamot, hogy az üzletmenetbe beletekintsen vagy éppen beleszóljon. Hiszen éppen azért van az ügy-

vezetés, bogy tudja a leckéjét. Mi csak bólongattunk nagy előkelően. Akkor kezdtük csóválni a fejünket, mikor hallottuk, hogy a Hulla konjunktúrái romlanak. Határozatot hoztunk, hogy az ügyvezető a legnagyobb gondossággal járjon el. Üdvös intézkedésünk után elnevetgáltunk még egy kicsikét és igen nagy nyugalommal váltunk meg egymástól» Hosszú ideig aztán nem is hívtak össze bennünket. Sohasem hittem volna, hogy ilyen könnyű igazgatósági tagnak lenni.

– Hanem a fizetség is olyan volt. Nagyítóüvegen kellett nézmem a tantiémet; ez bizony csak aféle borraláló volt. »Ez hát az aratás, drága vezérem?« – szólottam Szipoly[^] hoz. »Romlanak a konjunktúrák« – mondotta ő. »Nekem igen, neked nem. Ugy látom, az autód, a villád is elég jó karban van. Nekem azonban se osztalék, se jutalék! Vedd tudomásul, hogy nem játszom tovább. Ezennel lemondok.« Dühömben eladtam a részvényeimet. Megkaptam értük a papiros árát. Most már aztán se részvény, se igazgatóság. Szipoly barátom akkor alkudott az Andrásy-úton egy sarokházra.

– Egyszerre aztán jöttek az összeomlások. A Hulláról is az a szójáték keletkezett, hogy dupla hullává vált. Nagy bajok lehettek ott. Milyen jó, hogy én már kint vagyok belőle. Haragomban tettem és kiderült, hogy okos ember voltam. Van itt orr, mondogattam a barátaimnak.

– De nem sokáig tarthattam fenn magamról ezt a kedvező véleményt. Következett életem egyik legkeservesebb meglepetése. Egy napon csak kapom a végzést a cégbíró-ságtól, hogy harminc nap alatt terjesszem be a Hullatársaság ilyen meg olyan iratait, különbeni bírságok terhe alatt. Ki sem józanodtam még az ijedtségből, jön a másik fenyegető írás, hogy mutassam be az utolsó közgyűlés jegyzőkönyvét, a meghívóját, a mérleget meg a többi. Annyit értettem én ezekhez, mint a rézmozsár. Felelősnek sem éreztem magamat, hiszen annakidején mondtam Szipoly-nak, hogy kilépek. Igen ám, de a lemondásomat forma-

szerűen nem vezették keresztül, vagy talán már későn is történt az oldaltállítás. Szó, ami szó, engemet csipett fülön a bíróság a Hulla zavaros ügyeiért. A régi igazgatóság nagyobb része érvényesen kiugrott, köztük az anekdotázó kegyelmes úr is. Szipoly barátom már a Hulla bukásának nyilvánossá válta előtt láthatatlanná vált. Ő már bizonyára valamelyik külföldi szanatóriumban üdült; de őt nem is kereste a vészbíróság, mindig csak engem vettek vallatóra.

– Három esztendőn át citáltak, faggattak, büntettek. Követeltek tőlem okiratokat, miket éppen úgy nem lehetett megszerezni, mint Attila sajátkezű leveleit. A bíróságok mellett drága ügyvédi költségeket fizettem s úgy éreztem magamat, mint az üldözött vad. Még mindig benne voltam a csávában, mikor Szipoly barátom már ismét elhelyezkedett egy másik részvénytársaságnál, autóban pöffeszkedett és restauráltatta a svábhegyi villáját. En a vagyonvesztett, a tudatlanság ártatlanja rettegtem a fogháztól; ő, a társaság kiélője, a mások tönkretevője, a minden hájjal megkent hűtlen sáfár, tisztos és bántatlan jólétből kacagott a világ szemébe! Ekkor neveztem el magamat Birka Péternek.

– Keblem egész melegével üdvözlöm most az igazságügyi miniszter urat, amiért a részvénytársaságok alkotmányát módosítani akarja. Arra kérem, olyan rendet csináljon, hogy a »vezér« úr ne maharadzsáskodhassék a mások pénzén, a részvényes pedig ne érezze magát birkának.

Pesti mulatságok.

Látogatóm bemutatkozott:

– Szaru Péter kormányfőtanácsos vagyok. Bizalommal jövök ide. Ha jól tudom, ön is gazdasági főtanácsos. Főtanácsosok nem vájják ki az egymás szemét.

– Ezt ugyan a varjakra mondják – felelem. – De nincs kifogásom ellene, hogy a mi lovagi rendünknek is sarktétele legyen.

– Köztünk szólva, a címre nem sokat adok. Mi megvallhatjuk egymásnak bizalmasan, hogy az ördög se kér tőlünk tanácsot. Az augurok nevetnek egymás között. Nem is szaladtam utána, úgy-e ön sem? Valósággal, rám erőltették. Ha már ennyire vagyunk, gondoltam, miért ne szerezzem meg a kormányzónak azt az örömet, hogy kinevezhessen. Voltam addig is az, aki. Egyébiránt fésűgyárigazgató vagyok.

– Éljenek a kefekötők – felelem. Nem jut jobb az eszembe, mert a munkámra gondolok.

– Az megint más. A kefekötők jobbára csak nagyságos urak. A mi társadalmi pozíciónk mégis csak más. Hanem hát engemet a cím nem szédít el. Jó demokrata vagyok. Én vagyok a kunhajsza demokratakör elnöke. Nono, azért exkluzív kör vagyunk. Mondhatnám kedves kollega úr, hogy a mi körünkben Kunhajsza egész arisztokráciája egyesül. De hiszen nem erről akarok beszélni.

– Egy kis kölcsön ügyében jöttem Pestre. Rettenetes ez a rövidhajas dekonjunktúra! Maholnap a fésű csak az alsó osztályok fényűzése lesz. És az önök lapja mindig csak a búza áresése miatt kesereg. Pedig hát voltaképpen én is csak olyan előfizetőjük vagyok, mint az igen tisztelt bőrbekecses. És a közgazdasági életben is vagyunk azok, akik. No de hát még mindig nem erről akarok beszélni.

– Egy régi barátomnál szállottam meg, aki foncsorüzemmel egyesített szénvállalat igazgatója. Igen előkelő cég. Ő is főtanácsos. Magammal hoztam a kisleányomat is; nagyon jól elszórakozik a barátom leányaival. Gondoltam, itthagynom néhány hétre farsangolni. Szíves család, mondhatom. Múlt szombaton házibált rendeztek a tiszteletünkre. Kérem, ne tessék türelmetlenkedni; mindjárt a témánál vagyok.

– De milyen különösen érintkeznek egymással a fiatalok manapság. Az én időmben a leányokat oltárképeknek néztük. Itt egy óra múlva minden kamasz Fésikének szólongatta a leányomat. Flórának hívják különben, de hát itt senkit

se szólítanak a becsületes nevén. Ez azonban mind semmi. Táncszünetben jön hozzám a leányom s kérdi, hogy:

– Szabad, – nem szabad, papa? – Miről van szó?

– Hát egy fiú randevúra hívott holnap a képtárba, – csicsergi a leány. Azt mondja, itt nem lehet jól beszélgetni.

– Mutasd csak melyik fiú volt az, – mordulok fel, – hadd üssem fült övön. – Ne zörögj pajtás, – szólt közbe a házigazda, – újabban ezt szokásba vették. Sok fiatalember rögtön légyottot kér a leánytól. Próbálgatják külön csapni a leányt, merthogy a mamák szeme előtt nem lehet fesztelenül mulatni. De ez még hagyján, mert megy, aki megy. Volt azonban már itt olyan divat is, homályt kellett csinálni a szobában, különben a fiatal emberek nem akartak táncolni. Mások ma a fiatalok, mint mi voltunk, de emellett mondhatom, elég ártatlanul mulatnak. En csak a fejemet csóváltam erre a beszédre. Nohát, én nem kérek abból az ártatlanságból mormogtam, amelynek az a jelszava, hogy »csak a mama nélkül«, meg hogy »jobb a sötétben«. Viszlek haza Flóra leányom egy percig sem maradsz tovább, csak a kölcson meglegyen!

– Másnap vasárnap volt. Jó későn keltem. Kerestem délelőtt a leányomat, hol van, mit csinál, hát mondják, hogy a leányok elmentek a fiatal emberekkel sörözni. Csak egyedül mentek. Megállapították, hogy a mamák ilyenkor unalmasak. Hanem hát ebben semmi sincs, mondotta a gazdám, újabban a legjobb házaknál is ez a szokás. Most botránkoztam meg igazán. Tyhú mordézm adta, micsoda Sodoma-fészek ez a Pest! Viszlek Flóra, viszlek!

– Estére megint elmentek a fiatalok. Zsúrra voltak meghíva. Most már a mamát is vitték, mert ilyenkor ez lehet. Hanem az apák elmaradnak a zsúrokról. Úgy látom, Pesten a családfők meg a női tagok külön-külön szórakoznak. Hát csak tegyék, én már nem fogok ebbe a divatba belemenni. Viszlek Flóra! Egyelőre mi is valami programmon törtük a fejünket a házigazdával; közben hozzánk verődött egy harmadik apa. Ennek is zsúroztak a hölgyei.

Különben nagy borüzlete van. Előkelő firma. Ő is főtanácsos. Elhatároztuk, hogy ha már kirekedtünk a családunkból, mi is csinálunk egy görbe estét. Most már itt jön az én esetem.

– Zsúfolt házat találtunk mindenfelé. A sok panaszkodó pesti ember egymást toltta ki a mulatóhelyekről. Tétováztunk hol verhetnénk gyökeret. Akkor találkozunk a Béni fiúval, aki szegről-végről atyafia a feleségemnek s itt aféle tentakuli. Az elvezetett bennünket egy mulatóba, amelynek valami madárneve van. Hát letelepedtünk egy asztalhoz s néztük a parkettáncot; dzseszbend vonított a talp alá. Pezsgőt kell rendelni – mondja a Béni fiú, – mert itt az a szokás. Pukkant a pezsgő s erre a hangra csak odakuporodik mellém egy báliruhás nő, – de olyan volt az, mint egy mozgó festékkirakat. Engemet idegesített a szomszédság, de a barátom figyelmeztetett, hogy csak vágjak jó arcot a tréfához, különben azt hiszik, mucsai vagyok. Hát azért sem leszek mucsai. Elkezdtem szíveskedni a szomszédommal. Tréfára adomával feleltem, hogy visitva kacagtak rajta a báliruhások, mert közben odaültek már vagy hárman is. Szóval jó kedvünk támadt. Végül a borkereskedő a parkettre is kilépett, amiért megéjlenezték; legjobban tapsolt a Béni fiú. Így mulattunk finoman és korrektül, mint úriemberekhez illik.

– Másnap aztán, amint úgy jó délután kikábulok az ágyból, a házigazdám újságot nyom a markomba. Abban rendre le volt írva az éjszakai mulatozás, de hogy! Az volt a címe a közleménynek: »Hogyan szórakoznak a főtanácsosok.« Hatos idill egy éjszakai mulatóban, mondja tovább a vastagbetűs alcím. A cikkben pedig olyan orgia van lefestve, hogy attól minden hajamszála az égnek meredt. Aztán férfiak, nők, mind megnevezve. Hogy én, Szaru Péter, megcsókoltam a trombitást, azután pezsgősüvgeket egyensúlyoztam az orromon, végül nyakon kapom és szilaj táncrea perdültem vele, pedig itt törjön el a lábam, hacsak egy tánclépést tettem is. A valóság és a

képzlődés gyalázatos keveréke volt az, amit rólunk írtak. Nézhettek-e én ezek után a feleségem szemébe s hogyan álljak meg a demokrata kör előtt, ahol eddig nagyobb tekintély voltam a toronyóránál! És ezt az ocsmányságot az az Istentől elrugaszkodott Béni fiú írta. Még magamhoz sem tértem a szédülettől, beront Flóra leányom, kezében neki is az esti újság s önmagából kikelve mondja: – Viszlek haza apus, nem hagylak ebben a Sodomában egy percig sem! Es kezdett velem úgy bánni a csitri leány, mint egy gondnokságra érett vén bűnözővel. Hát még ez is, hogy most ő kerekedik felül!

– Kollega uram, régi hű előfizetők vagyok. Mondja meg, mit tegyek. Hol találom meg az elégtételemet ezért a közcsúfságra tételért? Hol van az a sajtóparagrafus, amellyel kerékbe törethetem annak a lapnak a szerkesztőjét? Mert menjen rá egy vagon fésű, de ezt a dolgot annyiba nem hagyom. Erre már csak felelni kellett.

– Olyan paragrafus, amilyent keres, nincs, – szóltam. Szégyenlem magam a sajtó nevében, de nem tudok jó védelmet. Nemrégiben egy államtitkárt szerkesztettek ki hasonlóan s ez is csak kénytelen lenyelni a bántalmat. Ha a valóság körvonalai megvannak, legokosabb nyelni és hallgatni, mert a nyilvános bírósági tárgyalás a nyakáig duzzasztaná azt a botrányt, amely most csak a térdéig ér. Itt legfeljebb a házirecepthez folyamodhatik. Csalja be a Béni fiút egy sötét szobába s agyabugyálja el derekasan. Felhozhatnám még azt is, hogy ha főtanácsosnak jó adomái vannak, azokat ne holmi madár nevű éjjeli mulatókban mondja el.

A pesszimista.

Tulokdi Tulok Vince jó evő és jó politikus. Jó evő, mert egy ültőhelyében el tud fogyasztani egy egész kappant; jó politikus, mert – mint a csípős nyelvűek mondják – el tudta hitetni egy tulokról, hogy az okos ember. Ez persze csak rossz tréfa. Csak annyi az igaz, hogy nagyszerűen

tudja adminisztrálni a jelentéktelen egyéniséget. Annak ellenére, hogy semmihez se ért alaposan, véleményét súlyosan szokták mondani. Nyilatkozatai ugyan alaposak, de szenzációsan mondja a semmit. Nem is mondja, hanem bömböli. Olyan szenvedelmes, nagyhangon szokott beszélni, mintha állandóan sértve volna. Sietve el kell hinni neki, amit mond, nehogy szétrobbanjon. Hogy mi a politikája? No azt ugyan nehéz belőle kivenni.

Eltanulta már a nagy politikusok burkolt, mit sem mondó de sokat sejtető szólásmódját. Leginkább egyik volt pénzügyminiszterünknek a modorát utánozza, a nélkül persze, hogy a tudományát is elsajátíthatná. Ő is morcosan szokott nyilatkozni, mintha örökösen duzzogna valamiért. Rendszerint sötétnek látja a helyzetet, rendszerint tele van aggodalommal. Ilyenkor megírják a lapok, hogy Tulok Vince pesszimiztikusan nyilatkozott a helyzetről; ő maga olyan gyógyíthatatlan sötét arcokat vág, mint egy elkeseredett kuvik. Azt azonban nem mondja meg a kis hamis, hogy mit kellene tenni. Siessünk védelmére rögtön azzal a mentséggel, hogy nem is tudná megmondani.

Szabadelvű? Lehet. Demokrata? Lehet. Konzervatív? Az is lehet. Meg van ő kenve bőven a politikai irányok minden zsírjával, hogy alkalomadtán a lehetőség minden részén becsúszhasson. Bármelyik irányzatról esik szó, ő csak annyit mond, hogy az nem jól csinálja a dolgát. »Minden össze-vissza megy ebben az országban – szokása mondani – Balkániában vagyunk.« Azután így folytatja »Az irányzatok részben túlzottak, részben gyengék, Legnagyobb baj pedig az, hogy mindenkit ahhoz a dologhoz állítanak, amelyhez nem ért.« Lehetetlenség neki nem helyeselni.

A gazdasági politikát a következő szóvirággal intézi el:

– Máig is tartom azt a meggyőződést és ma jobban, mint valaha, hogy a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem csak harmonikus együttműködésben boldogulhat, a szabadság egészséges levegőjében. Csakhogy hol vagyunk ettől? Nyissátok ki az ablakokat, – levegőt, levegőt!

Ilyenkor azt írják róla, hogy Tulok Vince a nyitott ablak politikáját hirdeti s a naiv közönség hasravágódik bölcsességének világhossága és erélyessége előtt.

Szűkebb körével néha közölni szokta azt az élelméjű megfigyelését, hogy voltaképpen már a szatmári békekötésnél hibáztuk el a dolgunkat és az azóta törtétek csak az ok és okozat logikus láncolatai. Bővebben azonban ebben a kérdésben nem nyilatkozik.

Történelem-filozófiai hangulatában meglepő dolgokat mond.

– Noha Bethlen Istvánnal sokban nem értek egyet, őt értékes embernek tartom. Csakhogy ő sem tudta magát kivonni a történelmi törvényszerűség végzetes erőteremtőinek hatásából. Nem is igyekezett erre eléggé. Ezt tartom a legnagyobb hibájának.

Micsoda ész! Mondja erre a közönség, – szinte meg sem érti az ember. Legyenek nyugodtak. Vince mester sem érti.

A külpolitikáról így nyilatkozik:

– Aggodalmasnak látom a helyzetet, mert külpolitikánk laikusok fusser munkája. Lehet, hogy vannak külföldi összeköttetésem, lehet, hogy nincsenek, annyi bizonyos, hogy a Lorddal részemről bizalmasan vagyok, legutóbb is sajátkezű levelet írtam neki, de ez nem tartozik ide. Aggódok, nagyon aggódok.

– És a pénzügyi politikáról mi a méltóságod véleménye. – Kérdi szerényen az újságíró.

Tulok Vince ráncba szedi nemes hajlású homlokát s igyekszik emlékezetébe idézni, mit szoktak válaszolni erre a kérdésre a dörmögő országnagyok. Azután így felel:

– Sötétnek látom a helyzetet. Pénzügyi politikánk határozottan rossz, elhibázott, szerencsétlen. El van hibázva tíz év óta, húsz év óta.

– Miben hibáztak?

– Abban, hogy éppen az ellenkezőjét cselekedték annak, amit tenni kellett volna.

– És mi volna most már a teendő?

– Most már minden elkésett, illetve várnunk kell, mert még nem teljesedtek be azok az idők, amelyektől elmaradtunk. Minden össze-vissza van pancsolva. Itt már senki sem segíthet. Talán még magam sem. Vigasztalan a kép. Ha kötélen látnám függni a gazdát, az iparost, a kereskedőt, bárhogyan rugdalóznának is, nem vágnám le őket a kötélről. Mit keressenek ebben a vigasztalan honban. Jobb nekik, ha átkalimpálóznak a másvilágra. Komor, zord komondor a magyar jövő.

– Mi vár tehát reánk? – Kérdi a megrémült újságíró? Erre csak három szavam van, – felel a jeles férfiú, megdicsőült prófétizmussal. – Pusztulás, siralom, halál!

Az újságíró hűségesen feltárlja Tulok barátunk borzalmas nyilatkozatait és hatásuk olyan, mint az enyészet szele. A kishitűeknek remegni kezd a térdük, a munka sikerében vetett bizalom megrendül, a gazdasági akciókészség tétovázik. Vállalkozások, amelyek már meg voltak tervezve, visszatorpannak, mert meredélyek nyílnak meg a megvesszőzött képzelet előtt. A hitelező tőke már felemelte karját, hogy átnyújtsa a kölcsön pénzt, de meg-rándulnak az idegei, vizakozik és gyorsan megszaportítja a kamat százalékát, a bizonytalanság kockázata fejében. Ugyancsak visszarántja a tollat a gazda is, aki éppen haszonbérleti szerződést akart aláírni; ha összeomlás várható, – úgymond, – akkor a vállait kötelezettségek súlyát nem lehet kiszámítani. Nem hajlandó más sem lekötni magát, akiben a félsz benne van, ennél fogva az üzleti élet kedvtelenné, csüggedtté válik, mint a járás-keelés annál a háznál, ahol nagy beteg fekszik. Könnyű kiverni sötét jóslatokkal a bizalom szellemét a gazdasági élet érzékeny szervezetéből, de visszaadni a kedvet, lelket, roppant feladat. Amit egy ember ront, azt tíz másnak is munka helyreigazítani. Sok embert lehetne találni, akiket a rémlátás ijedelme idegzetükben megzavart, sőt talán a Duna hullámaiba üldözött.

Mindegy. Azért Tulok Vincének mégis sikerei vannak. Azok a lapok, amelyek sötét kritikáit politikai ütőkártyának használhatják, babonás tisztelettel emlegetik a nevét és rákapatják a közönséget, hogy üres és goromba locsogásait orákulumoknak tekintsék.

Mindig akad hízelgő is, aki így köszönti:

– Gratulálok a nyilatkozataihoz. A méltóságod eszméi valósággal megtermékenyítik a közgazdasági életet.

Én azonban kalitkába szeretném zárni az ilyen halálmadarat és sárgarépával, meg hangyatojással etetném.

Romlik a fék.

Nincs, ami gyönyörködtetőbb volna s jobban elringatná a lelket a pihenés bölcsőjében, mint az anyaföld tavaszi dísze. Én bizony csak a budapesti Népligetben nézhetem a tavaszt, de innen is szép az. Ez a parkszerűen gondozott liget egyik legjobban fésült gyermeke a fővárosnak – és most van nászöltözékében. Jól gondozott utakon, faóriások árnyékában, vagy zöld gyepszönyegek mentén sétálghatsz benne, – üde fű illata csapja meg innen az orrodát, ami valóságos megváltás a pipafüstben pácolt és portengerben fuldokló pesti embernek; a füves tereken pedig vidám gyermekhadak játszanak, mert a park legnagyobb részében szabad a vásár. Ünnepnapokon egész néptenger vándorol ide. A családok leheverednek a fák árnyékában s ott töltik az egész napot, jótékony üdülésben feledvén a hétköznapi fáradtságait. Ezernyi munkásnép pihen, szórakozik itt nagy békességben; olcsó mulatságot kínálnak számára a liget mutatványos bohóságai, ahol kacagni lehet Paprika Jancsi mókáin s húsz fillérért szédülésig keringhet az ember ravasz körbenforgó gépezeteken. A fiatalság halálra fásasztja magát a nagyszerű mulatságokban, az öregebbjét pedig eltölti a fészlő élet zsongása s az a megfizethetetlen élvezet, amely a testi fáradtság kipihenésével jár. A civakodó hang ritka itt, rendőrnek alig akad dolga. Jó tud lenni ez a pesti

nép, ha egy kis szabad levegőhöz jut s legalább némi ízelítőt vehet a természet felséges adományaiból.

De most szél kerekedik nyugat felől, amely lomha felhőfalkákat terel össze az égbolton és könnyeket korbácsol ki belőlük. A pergő eső és a zúgó szél egyszerre megváltoztatja a helyzet képét. Egymás hegyén-hátán menekül a megriadt nép; mindenki tolong, mert előzni akar; türelmetlen kezek tóinak félre útjukból s ha esernyőd bordája hozzáér valakihez^ a tigris morgását hallod. A villamoskocsinál pedig valóságos harc indul meg térddel, könyökkel – kímélet nincs se asszony, se gyermek számára; a rosszkedvű zsvivajban cikáznak a szemek fenyegető villámai, milyen jó ilyenkor, hogy a tekintetek ölni nem tudnak. Mintha csak mérges darazsak szállottak volna az emberek lelkébe, amelyek minden érintésre ellenségesen nyújtogatják a fulánkjukat. Íme, csak egyet kellett sóhajtania a természetnek, hogy a csendélet átváltozzék háborús mozgalmá.

Mert jó ez a pesti nép, csak az a baj, hogy féke hamar elromlik. Fogni kell a fegyelem erejével, hogy ne gázoljon. En láttam ezt a ligetet abban az időben, amikor a fékek megszűntek működni; kivágtak vagy megsebeztek akkor minden fát, eltapostak minden fűszálat; feldúlta s kopár dísztelenségbe taszította a nép gyönyörű pihenőhelyét, hogy onnan a dalos madár is elmenekült. S a pusztító kedv őrvongései nyomán azzal az érzéssel járkáltunk, hogy a szájunkban hordjuk a koporsó-pénzt.

Nem merném ma sem egyetlen fa életét se pusztán az erkölcsi fegyelem védelme alá helyezni. Mert nálunk a záporosó hamarosan elmossa Istennek azt a törvényét, hogy szeressük egymást s éppen így elfújja a szél azt a másik törvényt is, hogy ne bántsod a másét.

Évszázados civilizáció nem volt elég ahhoz, hogy az erkölcsi parancsok váljanak lelkünk mozgató erőivé. Bensőnkben szervezetten állanak résen az irigység, a kapzsiság, a gyűlölködés fegyveres csapatai s ha bizonyos pillanatokban egy villamos gombnak a megnyomásával a mások előnyét

vagy életét meg lehetne semmisíteni, azt hiszem, ugyancsak nagy tömegek sajátítanak el jogtalan vagyont és pusztítanak az életet.

Törvényes gátlás híján, nem érne többet az élet a hajítófánál.

De milyen egyszerűen meg lehet szüntetni a gátoltság érzését. A háború katonája büszke arra, hogy kilőtt golyója emberéletet olt ki, mert a gyilkosság az ellenséggel szemben erény. Helyes. Ezen a nyomon tehát csak ellenséggé kell kineveznem azt, akinek vagyonára vagy vérére vágyom s rögtön elvetem magamtól a rablás vagy a gyilkosság büntudatát. Ezt megtette a vörös forradalom. Több mint hatszáz, valójában ártatlan embert öltek meg Kun Bélák azon a címen, hogy azok a nép ellenségei.

A forradalom régen megszűnt, de most is hamu alatt izzik a parazsa. Az a tudat, hogy a polgári osztályok ellenségek és elnyomók, benne van a rosszul elhelyezkedett százazrek lelkében s igyekeznek éleszteni; csak a rend vaskeze fékezheti meg, hogy ki ne robbanjon.

Mennyi panasz van amiatt, hogy a rend őrzése szigorú, túlságosan korlátozza az egyéni szabadság mozgó tereit. De vajjon olyan időket élünk-e, amelyek arra bátorítanak, hogy az élet mennél több értékét az erkölcsi fékek működésétől tegyük függővé? Hiszen sohase találkozhattunk az erkölcsi bukások több nyugtalanító tünetével, mint manapság.

Olykor alig merjük már elolvasni az újságot, mert a sikkasztások, rablások, gyilkosságok és öngyilkosságok ijesztő krónikája elkergeti az álmainkat. Igaz, a bűnösök sohasem élveztek akkora publicitást, mint most. De ha kevesebbet beszélünk is róluk, ami ajánlatos volna, csak nem moshatnánk le a társadalom arcáról a sötét foltokat. Ezek a bűnkrónikák azt bizonyítják, hogy rossz a fék, gyenge az erkölcsi ellenállás. Sok embert a törvény öklétől való félelem sem gátol abban, hogy a másét elvegye, mert nincs lelkierője a gonosz ösztönök leküzdéséhez. Nyomasztóan sok a tilalomtörő, a rosszra hajló – rengeteg a selejtes emberanyag.

A gazdasági és lelki lerongyolódásnak ebben az állapotában a rend korlátozó és védő ereje mellőzhetetlen, de még szűkebb az erkölcsi fékek megszilárdítása. Ha menekülni akarunk a rossz emberektől, meg kell javítanunk azokat s kezdeni kell a munkát a magunk megjavulásán. Én azt hiszem, hogy leckeadásokkal nem lehet az embereket meg-nemesíteni, mert minden kegyes beszéd hatását lerontja a szívtelen cselekedet. Képtelenség azt kívánni a néptől, hogy jobb, önzetlenebb, belátóbb, erkölcsösebb legyen a vezető osztályoknál. A példa az, ami tanít és magával sodor. Ismertem egy rossz hírű falut, amelyre egyetlen lelkész félemleröltő munkájával olyan hatást gyakorolt, hogy ott most éjszakára se kell elrekeszteni az ajtókat. Háromezer lélekben nyílt ki a becsület virága egy kertész keze nyomán. Legyünk lefelé nézők, igazságosak, résztvevők, gyakoroljuk a hatalmunkat emberségesen és gavallérosan, szelíd kezekkel nyúljunk oda, ahol a gond, az ügyefogyottság, a szenvedés ráncait látjuk – és csodákat fogunk tapasztalni.

Ez a mód alkalmas arra, hogy az erkölcsi féket megjavítsuk, így lehet legjobban megvédeni a baltától a ligetet és az emberélet fáját.

A magyar tankok.

– Ne sajnáljátok tőlük a benzint meg a patront. Mind-egy, hogy a pióca dúcidegrendszerét vizsgálják-e, vagy a Hold legkisebb bolygóyának a szemölcsseit. Az ázaléktudósok, a pondróbölcsek és a csillagbakterek mind a tudományt csinálják, – ez a kultúra, ez a mai tankunk, amellyel le fogjuk hengerezni a világot. Hát ne panaszojátok a pénzt, a termeburáját, mert vagy lesz kultúrfelsőség, vagy pedig mehetünk Kukutyinba zabot hegyezni!

Mindig illő tisztelettel hasravágódom a kultúrfelsőség jelszava előtt. Mikor azonban Czérna Balázst hallom imígyen beszélni a kultúra tankjairól, a hitem megnehezedik. Vékonynak találom a legényt a vastag szavakhoz. A jel-

szavak horgán fickándo­zó halnak látom őt. De ezt nem merem neki megmondani, mert attól tartok, hogy kultúr­buzgalmában kupán vág valami gorombasággal.

Az igaz, hogy a fia már olyan kultúrember, mintha csak egy miniszteri programból ugrott volna ki. Külföldi egyetemet végzett, tud vagy három idegen nyelvet s el­képesztő otthonossággal beszél a metafizika és a filozófia viszonyának a pszichológiájáról. Közben pedig fensőséges, gúnyos mosoly bujkál a szája szegletén, amely azt jelenti, hogy mi, kedves felebarátaim, valamennyien csodálatosan naivak, netalán ostobák vagyunk, de ez nem fontos, mert hiszen minden mindegy. Ez hát bizonyára kultúrfelsőség.

A másik fia Czérna Balázsnak a technikai tudományok kitűnő művelője, aki pompásan megmagyarázza a relatív vitás elméletét, de egy mindennapi dugóhúzó titkaiba nem lát bele. Az égi lajtorja szerkezetét talán megcsinálná, hanem a gyakorlati élet eszközeit mélyen megveti. Hát ebben is van valamelyes kultúrfelsőség.

Csakhogy mind a két tudós fiú kopasz, mint a saskeselyű. Vizenyős szemük helyett inkább a pápaszemük villog. Aztán vékony csontozatúak, gyenge fogúak, fáradósak, idegesek. Szinte látom, hogy a gyermekeik is ilyenek lesz­nek, kis okos cvikkeresek, akik talán már az anyatejet is analizálni fogják. Kitűnő iskolaeszkű lesz, de arra külön pesztonka fog kelleni, hogy a gyorsmozgástól, a széltől, meg a göröngytől megóvjá őket.

Nem, barátom, Balázs, ilyen tankokkal nem fogjuk Európát lehen­gerelni!

Mert a tankhoz nemcsak benzin kell, meg géppuska­lövedék. Az is fontos kelléke, hogy szilárd acélszerkezete legyen. Az ilyen ördögös masinának ellentállónak és szívós­nak kell lennie, hogy árkon-bokron átvágja magát.

Ha a kultúra benzinjétől függne a nemzetek gépereje, akkor Róma nem bukott volna el. Ma is él olyan, nálunk­nál sokkal nagyobb kultúrájú ország, amely a szájában hordja a koporsópénzét. Mert a kultúra se felelősséget, se

győzelmet nem jelent, ha hiányzik mellőle a szívósság, a gázolóképeség és az átütő erő.

Virulens kultúra is van ebben az országban; ez, mennyiséget tekintve, kisebb adagban található, de a minősége értékeesebb, mert jobban összevegyül a hajtóerővel. Csakhogy ezt nem Czérna Balázséknál kell keresni.

Ha reményt akarok méríteni a magyar tankokhoz, akkor már inkább a Kötél István famíliájához fordulok.

Itt is két fiú van; perzselő szemű, tatárképű legények. Az egyik: Pista, gazdaságot tanult. Nem éppen külföldön, csak kisebb hazai iskolában s nem mondhatnám, hogy a tudomány felvetné. De azt, amit tanult, pompásan megemésztette és hasznát is tudja venni. Mióta az élettani ismeretek rá vezették az okok vizsgálatára, azóta folyton a *miérteket* keresi. Miért teltebb az a kalász, miért jobb az a legelő, miért fejlettebb csontozatú az az állat? Ha cserbenhagyja a készültsége, könyvhöz nyúl, vagy kutató intézményekhez fordul tanácsért s a tanulságot úgy megfogja, mint a buldog; el nem ereszti, míg ki nem veszi belőle a hasznát. Kítűnően tudja kamatoztatni a tudás tőkáját, mert nagy cselekvőképesség és szívósság van benne s csinálja is azt, amit tud. Nyilván szerencséje, hogy egészséges ösztöne az elmélet mécsesével csak azt a területet igyekszik fokról-fokra megvilágítani, amelyet kezemunkája beér. De ezen a területen azután rend van. Mintagazda a maga kis földjén s pályatársait is szívesen nyitjára vezeti sikereinek, akik azután követik is példáját és emelkednek vele együtt. Ő hát másoknak is tud világosságot adni, pedig bizony nem sok olajat fogyaszt. Elcsodálkozik az ember, hogy milyen kevésbe kerül a Pista kultúrszomjának a kielégítése és hogy ennek mégis milyen tömeghatása van.

A másik fiú: András, kereskedő. Ez is csak szerény honi iskolát végzett, de aztán rokoni összeköttetései külföldre segítettek s francia földön volt – nem stipendista ugyan – csak egyszerű kereskedő segéd. Itt eltanult néhány titkot arról, hogyan kell a libamájat s a leölt baromfit előkészíteni

és csomagolni a közönség gusztusa szerint. Haza jöve, exportüzletet kezdett, amelyet a kezdet sikerei után részvénytársasági alapon épített tovább. Most minden évben felkeresi a külső országokat, piacokat kutat, összeköttetéseket keres s szakmáját úgy kifejlesztette, hogy évente mintegy millió pengőt vesz be a külföldről. Míg a tudós nemzetgazdák tehetlenül tépelődnek a külkereskedelmi mérleg passzivitásán, ő a serpenyőbe ugrik s élelmességének súlya nyom pengőértékben jó egy milliót. Mit ránthatna a javunkra száz meg ezer ilyen testvérpár ezen a mérlegen!

A Czérna-család persze gúnyos mosollyal sújtana, ha azt mondanám, hogy ezek a derék legények kultúrmunkát végeznek a javából. Hiszen – mondhatnánk – alig néhány fát ismernek a tudományok rengeteg erdejében s az átlagon felül csak kevés tudástöbbletük van. Igen ám, felelem én, de ebből a kevésből pénzt, kenyeret és haladó erőt bírnak teremteni. Es mégis csak ez a fontos. Mert a tudás csak úgy jelent kultúrát, ha fogaskerék módjára másokba is belekapaszkodik s előre forgat dolgokat és embereket, nem pedig csupán a saját tengelye körül forog céltalan gyorsasággal.

Engem hát a Kötél-fiúk lassú, de biztos haladó mozgása tölt el bizalommal. És attól már csakugyan nem sajnálnék semmiféle drága benzint, hogy szerényebb, de a tömegre ható iskolákkal és a művelődést támogató intézményekkel a sokaságnak ilyen vezető úttörőket adjunk.

Mert ezek ám a magyar tankok, kedves barátom Balázs!

Aki roskadozik az áldástól.

Következő levelet kaptam: Tisztelt Uram! Engedje meg, hogy nevem elhallgatásával mutakozzam be, ennek úgy sincs jelentősége az elbeszélendők szempontjából. Elég legyen annyit mondanom, hogy én vagyok az az ember, aki időnkint fényképet szokott előszedegetni a zsebéből, hogy ismerősei bámulatának tárgyává tegye. Ezen a fényképen kilenc gyer-

mek áll orgonasípot; a legfiatalabb másfélesztendős, a legidősebb tizenhét. A legidősebb leány feleségemet, Rozáliát karon fogja és bársonykötésű imakönyvet tart a kezében; a kis Pisti pedig, a legutolsó, apai térdemen lovagol, fején huszárcsákó és szigorúan tiszteleg. Igen bájosnak tartom ezt a családi képet s ártatlan kérdéseim közé tartozik, hogy eldicsekedjem vele. Mert vannak emberek, akik régi pénzeket, rézedényeket, bélyegeket, meg mi mást gyűjtenek. Én gyermekeket gyűjtök. Szeretem aztán másoknak is is megmutatni az eleven herbáriumomat. Hanem tapasztalom, hogy sokan olyan ámuló tekintettel mérnek végig, mint azt a férfit, aki kötőtűket szurkál az orrán meg a fülein keresztül.

Ezek a szegények bizonyára nem tudják megérteni a gyermekáldás örömeit. Pedig tessék elhinni, a sok gyermek sok örömmel is jár.

Vidám mosolyt csalnánk az ön arcára is, kedves író uram, ha szép tavaszi és nyári vasárnapok reggelén meglátna bennünket, amint kökörcsin-utcai lakásunkból kivonulunk: elől a gyermekhad sorakozva nagyság szerint, hátul az apuska, mindnyájan botocskákkal felszerelve, matrózblúzban, és tornászdalokat énekelünk. Megyünk a zöldbe, persze, csak gyalogszerrel. Minden gyermek húsz fillért kap megváltásként: ennek fejében örömmel lemondanak a villamosról. Ott kint aztán – jól megéhezve – vásárt játszunk. Kiteregetem a vajaskenyeret, a krinolint s a túróslepényt; ezekből a nagyszerű nyaláncságokból a gyermekek a húsz fillérükért jókora adagot vásárolhatnak s ezt azzal a büszke tudattal fogyasztják el, hogy a maguk szerzeményét eszik; a pénz pedig mind visszakerül az apuska zsebébe. Megfürdik a társaság a kistökések emelkedett érzésében, a vásár izgalmaiban, a sport örömeiben és ez mind semmibe se kerül. Es közben mennyi tarka esemény, melyekről az apró nép napok multán is kacagva emlékezik meg. Gazdag családok elkényeztetett egykei: hol van a ti multságtok a mienkétől!

Hanem az igaz, a ruhácska meg a cipő nagyon kopik ilyenkor. Ezeket a mamuka odahaza mind gondosan szemügyre veszi. Aztán tüt, cérnát szed elő s a késő éjjeli órákig foltozgat, benzinez, stoppol. Csak akkor esik kétségbe a jó asszony, mikor az Andriska cipője kását kér, mert ahhoz már suszter kell s a cudarja öt pengőt is elkér a talpalásért. Amint kirepül a száján az a szó, hogy öt pengő, elhalkul a család. Én magam is fülemre húzom a paplant, hogy kívül rekesszem az ötpengős költségvetési problémát.

De a gond csak rám talál a paplan alatt is. És az sohasem jár egyedül. Ha egy méh kirepül a gond kaptárából, egész raj özönlik utánna; az mind úgy tudja szúrni az én szegény lelkemet. Mert nemcsak az öt pengőről van itt szó. Három kis gyermekem gyengecsontú, vézna, beteges. Nagyon árt nekik a mostani nedves, sötét lakásunk; ma-holnap különben sem férünk el már a két szobácskában; a leányokat külön kellene tenni, meg aztán a tanuló fiúkat is minduntalan zavarják az apróságok. Mikor lesz azonban nekem ahhoz módom, hogy rendesebb, nagyobb lakást vehessek? Soha ebben a földi életben. Hiszen ha felszabadítják a lakásokat, a kilenc gyermekem láttára úgy bezárnak előttem minden ajtót, mintha ragályos kórt hurcolnánk. Miért nem épít már egyszer az állam olyan házakat, ahol elsősorban a sokgyermekes családok találjanak hajlékot, levegőt és napsugarat?

Pedig hát a lakás még nem minden. A fiúk lassacskán mind a középiskolába kerülnek. Jövőre Andriska a soros. Akkor már a tanítás nagy leckepeznt, drága könyveket követel, aztán rendesebben is kell a gyermeket járatni, hogy ne szégyelje magát. Zúg a fejem, ha rágondolok, honnan telik majd erre. Vagy vessem sutba a nevelés gondjait s bízzam a gyermekeimet az utcára, hogy családjuk szegyenére vásott, züllött várossöpredék váljon belőlük?

Rágódik bennem az a kétség, hogy nem fogok tudni gondoskodni azokról, akiknek az életért felelősséget vállaltam. Hiszen ha az asszony művészkedése nem segítene,

már-már enni se tudnék adni nekik. Szegény jó asszony, mindig ijedtebb arccal jön vissza a piacról; rajta látom, hogy a drágaság lappangó betegsége megint előre ugrott egy-egy rémületes lépéssel. Ő maga, a saját személyére malmit sem tud megtakarítani; csak fordítgatja, alakítja a régi ruháit olcsó fogásokkal, egyik évről a másikra; maholnap már az utcára se tud kimenni. Mit érdemelne az élettől ez az önfeláldozó anya és semmi sem az övé a ház gondjain kívül. Micsoda igát raktam én ezekre a gyenge vállakra is!

És nekünk kettőnknek ezen a világon senki se segít. senki se enged számlájából egyetlen fillért sem azért, hogy tizenegy élet terhét húzom. Ne vegye hát a jó Isten bűnül tőlem, ha olykor felmerül bennem az a kérdés, hogy vajjon kinek tettem én jót ezzel a kilenc gyermekkel! Mondja meg, író uram, szüksége van-e a társadalomnak a nemzetnek a magyar gyermekekre? S ha szükség van rájuk, miért hagyják magukra a nagy családokat, hogy a gyermekáldás gyümölcseivel terhelt faág akár leszakadjon? Bizonyára a sokgyermekes családok a nemzet fenntartói, mert a gyermektelenek és az egykések csak önönmagukat tartják fenn. De ha ez így van, akkor miért nem mondják ki, hogy például az ötödik gyermek már a nemzeté; azontúl a vagyontalan család minden gyermek után prémiumot kap, amelyre az agglagények, a gyermektelenek és az egykések külön adója szolgáltat fedezetet? Jól van, tessék megugrani az önzőknek és a gyáváknak a gyermektartás gondja elől, de legalább anyagi hozzájárulással segítsenek azoknak, akik a magyarság fennmaradása és jövője érdekében a küzdelmet egyénileg felveszik. Kedves uram, ezt írja meg! A gyermektelenektől kell kisajtolni azt a pénzt, amellyel aztán a sokgyermekűeknek a ma hiányzó kedvezéseket minden vonalon megadhatjuk. Verejtékezni a magyarság szaporodásáért a kötelességről nem tudó lustáknak is: ez volna az emberi igazság!

De ha ezé az igazságé lesz is a jövő, a ma gondja még minden fogával az én húsomba vág. S ha így, mint most,

rám tör a töprengő gondolat, vajjon lesz-e erőm tovább húzni ezt a drágaszép, de nehéz igát, családom felé fordulva felsóhajtók: Bocsássatok meg legalább ti, hogy ilyen sokan vagytok, mert amint látom, az élet *nem* fog nekem megbocsátani.

Kelemen megpróbáltatása.

Tudjátok-e kedves olvasók, hogyan él a nép így tél idején a falvakban, azokban az úgynevezett bogárhátú kis házakban, amelyekben a magyarság kétharmadrésze születik és múlik el? Hogyne tudnátok, hiszen ma már a falu élete nyitott könyv, olyan mint egy német iskolaregény: unalmas, vontatott, nem történik benne semmi sem. A faluban az időjárás a mozgató hatalom. Ha pihen a természet, az élet is vegetál. Az emberi „akaráss” általában nem megy túl az élet anyagi feltételeinek előteremtésén. Az erkölcsi akaratnak itt még nincsenek történetei.

Hát azt tudjátok, van-e élet és milyen az, ami az emberek bensejében megy végbe? Már honnan tudnátok, hiszen ajiép gondolkozása zárt könyv; gyakran még az sem tudja olvasni, aki folyvást benne lapoz, vagy aki mindig ennek a könyvnek a szövegére esküszik.

Én olvastam mostanában a falu könyvének egy eleven lapjából: név szerint Kelemen Mátyásnak hívják; foglalkozására nézve vasúti munkás, de volt már gazdasági cseléd, meg aratómunkás is, szóval nagy tapasztalatú ember. Aztán egyike azoknak a magyar különlegességeknek, ~aki semmire sem kíváncsi és akit semmi sem lep meg. Kelemen barátomról az egykedvűség szobrát lehetne megfaragni. Zárkózott és merev, mint egy színpadi diplomata.

Míg együtt törtük a rosszul fagyott havat, szekérnek vagy szánnak alkalmatlan utakon, vontatott társalgásunk nyomán megtudtam, hogy Kelemen és családja ezidőszerint koplalással foglalkozik. Nagy egykedvűséggel adta ő ezt elő, hogy még csak a szemöldökléce sem mozdult meg. Mert hogy téiben se a vasút nem adhat munkát, se a föld, az

magától értetődő. Nincs kire haragudni emiatt. Kereset híjján pedig kenyérgond áll be; olyan természetes ez, mint a téli hó.

Jól beütött ugyan a vasúti munka, mert kilenc hónapon át tartott. Havi egymillió koronát is meg lehetett keresni. Abból félretenni való is maradt, de hát ezt felélték. Mert kell ám egy öttagú családnak a kivárás idején is vagy havi tizenhat pengő. Húsrá persze nem igen telik, a zsírból is ki kell tartani két kilogrammnak egy hónapig. De most már fogytán van a félretett pénz, így hát összébb kell húznia a szíjat. Idáig rendben van, ezt Kelemen barátom példás egykedvűséggel elismeri.

Hogy mivel tölti az idejét foglalkozás híjján, erre azt mondja, hogy »estenden szórakozunk«.

– Hogyan szórakoznak?

– Hát összejövünk s ki-ki elmondja a baját.

Panasz-szoarékat tartanak „Kelemenek, karácsony óta ez az ő mulatságuk.

– Aztán kit okolnak?

– Kit okolnának? A drágaság a hibás, de annak nincs gazdája.

– Hátha van: a háború, a forradalom, meg Trianon. De hát az ok olyan messze esik az okozattól, hogy Kelemenek nem látják meg.

– Szegény ember eddig is csak ütődött-kopódott. mondja Kelemen. Régi nóta ez. Csak a házamat el ne vennék. Van egy kis házam, egy szoba konyhával. Ötvennyolc pengőt vetettek ki rá. Azt most el kell adnom, hogy az adót kifizethessem. Pedig azt a kis házat de nagyon megkoplaltuk. És szegény Kelemen ösztönösen rántott egyet a nadrág szíján.

– Nagyon félünk a végrehajtástói, mert a végrehajtó csendérekkel járja a falut. A szomszédomtól kilenc pengő fejében tíz szakajtót vittek el. Ezeket fonta egész családja erejével a télen át. De meg a bútort is elviszik. Ezért a végrehajtástói nagyon félünk.

– Aztán kit okolnak? Tartózkodóan felel.

– Tudja Isten: a politika nem a szegény ember kenyere. Én nem ítélek.

FigyeljeteK csak egy kicsit politikus urak; érdemes megnézni ezt a Kelemen-t. Az adó falja fel a házát szegénynek, aki öttagú családjának akkor is csak szűkös életet juttathat, ha jól megy a dolga. Hogyan fizessen abból ami nincs és amit nem is bír megkeresni? Nem törődik ezzel a világon senki sem. Kelemen tanácstalanul áll szemben azzal a nyomasztó hatalommal, amely ki fogja űzni az otthonából is és zsellér sorsra juttatja. És Kelemen megrendülés, jajveszékélés nélkül állja a megpróbáltatást.

Micsoda szüksége van a mi adópolitikánknak az ő vihar-edzett idegeire!

Mert ha Kelemen nem volna olyan egykedvű, olyan fatalista, olyan tudatlan, hanem az avatottság kritikáját gyakorolhatná, vagy gyorsan kitörne belőle az indulatroham, akkor már gazdasági politikánknak, sőt jogrendünknek is dühödt ellenségei közé szegődött volna, mind a vele együtt sújtottakkal. Dehát olyan bizonyos-e, hogy ezután sem fog tőlünk elsodródni? . . . Politikus urak vigyázatok egy kicsit jobban ezekre a Kelemenekre!

Most még nem vádol; türelmesen viseli az élet jármát; bírálata tartózkodó s igénye is szerény! Mert lám, ahogy útközben elmegyünk egy sertésfalka mellett, a kondásra mutatva azt mondja, hogy ez ugyan már kint van a vízből.

Nem tudom meglátni, hogy miért volna valami jól járt ember ez a kondás. Inkább az tűnik fel, hogy a hideg ellenére még gubája sincs ökelmének. Mellette még egy ágrólszakadt apróság ögyeleg, kis leány, öreg testre készült, csupa rongy felöltőben, nagy ostorral a kezében. Kérdem is a kondást, mit keres itt ez a kis jószág.

– Nem gyermek ez már. Tizennégy éves lesz, aztán fél konvenciót kap. Az én gyerekem – mondja boldog vigyorgással.

– Huszonkét köből élet, meg még a fele a leány után – teszi hozzá Kelemen kíváncsian.

Ezért van hát kint a kondás a vízből.

A félkonvenció s apróság pedig fontosságának kérkedő érzésével felgyűri a keze fején alul csüngő rongyokat s megsuhintja az ostorát. Es apa és leánya oly megelégedettnek látszanak, hogy szinte a komor táj is felvidul a nevetésüktől. Szegények, hiszen olyan kevés kell nekik.

Biztosítás.

Most hát az aggkori biztosításról szóló törvényjavaslatot fogják tárgyalni. Ha ezt a biztosítást általánossá teszik, nem történhetik meg, hogy a szegény emberek öregségükben éhen haljanak.

Gyönyörű gondolat!

Aztán már csak arról kell gondoskodnunk, hogy a leendő öregek fiatal korukban se haljanak éhen.

Hangok az éjszakában.

Valahányszor falusi harangszót hallok, megilletődést érek. Falun nőttem fel, – ott harangszóra ébredtem, ez andalított el csendes nyári estéken; aztán, ha valaki meghalt, ha tűzveszedelem támadt, azt mind a harang mondotta el.

Most is szép nyári este van. A kis fenyvesben sétálgatok. Lent a fürdőtelep és a tó, fent a csillagokkal teleszórt ég. Milyen jó volna azokkal a csillagokkal beszélgetni jövőbeli dolgokról, mik a földiek előtt zárva vannak!

Egy nagy célt szolgál valamennyi alkotása a mindenségnek. De hová mozognak, miért mozognak? Hol a tudat, a rezon, a megfjtés? Van-e nekem több szerepem ebben a titáni mesterműben, mint egy fűszálnak a mezőn, mint egy csepp víznek a tó medrében. Ah, olyan kicsinek érzem magamat a nagy mindenségben, hogy szinte reménytelenül teszem fel a kérdést: létezhetik-e olyan megosztott, olyan részletező figyelem, amely az emberi atomok súlyát megmérje, sorsát igazítsa. Van-e nekem főkönnyvem a csillagok fölött?!

És akkor megkondul a kápolna kis harangja. Ezüst torkával a fülembe csengi, hogy van! Leveszem a kalapomat, azt rebegem, hogy igen, lenni kell. Üdvözlégy te tiszta hang, mely mennyei sejtelmeket szűrsz a lelkembe; én hiszek neked. Es nincs szebb vágyam e pillanatban, mint az, hogy a harangszó legyen az utolsó hang, amely fülemhez jut, hogy veled együtt szállhasson lelkem a csillagok felé.

Hanem hát most még a csillagok alatt vagyunk.

Lent a tóban a békák zenekara megkezdi a hangversenyét. Rossz karmesterük van, mert megengedi, hogy egyesek kilépjenek az együttesből és szólóbrekegést végezzenek, csapni való nyers hangon. »Így én is tudok« – mondja a másik, a harmadik, – aztán valamennyi árulni kezdi a tudományát. Fújják a nótájukat, egymás ellenére nagy össze-visszaságban.

A nyírségi békák ezt jobban csinálták valamikor. Mikor azok a vízi gerlicék milliónyi torokból rázendítették a kutykuruttyot, úgy éreztük, mintha a tavak lelke szólalt volna meg, mely mesevilágokba ringatott át bennünket.

Eh, megromlott már a békák dala is. Nem tud már nálunk a béka sem ábrándozni.

Leeresztették a régi vizeket; ami megmaradt, annak rosszkedvű sűrű népe egymás ellen él.

Tüzek gyúltak valamikor a tavak partján, a pásztornép kuruc vezérekről mesélt, – a sás és rekettye bujdosó vitézeket rejtegetett. Jó volt itt siratni a szabadságot, amely elveszett és várni a hősokeket, akik azt visszahozták.

Hol vannak most a mesék, a remények, a várakozások? Hol vannak a hívő szívűek; hol vannak azok a szemek, amelyek könnybe tudnak borulni a sok magyar bánaton? Elmúlt minden, mint a régi szép békadal.

Mi maradt nekünk?

A fürdőtelepről felsikolt a dzseszbend hangja; mintha ebek küzdenének vonítva a kék koncain. Hát ez maradt.

Hallgatom a hangtívornyát, igyekszem kivenni belőle azt, ami megdobogtatja a magyar szívet. Nincs abban semmi az

akáclombos faluról, az orgona nyílásáról, a búza éréséről. Más van benne. Egy néger férfi kergeti a néger nőt. Hosszú fekete karjai kígyóként csapnak utána, vad szemeiből perzselő láng lobban elő. Ez libegve menekül be az őserdőbe. Ott ordító, bögő, prűszkölő, vonító, kacagó bangók fogadják s üldözik, míglen megbotlik egy fagyökérben és azt kiáltja, hogy jujj!

Ez az idegzaklató sikoly az ölelkező tánc vágyát kelti. Sorakoznak, szoronganak már a párok és ránganak a párás testek idegen ritmusra. Idegen a mozgás, az arcokon semmi sincs a régi táncok derűjéből, idegen a fülemnek az éneklő beszédjük is.

A harangszó, a békák zenéje ezeknek a szívét ugyan nem fogja meg. Dzsungelek zöreje, néger vágyak vonaglása kell nekik. Hangok, gondolatok, vágyódások, amelyek összekötnek az ezeréves szép múlttal, kiveszőben vannak itt – irtja őket a néger muzsika. A régi dalokkal együtt tűnnek megszentelt érzések, tűnnek a régi síró emlékeink s beleszédül a színes múlt egy új világ buta kacajába.

Micsoda nászba keringenek ezek az emberek? Micsoda iszap nyögte ki magából ezt az önmagától menekülő furcsa rajt?

Várom, hogy a Bakony csücskéből előtörjön egy régi betyár és úgy belevágja a fejszójét a mestergerendába, hogy táncos, muzsikus inaszakadtából fusson ki az éjszakába és jajgatva szaladjon, míg egy szép magyar dal hangjánál össze nem roskad és sírva át nem öleli a földet. De nem merek már a Bakony felé se hallgatózni, hátha onnan is Afrika buja hangjai törnek elő.

Megint csak a csillagok felé nézek.

Uram Isten, de szépen is megteremtetted ezt az országot. Nem tudták ezt úgy megcsonkítani, hogy szép ne maradjon. Színesebb itt a levegő, üdítőbb a víz, acélosabb a búza, ízesebb a gyümölcs, dalosabb a madár, mint más országban. Minden földek gyöngye ez.

Csak az a kár, hogy már-már elfelejtesz bele magyar embereket teremteni!

Visszatérő erők.

Sok boldog és boldogtalan örökös járkal közöttünk, akik feszült keblükben bírják a forma, a szín, a szó, a hang művészi ihletét s a tudás ormaira vezető fenkölt képességeket, vagy pedig terhes lelki örökségeket cipelnek, miket a balsors rakott vállukra. Az apák nagyszerűségei, vagy szertelenségei mind jutalmazva, vagy büntetve vannak a fiakban. Az ősök erénye mind emeli, az ősök bűne mind veri a nemzedékeket. Mert a jó és rossz, a szép és csúnya egyaránt visszalátogat.

Itt kísértének közöttünk a régi idők kényurái, a rakoncátlan kiskirályok, a nagy konkolyhintők, a pártütők, s mindazok[^] kiket elmúlt századok vad visszontagsága és zord szelleme kinevelt a korszak hatalmas és félelmetes agyaraiként; lefolynak a vércsatornákon át ezek a kitevnyészett energiák is; hosszú időn át lappanganak bennünk, majd kiütnek, mint ragályos betegség. Sokszor, ha a baj okát keresed, úgy találod, hogy a kór fészke a múlt századokban van.

Sokszor a ma színpadán olyan alakok jelennek meg, akiket ismerni vélsz a történelem lapjairól; lomposan, sután jelentkeznek, nagyságuk ferde, erejük rontó, szavuk vészharang; lejárt idők élniakarása van bennük, visszatévedt lelkek keresik rajtuk keresztül azt a világot, ami már nincs.

Az új élet elhárítja ezt az erőt, mert már nem kell neki, akkor visszahanyatlik, de mint a föld alatt folyó víz, újra és újra kiszökik, felbuzog a mélységből előbb mint zuhatag, végül már csak vékony ér alakjában. Gyakran egy nemzet egész élete is rövid ahhoz, hogy elfojtsa vagy átalakítsa múltjának károsan ható energiáit.

De a magunk vére kitermelte a terheltség ellenszereit is. Mert visszalátogatnak közénk azok a szellemi erők is, amelyeket a sors kiválasztottjai gyűjtöttek fel nagy tettek végrehajtására. Újraéled fiainkban a hadvezérek, állambölcsek és mártírok nagyszerű lelki öröksége is. Sokszor

rosszul nő a fa, amelybe a régi nagy erőket oltja vissza a természet keze, alkalmatlan a talaja, vagy a kedvezőtlen körülmények nem engedik kibontakozni, ezért a visszatérő erő mértékeiben és hatásában nem ismerhető fel a személy. Nincs két egyforma egyéniség, aminthogy két egészen egyforma falevél sem akad. De mint a falevél anyagából, úgy az erőből sem vész el semmi. Egyetlen parány nem illan el a múlt értékeiből s innen van az a csoda, hogy a szörnyűségeket nagyszerűségekkel tudjuk ellensúlyozni és mikor a nemzet már az örvény szélén van, visszahúzzák onnan a benne titkon működő csodálatos hatalmak.

Minden a mienk, ami volt; amit hozzá tudunk adni a tudás és a haladó munka műhelyéből a lélek kicsiszolt értékeiben, az mind raktárba kerül, a nemzet alaptökéjét gyarapítja s boldog örökségévé válik a jövődönök. Gondold meg magyar, hogy ami rútat vagy szépet, jót vagy rosszat nagygyá fejlesztesz eszméidben, erkölcsödben, kultúrában, az halhatatlan maggá lesz, amely elföldelés után kicsirázik és a késő századokat is áldani vagy büntetni fogja! De ha ez így van, szabad-e kétségbeesni nekünk, akiknek évezredek dicső múlt van a hátunk mögött, a nagy és nemes férfiak csillagözönével?!

Keressük a szikrát!

A szellemi energiát is megőrzi a teremtés takarékosága – elraktározza azt, mint folyékony tüzet a nép vértengerében, amely aztán nemzedékeken, olykor századokon át ömlik a rejtett ereken s megannyi emberen át keresztül úgy, hogy csak perzsel és emészt, míg végre alkalmas helyre talál és megfog. Az eleven tűznek ez a csatornarendszere kiismerhetetlen; útja gyakran olyan bölcsökhöz visz, amelyekhez semmiféle kimutatható rokonság szála nem vezet. Tiszta tüze pedig csak akkor gyullad ki, ha a szolgálatába szegődő szorgalom hasábokat vet rá s a körülmények jó szele szítja. Azért feladatunk, hogy bölcsőről-

bölcsőre keressük az isteni szikrát s ha meglegljük, tért, levegőt és táplálékot adjunk számára, hogy kiáraszsa minden fényerejét s világítása mellett tovább haladhassunk.

Repülj fecském!

A fecske keveset tud, de azt a keveset jól tudja. Hogyan kell fészket építeni, rovarokat fogni s hazatalálni ezer mérföldnyi távolságból a sárból csőrölt kis otthonába. Ez a tudománya, ami se nem csökken, se nem fejlődik, elegendő neki ahhoz, hogy átküzdje rövid életét.

Mennyivel tökéletlenebb alkotása a teremtésnek egy-némely ember, aki örökösen gyűjti az ismeretet és a tapasztalatot s a végén sem tud belőle megélni.

Olyan fecskét még senki se látott, amelyik fészkeből a tojást kivetette volna. Pedig rengeteg veszélyébe kerül, hogy csak egyetlen begyecskét is megtöltsön. Megható gondoskodása költő tollára volna méltó, ha nem találtuk volna ki számára azt az elméletet, hogy ő csak egyszerű kis szolgálja az ösztönöknek, erény és bűn nélkül. De hát ha az ösztön olyan jó szabályozója az életnek, miért nem adott belőle nekünk is a Teremtő?!

Mert az ember hajtóereje: a büszke lélek, ezernyi oktalanságba, hibába, bűnbe visz, amelyektől az ösztön megóvja a maga rabjait. Lelkes ember találta ki a teremtettek világában azt a csúfságot, hogy elpusztítsa önön magzatát, megsemmisítse az új élet rügyeit, mert táplálásuk gondnal, munkával jár. Nézzetek szét a magyar családok fészkeiben: sok egészen üres, legtöbbször pedig csak egy fióka. Hát a többi hova lett? Azokat megzsinegelte a számító ész. Es milyen gögösen tekint le minden más teremtésre ez a fojtogató.

Lelkes ember találta ki azt a sokféle bűnt, miknek felsorolására is vaskos könyvek kellene, kifürkészésükre rendőri szervezet, megelőzésükre fegyveres erő. Minden jogállamnak legnagyobb gondja az, hogy egyik embert

megvédje a másiktól. Amint ellanyhul vagy megszűnik a védelem, a szabadjára hagyott emberből kiüt a bestia. De bocsánat, most valakit megsértettem, mert hiszen a bestiáknak nincs rendőrségük és még sem falják fel egymást.

Egyet azonban az ember mégis felhozhat a mentségére. S ez az, hogy ha bűnei vannak, hát vannak erényei is. Az állatok életében az erkölcsi mínuszok és az erkölcsi plusszok nem találhatóak meg. Azok olyanok, amilyeneknek lenniök muszáj. Nincs szabad elhatározásukra bízva, hogy jobbak vagy rosszabbak legyenek. Ok nem is ismernek, nem is kívánhatnak más és több életlehetőséget, mint ami számukra adva van. Hiányzik belőlük két, pályát zavaró elem: az összehasonlítóképesség és az igény. Alacsonyrendűségük oktalan állapot megvédi őket a gondolatok kínjaitól. Nekem tehát mentségem velük szemben az, hogy gondolkozom.

Tudok kételkedni és reménykedni. Engemet az előretörés vágya és az elégedetlenség nem hagy békén. Bekalandozok minden állomást az ég és pokol között. Mélyre süllyedek és magasra emelkedem. Gyűlölök, de szeretek is; ölk, de gyógyítom is a sebet. Megalázkodom az anyag előtt és meg tudok halni az eszméért. Arcomon luciferi vigyorgás, fejemen Krisztus töviskoronája. Az állat pályája a porba- vesző esőcsepp. Az én életem sebes folyó, amely duzzadva rohan előre és a végtelenségbe ömlik. Ha elárasztom is a földet, az nekem még mindig nem elég. A sokkal is be nem érőnek vagyok teremtve, világos tehát, hogy több az enyém, mint amennyit ez a föld adni tud. De mert képzeletem határát nem éri át a karom, sorsom a szenvedés.

Ezért vagyok én más, mint az állat. Olykor nálánál rosszabbá fajulok, ám szabadságom fenségjogaihoz tartozik, hogy gonosz is lehetek. Szegény fecske, micsoda vergődés a te repülésed az enyémhez képest, aki a kárhozat és az üdvözülés között szárnyalok! Mert a te szárnyaidat csak az éhség mozgatja, az enyémet a telhetetlenség; téged a célszerűségek visznek, engemet az örök elégedetlenség.

a szüntelen előretörés vágyának lelki izmai. Szakadatlanul zaklat, hajt a hatalom, hiszen én vagyok a föld ura, az élet zsarnoka s a végtelenség merengője.

Minden más Isten teremtése tudatlan kerék módjára forog. Egyedül az ember kontárkodhatik bele a verklibe. Átöltöztetheti az egész földet, megváltoztathatja a flórát, a faunát, írthat, alkothat kedvére képességének szerszámaival. Mintha csak gyakorló területünk volna ez a glóbusz, ahol talán tízezer esztendő számít egy osztályt és maga a föld is csak egyik iskola, melynek folytatása van a csillagok ezreiben. Mert mi mások lehetnek azok, mint az ember vándorló útjának állomásai. És mi más volna az élet, mint feltartóztathatatlan, örök haladás a tökéletesülés felé? Minthogy pedig csupán az ember halad és tökéletesedik, egyedül csak az övé lehet az öröklét.

Egyedül én, az ember jutok el az örökkévalóság eszméjének a kapujáig. Igaz, hogy ezen nem tudok benyitni. Érzem a nagyszerű titkot s tudom, hogy az ember az egyetlen hőse, a többi élő csak statisztál neki; de nem bírok mással bizonyítani a tudaton kívül. Pedig bizonyosan Isten előszobájában vagyok. Olykor évezredek időközében kis nyílás támad az ajtón s egy hang, egy fénysugár özönlik ki, amely áttör a kétségen, hanem sohasem annyi, hogy a hit számvetéssé váljék. Az embert tehát örökre sorvasztja a többet látni vágyás. Töprengésben vajúdik, gyakran kételkedik, meginog, elbukik, majd megint a fény felé fordul; küzd benne a méreg a balzsammal és vívódásainak vége egy alázatos leborulás.

Mennyivel jobb lett volna rögtön ezzel kezdeni!

A gondolkozás és az érzés korlátlan játékának ára az örök nyugtalanság. Olykor alig lehet már a lélek nagy világának súlyait elviselni. Mi nyom úgy benne. Nem az égi vágy, hanem a földiek szomja. Legnagyobb fáradtság benne az erőfeszítés olyan dolgok megszerzéseért, amelyek végén sem boldogítanak. A bölcsesség már könnyű, csak a megtalálásig való eljutás nehéz. És az az ember drámája, hogy min-

denkinek magának kell felfedeznie a bejárást és rendesen későn fedezi fel.

Nézd, milyen egyszerű és jó a fecske pályája. Szerényen beéri azzal, ami adva van; kis feladatkörében szabályosan szorgalmas s híven gondos; nem akar semmit képességein felül s minden melegét apró fészkében adja ki. Nekünk rongyokká szakadnak a szárnyaink, mire rájövünk, hogy azt hajszoltuk, ami hiábavaló . . . Repülj fecském s mutasd meg a kapkodó embereknek a nyugalom útját!

A varjak.

A varjú tízezer év előtt is csak az volt, ami ma. Nekünk azonban lett kultúránk, van repülőgépünk, rádióink és van erkölcsi rendünk. Mi tudunk haladni és imádkozni; olyan fogalmak ezek, amelyekhez a varjak sohasem érnek fel.

Őszi borongás.

Sárgul már a jegenye, zörögteni már a szél a lombokat. A fa megegyszerűsíti a háztartását, nedvkeringését lassítja, a leveleket pedig, mint felesleges hivatalnokokat, szélnek ereszti. Ezek még keringenek, zizegnek, zsörtölődnek egy ideig, éppen, úgy, mint a nyugdíjasok; itt-ott még az élet zöld színe rajtuk, külsejük elevent mutat, de ez csalóka látszat. Elvesztették összefüggésüket az élettel és ezután már csak alomként fogja használni őket a természet, míg szétesnek és elkorhadnak. Akkor lesz belőlük por. Az élet eleje és vége a porszem, amelyből új termőerő fakad.

A pihenőbe küldött falevelek olykor emberarcokat öltenek szemem előtt. Nagy állásban volt állami tisztviselőkre ismerek bennük, törzstisztekre, öreg bírákra. Tegnap még fent ültek a magasban, megsüvegelt tekintéllyel; szavuk parancs volt, elméjük erejével ügyeket „és embereket hajtottak; ma egyszerre kiestek a munka

gépezetéből, semmi részük többé a haladó mozgásban; alommá váltak, mint a lekaszált búzaszál, mint a galyrugta falevél. Tegnap még súlyuk volt a tettek mérlegén, ma az a megsemmisítő érzés nyomja őket, hogy feleslegesek. Micsoda őszi dráma!

Hátha még aztán a pihenőbe küldött tele van cselekvő erővel, benne a tudat, hogy értékeinek javát most tudná kiadni, hogy nagyot bírna még húzni a kocsi rúdján és nincs rá szükség sehol, de sehol. Miért kél fel az ilyen kiszorult ember, miért toldja-foldja az életét, miért várja a holnapot? Mily kegyetlen is a kor parancsa, amely megállást vezényel, noha még épek az izmaid! Az évek száma még a vénség súlya nélkül is bús teher.

Szomorúbb ennél a vénségben való kidőlés; mikor az ember hervadni kezd, testi rugékonysága elhagyja, szellemi képességei csökkennek és szinte szemmelláthatóan rágja le az élet fájáról az öregség szüja, amely ellen nincs orvosság, nincs remény.

Ne higgyétek azt, hogy az öreg ember mosolygó szívvel veszi hanyatlását. Csak a testi nyűg kényszerének engedelmeskedik és rendszerint csak lépésről-lépésre való küzdelem során adja meg magát, miközben elhalásának minden mozzanatát meggyászolja. A mosolygó öregségben benne van a vesztett harc bánata, a lemondás sóhaja, amelyet a hűvös bölcsesség megfagyasztott. Vándorlás biz az élet a gyümölcsös ligettől a kopár szirtek felé; nehéz út, amelynek a vége felé egyetlen biztatása az, hogy vége lesz.

De legfájdalmasabb mégis fiatal testtel megérni a tehetőség tüzeinek kihűlését. Mert vannak korán kiégett emberek.

Művészi, írói képességek, a lélek alkotó erejének lázai gyakran elmúlnak, mint a mámor és a boldogtalan, akitől eltávozott a múzsa, megrendülve érzi tüzeinek hűlését; futna utána akaratának gyötrő megfeszítésével, ám mindhiába. Éppen úgy nem lehet azt utolérni többé, mint az elmúlt fiatalságot, mint az elszállott szerelmet.

Mily boldogtalan az, aki átélte az alkotóképességgel a nagyszerű nászokat, aki alig győzött két kézzel meríteni a bangók, az eszmék, a szavak titokzatos kincstárából és azt kell tapasztalnia, hogy hanyatlik, süllyed, bukik le a gondolat koldusai közé, Útszéli emberré válni annak, aki fejedelmi küldetésben hitte magát!

A tudás, a tapasztalat igáslova sokáig kitart. Még a festő, a szobrász is tudja takargatni az elillant ihletet a szerzett technikai készségekkel. Menthetetlenül letörik azonban az író versenypáripája, ha a tehetség zabos tarisznyája kiürül. Mert a gondolat írásba öntésének kulcsa igen egyszerű, ezt mindenki bírja, ha tehát nem tudsz a betűkbe különös színt, meleget és lelket önteni, tucattá válsz.

Ismerek ilyen kora-véneket, akik kiürült eszmei kincstárak falait feszegetik, akik ijedten keresik a lélek elillant zamatát, akik rettenetes tusát vívnek magukkal, hogy a formának gondolatot, a gondolatnak formát adjanak. Hasztalan. Elfogyott a lelki szusz. Elhagyta őket a láng, cserbenhagyta tehát őket a siker is. A közönség hátat fordít és az ünneplés helyébe költözködik a szükség, a gond. Mít kezdjen az ilyen kiégett? A sors legszerencsétlenebbje ő, akinek húsát elfogyasztotta a közönség, megmaradt zörgő csontjairól pedig senki sem akar tudni. Számkiveti a közöny és nincs az irgalomnak egy zúgja, ahol elpihenhetne. A megrokkant tehetségek sorsa a legfájdalmasabb.

Annyi bús gondolatot fakaszt az őszi természet; a gyérülő falombok mind a hanyatló embersorsokra emlékeztetnek. Pedig közelebről nézve, mérhetetlen különbség van a fa élete és az ember élete között. A fa évről-évre megtermi a családját, rügyek, levelek, virágok, gyümölcsök alakjában és elveszti őket minden ősszel; a törzs élete örök búcsúzás és temetés. Mily áldása a sorsnak, hogy nekünk nem kell végig néznünk új élethajtásaink pusztulását, hanem fennmarad számunkra az a vigasz, hogy azok fognak bennünket eltemetni, akiket szeretünk.

Hull a levél.

Vénülő embernek legszenzációsabb olvasmánya a gyászrovat. Hálnak az emberek s az eltűntek között mind több ismerősünk akad. Régi barátok lépnek egymás után a süllyesztőbe, akik hozzátartoztak a megszokott világunkhoz, mint a lombzat a fához, amelynek mi is egy-egy levélkéje vagyunk. A sárguló levelek az öregedő embereket jelentik; csak egy lehellet kell nekik, hogy leváljanak szá->raikról és belekeveredjenek az avarba. Ilyenkor átvillan rajtad az ijedt kérdés, hogy sárga vagy-e már? S megkapaszkodói a tar galyon, hogy továbbra is a fa lakója maradhass, amelyen már nincs színes virág és nincs zöld remény. Pedig hiszen a régi kedves arcok már mind a föld alatt s jobb volna talán neked is ott lenni, mint az egyre idegenebb felső világban. De riadtan gondolsz a távozásra akkor is, mikor már ezernyi hang hí a túl felé s itt egyetlen szív sem maraszt.

Ó, mert van valami megbűvölő ebben a földi életben, még ha ezerszer elátkozzuk is. Hiába hamvad el bennünk a cselekvés tüze, mégsem akarunk porrá lenni, hanem csak nézni akarjuk az élet csodálatos színjátékát, amelynek legérdekesebb felvonása holnap és megint csak holnap következik. Kérdezd meg az aggot, akinek élete nem éri meg a vele járó fáradságot, hogy mit vár még? Hát semmit, csak a holnapot, mindig csak a virradást és sohasem a sötétséget.

Az életvágypedig mindegyre marasztalóbb a kultúra fejlődésével. Mert a kultúra megtölti az életet zajló tartalommal, amelynek már csak szemlélése is úgy lebilincsel, hogy a nézőtérrel a félhalott sem akar távozni. Sorvadjon el bár minden eleven kapcsolata, ha más nem, a szemeken át szürcsölhető látványosság ideköti. A föld egyszerű fia fatalista nyugalommal várja hársfaágyán a halált; meg-

búcsúzhatnánk ily közömbösen a föld színéről mi, akik számára az élet tele van izgató kérdésekkel s akik idegeket feszítő várakozással lessük, hogy mi fog történni! S hát még aztán milyen görcsösen fogod a szalmaszálat, ha a történendőkben neked is szereped van s még bírod vinni a harcot azért, hogy vágyaid éléskamráját jól megtöltsd.

Nekünk nehéz meghalnunk, de még ha csak ez volna nehéz. Élnünk is nehéz valami szebbért és jobbért, mint magáért az életért. Lemondani arról, amit az élet az érzékeknek kínál, vajmi bajos. A vágyak csemegéi folyton szaporodnak s megszerzésük gondja az embert mindinkább betölti, leköti, földhöz hajlítja. Könnyű volt eszméknek és elveknek hőseit találni a régi egyszerű életviszonyok között, amelyek nem csigázták fel az önmagunkért való élés vágyát, – akkor maradt erő és erély arra, hogy az ég felé építsünk. Ma már nem vágyunk a csillagokba. Az átlagembert a sikerhajszva tökéletesen kimeríti s nem jut szusszá arra a lelki parádéra, hogy azt tegye, ami a pillanatok szempontjából meddő vagy célszerűtlen. Hová vezet vajjon ez az irány?

En azt hiszem, a mai ember még mindig a forradalmak és a háborúk felé halad. A tudomány elhárítja a régi ragályos kórok rémeit, meghosszabbítja az életet, minélfogva a férőhelyért verekedni kell. A kultúra pedig sokasítja az élvezetek eszközeit és fokozza az igényeket, amelyek kielégítéseért megint csak verekedni kell. És annál inkább verekedniük kell az embereknek a jobb helyért és a nagyobb kenyérért, mert ez a legfőbb eszmény, vágy és követelés. Sokan vannak az eszkimók, ez az egyik baj, – falánkok az eszkimók, ez a másik baj.

Bölcs tanács, hogy most hát a fókákat kell szaporítanunk. De hiszen szaporodik is az, csak ott a göcs, hogy egyiknek .rajszámra jut belőle, a másiknak semmi sem. És ha ebből a rossz osztozkodásból ki akarod gyógyítani az embert, még nagyobb bajba viszed bele. Engedd szabadjára a szerzés versenyt és nincs kiegyenlítés. Egyenlítsd ki újra meg újra

a birtoklást és nincs verseny, nincs haladás és fókaszaporulat sincs. Ezért az eszkimóknak, ha éhezni nem akarnak, folyton verekedniök kell. Az van rólunk megírva, hogy verejtéket és vért hullassunk.

Van-e ebből a szörnyű hajszából kivezető út, békét és nyugalmat adó oázis? Igen van, a bölcsesség útja és a hit szigete. S az ember bölcsessége onnan számít, amikor megtalálja a hitét. Istennél van az egyetlen kegyelem, a hitben van az egyedüli vigasz. Hát nem hallottátok még, hogy ezrivel akadtak emberek, akik boldogan haltak meg a hitükért? És ez még mind semmi. Mert vannak emberek, akik élni is boldogan tudnak a hitükben. A kereszt felé kell az embereket vezetni, hogy nyugodtabb legyen az élet s könnyebb a halál.

Rettenetes sors annyi pöffeszkedést tűrni, hátrazolást szenvedni, amennyi az átlagos küzdő embernek kijár. Ha tudnám, hogy sokszor megalázott, bojtos szolgálóéletben minden engemet illető benne van s azontúl semmi sincs, felháznék a teremtés ellen, a sovány osztályrész miatt. Ezzel a tudattal belevadulnék megrövidülésem gyötrelmeibe és ámokfutójává válnék az elveszett igazamnak. Mert nem ezt teszi-e az az embersereg, amely Isten nélkül akar igazat?

Bírván az égi kegyelmet, mindig úgy érzem, mintha rajtam volna egy jóságos tekintet s ez rólam mindent megjegyez. Mily nagy megkönnyebbülés, hogy vele szemben egyenlő vagyok mindenki mással! Önszememben is mennyire nőök, ha jól szolgálom őt; mely szép örömtüzek gyúlnak lelkemben, mikor jót teszek; mily fensőségesen nézem az izomszakadtukból törtetőket, akik azt hiszik, hogy elsőbbségük sorrendje végleges marad és mily nyugodtan nézem az elmúlás képét, a hulló falevelet. Hiszen magam is csak egy ilyen sárguló, száradó falevél vagyok, de tudom, hogy én az ég felé fogok hullani.

Volt, van, lesz.

Ez az időrend a természetes az előre való haladásban. Volt, van és lesz: a múlt, a jelen és a jövő. Csakhogy az emberi életben visszafelé fordul a sorrend. Az élet elején az tölt el bennünket, ami *lesz*, a közepén az, ami *van*, a végén az marad a miénk, ami *volt*.

Mert az ifjú a múltra nem igen ügyel, a jelent is csak átmeneti állapotnak tekinti. Élete csupán készülődés, várakozás, reménykedés; utazás a kilátások és a teljesülések felé. Mint a forrásnak és a bimbónak, éppúgy a gyermeknek sincs még múltja, amellyel beszélni kívánna, nincs jelene, amely mellett megrögzülni szeretne: csak jövője van, amelyről ábrándozni szokott. Mit törődik az ifjú azzal, ami volt és mit bánja, hogy rövid a ma: csak hadd peregjen le ez mielőbb s jöjjön a reményekkel teli szép holnap; az ő számára abban van a boldogság ígérete, ami jönni fog, ami *lesz*.

Az érett férfinak már a ma gondjai kötik le minden figyelmét. Nincs ideje merengeni, se a múlton, se a jövőn. Ami bimbó volt benne, az vagy elhervadt, vagy virággá nyílt. Családot alapít, örömök és gondok szakadnak rá s betölti egész életét a jelen. A holnaptól már nem vár többet, mint amennyit a tegnap adott. Azt tartja a magáénak, ami *van*.

Az aggastyán immár mindazt elérte, amit lehetett. Nincs már mi jót remélnie a jövőtől. Gyermekei kirepültek, társasága megfogyott: öreg barátai elhaltak lassacskán, egyre szűkül a régi kör, az újon jöttek pedig idegenül néznek rá, mert az ifjúság az ifjúsághoz húz. Mind kevesebbet törődnek vele az emberek s ő velük. Érzi, hogy kirekedt a világból. Ha az alkonyatot nézi, a maga elmúlása jut eszébe; ha vándormadarakat lát elvonulni, arra gondol, fogja-e még látni a visszaérkezésüket? Egyre gyakrabban hallja, hogy már megint elmegy egy jóbarát, ismerős, a régi élet tanuja: a múlt sírkamrája egyre teltebbé válik.

Ha beszélni akar a régi, kedves embereivel, a temetőbe kell mennie. Ha vissza akarja idézni egykori örömeit, reményeit, az emlékezet szárnyára kell szállania. Így aztán, mint a fűz ága a föld felé, ő is egyre inkább a múlt felé hajlik, mert abban fekszenek életének értékei. Az marad végül az övé, ami *volt*.

Lesz, van, volt. Ezeken a létrafokokon száll az ember lefelé, a nyiló élettől a hervadó életig.

Nyílik az orgona.

Olyan hidegek az idén a májusi éjszakák, hogy bunda kívánczodik az ember testére. Mégis kinyíltak az orgona virágai. Ha itt az ideje a virágnylásnak, nem tudja azt megtiltani a fagy lehelete sem.

Úgy jelentkezik gyakran a szív életében a szerelem s a nemzet életében a koreszme, mint az orgonavirág a fagyos májusi éjszakákon.

Úgy látszik, a nedvkeringésnek, a vérkeringésnek és az eszmei erők körforgásának szabályai ugyanazok. Mintha egy nagy kerék forogna a teremtetek világában, amelynek fogai életfolyamatokat indítanak meg s alulról felfelé, felülről lefelé hajtanak örökösen. Ha hozzánk ér a kerék bizonyos foga, érzéseket, eszméket emel ki belőlünk, de ezek lassacskán elmúlnak tőlünk s az új fordulatok új érzéseket és új eszméket vesznek ki. Olykor azután gyorsabb vagy lassúbb a forgás s idő előtt, vagy elkésve kapja el a kerék az élet belső tartalmát. Ilyenkor a virág ellankad, a szív érzése gyorsan ellobban, az eszme elsatnyul.

Most bizonyára rosszul dolgozik a gép, mert a felkotort tavaszi élet koraszülötté vált. Hát vájj on az eszmei étellel hogy vagyunk? Elkéstünk-e vele, vagy túl korán érkeztünk hozzá?

A radikálisok azt mondják, az a bajunk, hogy elkéstünk az időktől. A konzervatívok azt tudják a zavarok okának, hogy nagyon is előre szaladtunk. Kinek van már most a kettő közül igaza? Ez az, amit nem lehet eldönteni.

Az eszmék harcában benne van az életkorok mérközése is. Öregek és fiatalok éppen úgy nem találkozhatnak egy síkon, mint az Ősz meg a tavasz. Csak követhetik egymást, de meg nem rögzíthetik. Hogy miért nem szabad egymás mellett megállaniok, nem tudom, de úgy látszik, ez az életnek abból a kivethető főszabályából következik, amely örökös mozgást követel.

Az újon jött eszme éppen úgy igyekszik kivetni helyéből a régit, mint a fiatal ember az öreget. Hiába mondja az öreg, hogy őt már kipróbálták az idők és tapasztalatok szólnak mellette. A fiatal tetemnek tekinti őt, akitől nem lehet előre mozogni. Hogy aztán a mozgás javítja-e az életet, az nem is kérdés, mert az teszi az életet.

Nem ismerhetünk megállást még a jó vagy a biztos mellett sem, mert az élet kereke egyénenkint nem egyforma érzéseket és gondolatokat és nem egyenlő sorsokat vet ki« Ezernyi kéz igyekszik hát rajta csavarni, hogy jobbra, balra, előre vagy hátra mozogjon s minél több kéz nyúlhat hozzá, annál gyorsabbak s ingadozóbbak mozgásának, ütemei és változásai. Az emberi kéz immár a nedvkeringés láthatatlan kerekét is siettetni tudja, hát még azt, amellyel az ő élete forog! De minél több kéz, minél kevesebb egyetértéssel avatkozik bele a mozgásába, annál bizonytalanabb, hogy hová fordul s mit vet ki; és mi most éppen itt tartunk.

Egy azonban bizonyos s ez az, hogy a végén a fiatalság győz.

Ha tudni akarod, hová fordul a holnapunk, ha látni akarod a jövőnket, nézd meg az ifjúság lelkivilágát, de ne felejtse, hogy a nép is az ifjúsághoz tartozik. Az lesz a tavasz, ami onnan jön, még ha fagyos is.

Azért fékezd, mérsékelj a tavaszi akaratot, de ne igyekezz megállítani, mert akkor következik a roppanás.

Bennünk, öregekben, az elmúlt évszakok küzdenek. Vigasztaljon az, hogy jönni fog még egyszer egy fiatalság, amely ugyanazokért fog lelkesedni, mikéért bennünket nevetnek vagy gáncsolnak. Mert az idők rendjében nincs megsemmisülés, csak forgás van.

Lemegy minden, mint a nap, és visszajön minden, mint a nap.

Ami szívünkben szép és nemes volt, százszor is elhervad, ám százegyszer is kinyílik, mint az örökké visszatérő orgonavirág.

A köd.

Köd előttem. köd utánam. Se előre, se hátra nem látok tíz lépésnél tovább. A lovak azért csak futnak a kerékvágások nyomán, nem tudván hová, nem tudván miért. Én vagyok a kocsin a célkitűző tudat. Én fogom mondani, hogy megérkeztünk, azután azt fogom mondani, hogy tovább hajts. De milyen különös, hogy visszafelé jövet megint csak előre fogok menni. Míg az időm ki nem telik, nekem minden útirány előre van, minden hátrálás haladás a pályám vége felé. Milyen jó, hogy nem látom a véget. Milyen jó, hogy az út elejét elfelejtettem. Alkonyatkor azt mondom: hála Istennek, egy napnak megint vége van. Virradatkor azt mondom; no most! Minden nap újra kezdem az életemet. A tegnapot köd nyeli el, a holnap ködbe merül.

Persze, vadászúton vagyok. Mi másért fáradnánk a vidékre, mint azért, hogy a faluban megszedjük a haszon vagy az élvezetek kosarát. Télben megyek a vadakért, nyárban a csendért, nyugalomért, fűillatért. Most éppen ölni sietek. Jóval túl vagyok már az ezredik kiránduláson s kipusztítottam annyi vadat, amennyi százezer holdnyi földterületen mozog. Vadászat közben gyakran úgy el-andalgok, mintha puska helyett liliomszál lenne a kezemben. Ilyenkor a sebzett és megölt vadak rémült szemeit eltakarja előlem a jótékony köd. Együtt élvezem a ragadozók izgalmának mámorát az emberi lélek finom hangulataival. Ha elemezném magamat, talán felfedezhetném érzéseimben azoknak az embereknek a színészkedő hazug lelkét, akik a lábukkal sebzett nemzetek vergődő testét nyomják s

közben el tudnak búsulni egy virág hervadásán. Hanem hát azért ereszkedik le rám a köd fátyola, hogy ezt a gonosz finomságot ne lássam.

Ha gondolataim utat törnek hátrafelé, az az érzésem támad, hogy rossz ember vagyok. Mennyi szeretetet, hálaérzést, fogadkozást és kötelezettséget dobtam bele a feledés szemetes ládjába! Arra dolgozott bennem a természet, hogy a holnap kacsintásaiért elfelejtsem a tegnapi szótárasait. Hányszor mentem el ott, ahol meg kellett volna állanom! Ha napról-napra megállapítottam volna a jó s a rossz mérlegét, ma már az egyenlegek terhének egész hegye nehezedne reám. Csakhogy én úgy storníroztam a számláimat, hogy elfelejtettem. Ha a múltak hibái zengeni kezdenének, ah, micsoda panaszdal volna az! Néha felcsendül fülemben egy-egy régi melódia a megtett utak mentéről s a lelkem fájni kezd. Szeretnék visszamenni s kezdeni mindent előlről százszoros jószággal és hűséggel. Jaj, de az elszurranat alkalmakat nem éri már utol a villám sem!

Rövid emlékezettel élünk s ez talán a szerencse. Mert ha nem ülne rá a köd a múltakra, a friss emlékezetben dolgozó szemrehányás, a bánat, a felelősségrevonás kínpadra vinne bennünket. Egy segítene csak rajtunk: ha jól rendezett múltat hagynánk magunk után. Csakhogy ezt kevesen iparkodnak megtenni. Az átlag ember sokkal jobban siet, semhogy ráérne összehajtogatni a tegnapi levetett kabátját. És hová siet? Vár valamit, vagy szalad valamiért; pedig az már itt van, talán már el is múlt, de ő mindig azt hiszi, hogy csak ezután következik. Hol van az az óra, amikor azt mondjuk, hogy: végleg megérkeztem? A legtisztábban fénylő bizonyosságnál is vonzóbb az, amit köd takar.

Furcsa bogár a lélek; a világosságból röpül a sötétség felé. Az szép nekünk a múltban is, ami már mesészerű s a jövőben, ami még talányos. Azon a kis fénycsíkon, amely úttestünkre vetődik, innen és túlvan vannak a tündérvilágok. A jelenkor ismerete a tudósé, a történelem az

uraké, a legenda a népé, a mese a gyermeké. A holnap csak egyszerű műhely, a messze jövő költői birodalom. Vajjon miért legszebb a legmesszebbéről jövő üzenet? Nem az örökéletre teremtett lélek vágya-e ez a végtelenség irányában?

Jó a ködben járni, sejtelemországból ki, képzeletországba be, de sok itt a zökkenő. Okosabb az elme lámpásával minden elhagyott nyomra és minden megteendő lépésre rávilágítani, de ez kínos és fáradságos.

A költők, művészek és a kalandorok a ködöt bújják. A köd lakóiból telnek ki az ábrándozók, a könnyelműek, a rajongók és az örök kiskorúak. Lámpaembereket találsz a kis képzelődő erejű, nagy erélyűek között. Az angol, a német, lámpással jár. Mi magyarok a köd népe vagyunk. Ez a nép sohasem számol el azzal, hogy mit tett tegnap és mit fog holnap tenni. Múltjából csak kérkedő színfoltokat ragad ki, jövőjét nem tervezi meg, hanem elszántan hisz benne. Most is kétségbe kellene esnie, ha a lámpásával előre világítana. Itt a lámpaembereket ezer esztendő óta hétrétbe rángatta volna az ideggörcs. Azért mi nem is dolgozunk gyertyafénnyel, villamfénnyel, hanem választunk magunknak csillagot, amely olykor kóbor csillag, olykor üstökös s ha azt ragyogni látjuk, akkor azt mondjuk, hogy itt a magyar hajnal.

Nagy erő van ebben a tökéletlenségünkben. Búbajos bátorságot ad nekünk az élethez az, hogy nem tudjuk, hová megyünk. Én nem akarom tudni az utamat. Talán eltaposnám a magam gyertyáját, ha messze fénylene. És ha égő fáklyát tartana valamely kéz, hogy a nemzet sorsát tíz évre, vagy csak egy évre előre bevilágítsa, igyekezném azt a fáklyát, mint jó magyar, a földhöz csapni. Nem kell most ide a fény. Teremtő Isten, ha már annyi mindent elvesztettünk, hagyd meg nekünk legalább a ködünket, hogy ne marcangoljon a múlt és a jövő!

Győzelem a levegőben.

Már októberben elkezdjük a fázást s máig sem hagytuk abba, pedig április vége felé tartunk, túl a hivatalos tavaszon. Újabban hát már az járja, hogy hét hónapon át tart a tél?! A rend megzavarásában alighanem a szél garázdasága a tettes.

Nagy viharok keletkeznek a levegő óceánjában, ahol észak fagya a dél melegével találkozik. A szörnyű küzdelemben mérkőző elemek száz toronynál is magasabb légfalakat tóinak előre és hátra világrészeken át; a keletkező nyomásokból születik meg aztán a mi időjárásunk. Ám újabban úgy rémlik nekünk, mintha kiszabadult volna börtönéből a viharok Nagy Sátánja s ez most hanyagsága miatt verné feleségét, a Szelet, aki iszonyú jajgatással menekül előle s mértföldes ugrásokkal száguldj a körül a földet. Ennek szárnya seper végig rajtunk mostanában és suhanása nyomán városok dőlnek össze, folyók áradnak ki medreikből, hegyek omlanak szét. Pedig bennünket éppen csak érintenek az elemek dühödt száguldásaik közben.

Micsoda vész dülhat fent a magasban a nagy tengerek fölött, ahol korlátlan felvonuló terük van a légi erőknél! Milyen tombolást vihet végbe ott a viharok fúriája, – mekkora sujtásai lehetnek ott annak az ostornak, amelynek már a suhogója is pozdorjává zúz minden földi alkotást I

A föld fölötti hatalmaknak ebbe a csataterébe egy nagy madár emelkedik fel. A mi szemünkben nagy, de a mérkőző titáni erőknél nem több egy tollpehelynél. Ezt a gépmadarat ember vezeti, testileg törpe, de lelkében óriás, mert akaratával meg tudta hódítani a földet s a tengert és most a fellegek fölé merészkedett a vakmerő apróság, hogy szolgáljává tegye a levegőt.

Harminc-negyven órán át küzd egyfolytában a légi orgiában; orkánokkal megy szembe, örvényeken szökik át; cikázó villámok közé kerül, jég- és hózivatar korbácsolja, süket ködfalak állanak elé; ezeken mind áttöri

magát a madár, amelyet engedelmes géperők szolgálnak, ebbe pedig az emberi elme viszi bele a parancsot. De honnan jött az a mozgósítás, amely az embert és a gépet felkűldötte nyugodt otthonból Istent kísértő utakra, halálos veszedelmekkel játszani ezernyi mértföldeken át azért, hogy a tudás birodalmát egy arasznyival kibővítse?

Lucifer üldözi-e az embert, hogy ne legyen megelégedve semmi földi étellel, hanem sorvasztó vággyal ostromolja a titkokat, egyik nemzedék a másiknak adván át a haladás tövises kényszerét és ez nyugodt és megbékélést egyetlen pillanatig se engedjen? Vagy isteni akarat teljesül-e abban, hogy az ember a fejlődés útjait járja s orcájának verejtékével szolgálja a tökéletesedést, amelyre teremtett?!

Örök mozgás, megállás nélkül való előretörés az élet; szakadatlanul forr, pezseg az emberi lélek s égnie kell, noha tűzében elhamvad is. Mi más lehetne ez, mint a teremtő akarata, aki hatalmának részesévé tesz bennünket, hogy létünk teljességéhez közeledjünk!

De mi lesz hát, ha az emberi akarat megint újabb diadalt vív ki és szolgájává teszi a rakoncátlan levegőt?

Meg fogja-e változtatni a repülő ember a földi élet mai kereteit? El fognak-e mosódni a régi országhatárok, a vámvonalak s velük együtt a nemzeti életről alkotott mai fogalmaink? Megszűnnek-e a kiszélesült szemhatárookban a röghöz kötött elkülönözések? Mert a repülőgép jövőjéről álmodozók úgy vélik, hogy a határtalan levegő minden mai korlátoltságot felold.

Ám miféle tapasztalatra támaszkodhatik ez a képzelődés?

Hát nem járják-e már a földet a széllel versenyző acélparipák, – nem nyergeltük-e meg a tengereket, nem született-e meg a Nautilusz, amely a költő agyában mint lenyűgöző hatalom eszköze élt; – és nem tudjuk-e a hangot, a fényt s a gondolatot közvetíteni a villám gyorsaságával száz és száz mértföldeken át? Mind olyan vívmányok ezek, mikből a mai öregek gyermekkora alig

ismert valamit és amelynek elgondolása ötven-hatvan évvel ezelőtt utópisztikus feltevésekre izgatott. De noha a mozgás tízszeresen gyorsabb lett s nemzetközivé vált a hang, a gondolat, történt-e hát a vívmányok hatása alatt valami világrengető változás; nem ragaszkodnak-e a nemzetek régi idő- és térbeli kereteikhez, különállóságukhoz, múltjukhoz, eszményeikhez úgy, mint régen, sőt jobban, mint valaha?!

Nézzétek a fecskét, a gólyát, ezek minden évben átrepülnek az óceánt, a szemlélet és az elhelyezkedés korlátlan lehetőségei nyílnak meg előttük és mégis hűségesebben ragaszkodnak régi fészekükhöz, mint a pagonyhoz kötött rigó. Mert legyen a teremtett lény ösztönös állat vagy lelkes ember, abban egyezik, hogy minél szélesebbek mozgásának területei, annál inkább vágyik megszokott nyugovó pontjához. A repülőgép is az otthon szeretetére nevel.

A repülés idáig való sikerei pedig példátlanul fokozták a nemzeti érzést, mert a levegő hőiséért országának népe remegett, imádkozott s minél messzebb távolodtak egymástól, annál inkább fellobbant bennük az összetartozás nagy érzése. A nemzet és liai szenvedésekben, dicsőségben és – *távolságban* érzik meg legjobban egymást. Eddig így volt s ezután is így lesz.

A mozgás új terei újabb érintkezések alkalmait szülik s ez a tudás a képességek az energiák újabb érvényesülését jelenti, amelyben a nemzetek kijátszhatják egész formájukat, életük teljes tartalmát. Az az erő, íz, zamat és jelleg, ami a nemzetben van, annál tisztábban kiadódik, minél szélesebb horizontokon jelenhet meg s minél több ponton veheti fel a versenyt. Ki tudja még mindig, hogy mi a magyar? De állítsd versenybe idegen nemzetek fiaival, nyomban felismerhető külön egyéniség lesz belőle, akiből kikiált a magyar vér, a te érzésed pedig ujjongva felel rá vissza, hogy hozzátartozol. Keverd a földdel a magyart s a szomszédok is alig veszik észre. Keverd a levegővel és hamarosan rátekint az egész világ. A levegő az, amely a

nemes fajokat fölemeli a világ díszhelyeire, önérzetüket építeni és önmagukhoz való hűségüket fokozni fogja. És talán csak az ezerméteres magasságokból fogunk igazában rátalálni a hazaszeretetre is.

Mert előtted, földön vánszorgó magyar előtt minden bokor, minden dombocska egy-egy fal, amely eltakarja a Felvidéket, Erdélyt s a szívünknek épp oly kedves, mint fájdalmas látományokat, hogy feledtesse válunk életünk régi és boldogító színterét. De szállj csak fel repülőgépen a magasba, bontakozzanak ki szemeid előtt az ezeréves országhatárok, erdős bércek, rónák, ódon városok, mikbe életet és kultúrát a magyar géniusz lehelt s amelyekben, most erőszakos, vad idegen az úr: akkor vág csak beléd a tudat, hogy mit vesztettél. Akkor látod csak meg hazád halálos sebét és megérzed, micsoda álmot rabló, szívet marcangoló ítélet így magyarnak lenni.

Repülj a magasba magyar gondolat, hogy mindig lásd a sebünket és sohase felejts!

Miért nem megy a hegy a völgybe?

Miért nem mennek a hegyek a völgybe? Hiszen fenn kisebb a vegetáció, hidegebb a levegő, örökös a szélvihar; lent pedig enyhébb a napsugár s madárdaltól hangos, illatos virágtól színes a vidék!

Miért állanak ki egyes férfiak a népszerűtlenség ormára, miért küzdenek kedvezőtlen légáramlatokkal, dideregtető szelekkel, miért nem húzódnak le a völgyi tömeg közé, lelkesedni, öklöződni a sokakkal, siránkozni vagy üvöltöni a divatok dalát?

Megfigyeltem több magyar politikus életét, akik ha feltétlenül belenyugszanak abba, amit a hatalom kívánt tőlük, nagy karriert csináltak volna; ha pedig vállalják azt a jelszót, amelyet a tömeg kívánt tőlük, mint népvezérek és szabadsághősök olcsó diadalok árán juthattak volna ragyogó sikerekhez. Hanem hát inkább lemondottak

a hatalomról és a babérokrol, de lelkiismeretük bíráló szavát nem hallgattatták el. Megbuktatta őket a töprengés, a lélek érzékenysége.

Ismertem azt az embert, akinek lelkében a nép szeretete oly tisztán lángolt, mint az oltári tűz. Egész életén át a kisemberek problémáin töprengett s ezekben élte ki érzéseit, lelkesedését, reménységét. Csak ahhoz az egyhez nem volt szíve, hogy hízelegjen, bolondítson, aranyhegyeket Ígérjen. És valahányszor választásokra került a sor, szemérmes koldusként tolták félre öblöshangú emberek, akik nem tették lelkiismeretük kérdésévé, hogy az ígéretek milyen talmi pénzért vásárolják meg a nép kegyét. Ezek ígértek földreformot, valorizációt, adókönyvitést, szabadságjogokat őrvjngő nagylelkűséggel, a képzelet parancsolta adagokban s vállalták a boldogításnak azt a számláját, amelyet nem fizethet ki semmi földi hatalom. Es a mások bőrére való adakozással elnyerték a babért.

Az ígélet Pisták nálunk mindig levágják a Töprengő Istvánokat.

Hány ilyen ígélet szaladgál közöttünk, akik ha egyszer felkúsztak a politika garádicsain, foghegyre veszik a világot, a közérdekre mint szobatársukra szoktak hivatkozni, ötletszegénységüket a honfigond ráncsaival palástolják, – és ha olykor elkurjantják, hogy éljen az általános titkos, vagy éljen a demokrácia, bizonyos idő multán a szabadsághősök közé számítják magukat. De hát mégis csak ezekből lesznek Magyarországon a divatos emberek, a súlyosságúak, akik zsebükben tudják a belépőjegyet nagy hivatalokhoz és nagy emberekhez és ez utóbbiakkal gyakran össze is tévesztetnek.

És hányan hallják a Töprengők közül azt, hogy hát te miért nem mégy előre, miért hagyod magadat örökösen félretolni, te szürke jármosa a munkának?!

Hajh, hát miért nem száll a hegy a völgybe?

És a hírlap is olyan, mint egy mindenről gondolkozó és beszélő ember. Ennek is van egyénisége, felelősségérzete,

lelkiismerete több vagy kevesebb. A népszerűséget ennek is keresnie kell, hogy hatalom legyen s ez is kétféleképpen fizethet olvasóinak a támogatásért: divatos jelszavakkal, könnyű ígéretekkel, vagy meggyőződésének komoly értékeivel. Ezt fogják csak vallatóra, ha tartózkodóbb, kiértebb a többenél, hogy miért olyan mérsékelt a bírálatokban, miért olyan fukar a biztatásokkal, miért nem keresi a szavak, a hangulatok mámorát?

Hiszen az emberek kilencven százaléka elégedetlen; azt hallgatják legszívesebben, aki keserűségük hangjait szilaj dalokba foglalja. Fél megváltás azt hinni a magyar élet panaszosainak, hogy a belső politika kicsinált gonoszágai gázolják vetéseiket, nem pedig a trianoni parancsok, – és hogy a politikai rendszer megváltozása könnyülést és szabadulást hozhat. Milyen pompás biztatás volna az, hogy csak a politika hivatalos baktériumait kell elkergetni s ezzel együtt elhessegetnénk a magyar éjszakát is!

Mily közkedvelt vállalkozás tele torokkal éltetni azt az *izmust*, amelyet éppen felkapott az idők divatja; hadd kapja meg a közönség, amit az ínye kíván, az ő dolga azután, hogyan emészti meg. Míg vajjon észszerű-e túrni a reakciós irányzat vádját, mikor a közvélemény arra szórja a virágait, aki a haladás paripáját kantár nélkül, szórén lovasolja? Aggódni a miatt, hogy a futás gázolásokkal végződik, mily balgaság; hiszen ügyes alkalmazkodással a roham élén lehet maradni s mit törődik mással az, aki élni és érvényesülni akar!

Micsoda oktalanság védeni a tulajdonjog ajtónyílásait, a mások földjét és házbirtokát, a tekintélyeket és a Wertheim-szekerényeket, amelyeket a milliók ostromolnak a tízezrektől, és ezek a tízezrek nem a vár védőivel szoktak szövetségre lépni, hanem azokkal, akik az ostromot vezetik!

Mily szűkkeblűség nem követelni lelkesedéstől piruló arccal népjóléti, szociális intézményeket olyan arányban, amint azt gazdag és hatalmas külföldi államok megcsinálták, – és nem követelni az államadóságok arányban való

fizetését, noha a magyar állam pitykében sem bír fizetni! Ám törje fejét a *hogyan* gondjával más: de miért mond le a követelés szertelen jogáról az, aki csak ezen a módon szerezheti meg népszerűségének és boldogulásának elemeit?

Miért háritja el hát magától ez az élehetetlen papiros a bírálathoz, a szabadsághősködés, a közzsebből való adománnyozás hálás szerepeit és miért tartja meg magának csak a rideg tanítói pálcát, amellyel rendre, fegyelemre, tartózkodásra, a sivár valóval együttjáró terhes kötelességekre int? Miért nem tud lódítani, nagyítani, ferdíteni, ámítani, mérget hinteni, mámoros ragályokat terjeszteni; miért nem akar pazar életű démon lenni, a leckéket feladó, szigorú iskolamester helyett? Micsoda nagyhatalom az, amely azt a hálátlan szerepet parancsolja rá, hogy állja helyét hajlíthatatlanul zordon régiókban is, hóban, fagyban, szélben, a nemzeti érdek intőjeleként?

Hát kérdezzétek meg a hegyet, miért nem száll a völgybe. És kérdezzétek meg az ananászt, miért nem akar élni disznótök módjára. Azt fogja válaszolni, hogy inkább elpusztul, semhogy ezt megtegye.

Vigyázz a kritikára!

Egyik nép története és élete nem érteti meg a másik nép történetét és életét, mert a népek a feszítőerőket épp olyan, különbözően bírják, mint a szervezet az alkoholt, vagy a nikotint. A nemzeti politika szervi életébe tehát nagyon kockázatos kívülről beleavatkozni. Osztályt tenni meg éppem nem lehet. Megfogok egy vélt abszurdumot, hogy eltávolítsam s bölcse és nemes férfiakat találok mögöttem. Főlemelek egy gyönyörű jelszót és azt látom, hogy életrontók kapaszkodnak bele.

A gazemberek.

A gazembereknek legtöbbször az az egyetlen, de megbocsáthatatlan bűnük, hogy sikereik vannak.

A por lázadása.

Anyja volt a kő, ennek elmállásából született meg a kicsi porszem. Ezt felkapta a szél, vitte megszámlálhatatlan mérföldeken át és letette egy pusztában. Néhány ezer év múlva majd ezt a porszemet lösznek fogják nevezni és teremni fog. Odáig még milliárdszor milliárdnyi porszemcsét fuvaroz hozzá a szél. Mikor aztán kellő vastag réteggé halmozódott, megmozdul egy növénymag, talán több ezer kilométernyi távolságban s a levegő szárnyán elrepül a löszre. Hetekre rá kis csira búvik ki a földből; tíz év múlva egy sudár fa áll ott, száz év múlva egy erdő. És akkor a porszem büszkén felkiált, hogy: íme, teremtettem!

Pedig milyen parányi eszköze volt ő az alkotó természet munkájának!

Bizonyos volt az már a föld lávabeli őskorában, hogy az a hely, ahová a szél a porszemet elvitte, teremni fog. Ennek meg kellett történnie, ha ezer, ha százezer év múlva; minden arra dolgozott: a víz, a légáramlás, a nap, hogy az a földdarab a termékenység állapotába kerüljön. Azok az erők, amelyek ezt az állapotot létrehozták, öntudatlan eszközökként működtek, de abban, ami a cél felé mozgatta őket, nagyszerű tudat, biztos tervszerűség volt. Belehelt akarat működik a világ rendjében, amelyet a természet törvényének nevezünk. De hát ki alkotta ezt a törvényt, ki tette azt az élő és holt anyag mozgásának parancsává? Mi volt a cél vele és hová vezet?!

A tudat hatalma és a terv bölcsessége Isten kezében van. De a kérkedő porszemek mást mondanak. A kor egyik áramlata a materiális felfogást szórja szemünkbe. A kommunisták dogmájából az következik, hogy egyetlen hatalom van s ez az anyag és egyetlen teremtő erő van, ez pedig az izom. Ha tehát ráncba szedem a munkáskérdést és rendezem az anyagszétosztást, akkor új világrendet alkothatok, ahol nem dül a verseny s amelyhez nem kell más vezetőerő, mint önakaratom. Hitre és erkölcsi eszményekre nincs szükség;

ezek csak zavarják az embereknek az élethez formált jogait és egymással való viszonyát. Abban hiszek, amit megfogok, attól erősödöm, amit megeszem. A hatalom azé, akié az anyag, – az élet azé, akié a hatalom. Csak kézbe vehessük a hatalmat, ám tartsátok meg ti az Isteneteket s majd meglátjuk, ki fog boldogulni!

Ebben az ideológiában él és szervezkedik a kommunizmus, hogy a társadalom régi rendjét, versenyének és fejlődésének természetes folyamatait megsemmisítse. Mintha csak a por lázadna fel a szél ellen. Mert a szél ugyanazt a törvényt hajtja végre, amit a társadalomban a természetes fejlődés.

Miért nem egyenlő a sorsa a föld minden darabjának, azokkal együtt, akik ott élnek? Miért nem egyforma a népek története? Azért, mert egyiknek humusz, a másiknak sívó homok, a harmadiknak jég a hazája. A szél és a víz tette azt, hogy létük feltételei és boldogulásuk lehetőségei annyira változók. A trópusok népének úgy volt megírva a sorsa, hogy belőle rabszolga legyen. Renyhévé tette a nap melege, más égövi energiának kellett oda mennie, hogy a népet termelő munkába hajtja, ezt pedig csak a kényszer erejével tehetette. Az északi nép erősebb akarata mindenütt lenyűgözi a délit. Tehát a szél, a víz, a jég és a nap mind bűnös abban, hogy a népek a klíma és a vér harcát vívják. Az erősebbek örökösen hajtják a gyengébbeket a szenvedések útján, de mindig a tökéletesedés felé. Küzdenünk kell, mert van szelünk és van napunk I

Nagy messzeségből nézve, ennek a küzdelemnek eredménye emel. Úgy látszik, mintha virgács volna az egyik nép kezében, hogy végigverjen a hátán annak a másik népnek, amely elmarad. És ilyen virgáccsal hajtja minden egyes ember a nálánál gyengébbet. Ez a haladás vesszője. Állítsd meg ezt a vesszőt munkájában s ez annyi, mintha megállítanád a szelet.

Miért kell szenvedve előre mennünk? Talán azért, mert a boldog nyugalom renyhe tétlenségben tartana bennünket, már pedig ahhoz szörnyű energia kifejtése kell, hogy a sza-

porodó emberekre ne várjon éhínség és dőghalál. A ma emberét a holnap embere érdekében hajtja és kínozza a mozgató erő. Ha csakugyan ki tudna eszelni az ember olyan rendet, amely a tolongást, az üldözést és az elgázolásokat megszüntetné, csakhamar a tehetetlenség súlya miatt kellene összeroskadnia. Sorsunk az, hogy korbács alatt menjünk előre.

De noha az embernek üznie kell az embert, megadatott nekünk a szabadság, hogy az egymással való viszonyunkat javítsuk, szelídítsük, nemesítsük. Erre kellene éppen az erkölcsi értékek. Legnagyobb szelídítő erő a vallásban van, amely a szeretet hatalmával akar boldogítani. Ám a fejlődő államok életében is az a törekvés, hogy az embereket közelebb hozzák egymáshoz s a verseny feltételeit kiegyenlítsék. A szabadságjogok egyforma fegyvereket adnak és aki, gyenge, azt a szociális érzés veszi oltalmába. A polgári társadalom igyekezete az, hogy a megértés és a méltányosság szellemében enyhítse a súrlódások megsemmisítő hatásait.

Ezzel szemben a kommunista rábocsátja a társadalomra a gyűlölet vérebeit. Hogy egy osztályt megváltson, a többit mind keresztre feszítené. Rombol és gyilkol s azzal biztat, hogy ha minden szembenálló akaratot megfojt, akkor szélcsend lesz. Javítómunkája akasztófával kezdődik, a megfélemlítést teszi meg a szabadság anyjává, a zsarnokságot a jog forrásává; az elsőnek az utolsóhoz való lesüllyesztésével akar lendületet adni a haladásnak. Úgy csinálja a jobb életrendet hogy az erőset hozzázüllesztzi a gyengéhez, a becsületest a huncutrhoz.

Mindez por és homok.

A por és a homok el akarja temetni a szelet, amely sorsot nyom és sorsot emel, de a haladást viszi szárnyain. A por és homok minden felsőbb mozgató erőt megtagad s arra esküszik, hogy bármely kopár szirten örök virulásban marad a termőereje, csak éppen egyszer kell magát megtrágyáznia a felső társadalom tetemével.

Tanács a kritikusoknak.

Én a kritikusoknak általában azt az egyszerű eljárást ajánlom, hogy követeljék azokat az erényeket, amelyek belőlük hiányzanak és azokat a cselekedeteket, amelyeket ők nem tesznek meg; ezen a módon állíthatják össze mások számára a legszebb életprogramot.

Komisz emberek.

Legtöbb bűnt úgy nevezhetnénk el, hogy az önzés erőszakossága. A fenyegető hajlamosság pedig elszánt, dühödt élni és érvényesülni akarásban jelentkezik.

Nem vesszük-e észre, micsoda támadó erőt jelent az a rossz hajlammal társult vad energia, amely nem ismerve és nem tisztelve semmi szentet, minden korlátot áttör és minden élöbe belegázol, ha az nyomorultan önző céljainak útjába kerül? Míg mi sóhajtozva és ábrándozva vágyjuk a jobbat és semhogy kétes utakra térjünk, inkább megkoplaltatjuk a gyomrunkat és becsvágyunkat, azalatt szilaj akaratok törnek sorainkon keresztül s kíméletlen erőszakkal, szégyenpír nélkül tolják magukat a napsugaras helyekre. Ezek megtanítanak rá, hogy az élet nem lovagi torna. A mértékadó szerénység s a mások megbecsülése életünknek már-már olyan tehertételévé vált, amelynek nyomása alatt nem bírjuk tartani a helyünket és fokozatosan a sarokba szorulunk. Most vált különösen durván tolakodóvá a támadó erő, hogy az anyagiasság gondolkodás lett a kor vezetője. Az etika kolonca alól felszabadult pogány energiák elgázolják a tisztességre iskolázott becsületes emberek minden vetését. Ez a dühörgő indulás úgy ér bennünket, ahogyan a dzseszband beleüvölt, belevonít a magyar hallgatóba. Pogánytámadás reszketteti meg társadalmunkat. A törvény pedig még a maga sértőivel is csak tökéletlenül tudja elintézni a dolgát. Hogyan védhetné meg a még bűnbe nem esett erkölcsi pogányoktól a társadalmat?!

Ha bíró elé kerül is olykor egy-egy tilosba tört akarnok, ezerén esnek erre az egyre olyanok, akik a törvényt megkerülik, de törvény által el nem tiltható durva és aljas fogásokkal dolgoznak. Hol itt a segítség? Mi magunk is vegyük át a harcmodorukat? Hiszen akarva sem tudánk megtenni, mert nincs meg hozzá a születettségünk. Vagy hát tőrjük a garázdálkodásukat és tétlenül nézzük, mint szorítja ki az eszközeiben válogatós, nemesebb elemet az erőszakos és az érzéketlen?!

Abban volna az egyetlen védelem, ha a társadalom jobbik fele elfordulna a komisz emberektől. Gyakoroljunk több erkölcsi finnyásságot az emberekkel való érintkezésben. Ne hajoljunk meg a garázdák sikere előtt, ne parolázzunk velük, ha elgázolásokkal szerzett előnyeikből részt kínálnak fel. Seprűzzük ki a társadalmunkból, de még inkább a közhatalom szerveiből az élet betörőit. Ördög vigye a programot és az elvet, amelyre végül is minden huncut felesküdhetik. Mindig csak az embert nézzük múltjával és tisztességével, mert lelki jóság és idealizmus nélkül semmiféle boldogító törekvést nem lehet képviselni. Fordítsatok hátat a pogányoknak és akkor erejük meg fog törni. Ezerszer inkább küzdeni ellenük, még ha lejjebb szorítanak is kezdetben néhány létrafokkal, mint velük haladni. Hagyjuk inkább veszni a pillanatok sikerét, csakhogy megmenthessük a finomabb és nemesebb életformákat. Ha nehezebb is az úszás, de tiszta legyen a víz, mert örök pocsolyában henteregni nem emberhez méltó élet.

A rosszaság betegei.

A legveszedelmesebb gonosztevők azokból kerülnek ki, akiknek önmaguknak soha sincs elszámolni valójuk s minden komisz és bűnös fogást rendben lévőnek tudnak, ha az sikerült. Ezeket a cinikusokat elvetemülteknek mondjuk, pedig talán betegek. Bennük van az erkölcsi terheltég, mint ahogyan némelyekkel együtt jár a testi kór. Gyógyítani kellene őket, ha tudnánk, hogyan.

Valamikor talán az orvostudomány felfedezi az erkölcsi kór fészkeit s meg fogja állapítani, kit milyen fokban terhel a rendellenesség nyúge. Mert most csak a szabad akarat szárnyainak töröttségét tudjuk megállapítani, de ki annak a megmondhatója, hogy az evező tollak rendben vannak-e? Az lesz aztán a tökéletes munka, ha a bíró nem a cselekedet, hanem az ember fölött ítél. Akkor nem a bűn megtorlása lesz a fontos. A társadalom védekezése különösen arra fog irányulni, hogy ártalmatlanná tegye a rossz hajlamot minden tőle várható bűn elkövetésére. Ma csak az esetet tudjuk szemügyre venni; ezt elintézve, a beteget visszadobjuk a társadalomba. Megvirgácsoljuk a forrást, hogy többé ne buzogjon; belerúgunk a tűzhányóba, hogy többé ne köpjön ránk lávát. Milyen tökéletlen elintézés ez!

Sokféle, most még alig ismert terheltség van, amelyeket a körülmények által nem támogatott akarat képtelen legyőzni. Gyógyítására szanatórium kellene, újabb támadását csak számkivetéssel előzhetnénk meg. A bíró azonban a vad* hajtást, átmeneti pincézés után, legtöbbször kénytelen visszaadni annak a talajnak, amelyben a vesszőn a bűn rügyei felduzzadtak. Hol itt a védelem?

A csúnya kultusza.

Nem méltóztatnak-e tapasztalni, hogy a legnagyobb kísértés a nyomtatott betűkben van? Az újságíró fényképésze az életnek, nem fordulhat el tehát a csúnya j élénkségektől sem, sőt talán tanítómesterségéhez tartozik, hogy bemutassa a visszarettentő példákat is. Csakhogy az alán* tosságok csak az egészséges erkölcsi érzéket háborítják fel. A titkon szunnyadó rossz hajlamnak felnyitják a szemeit s azon módon foglalkoztatják a képzeletet, mint a vízi hinár az úszó lábait. Valósággal a hajlamosak lelki rokonságát szőjjük meg a rossz példák hántorgatásával. Bűnkrónikákban több a szuggesztív erő, mint a visszarettentő elem. Arról pedig nem is beszéllek, milyen igézete van az elvete-

múlt cselekedet hírszerző hatalmának: hogy az elkövetője kilép az élet szürkeségéből s a hír élére, az érdeklődés közepontjába kerül. Hányszor követnek el másoktól megkívánt erkölcstelenségeket és véghez visznek gazságokat a híréért!

Mindezt jól meg kellene gondolnunk, tisztelt betűvetők. Semmi esetre sem volna szabad a szépet a csúnya mögé bujtatni, mint ezt most teszik. Ma a hírharang nyilván az aljasságokat tiszteli meg. Gyűjtsa meg valaki a hasznos cselekedetek gyertyáját, azt ugyan észre nem veszik, hanem robbantson és mindenki ráfülel. Kerüljön a jó ember kulturális események élére, tűnjön ki a munka és a szorgalom erényeivel, vagy érdemes életének nagy állomásaihoz: legfeljebb szükszavú, szürke sorokban kapunk értesítést róla. De bezzeg oldalas közlemények hőségé válik, amint erkölcsi összeütközésbe jut a társadalommal s lesz belőle a szerelem bűnöse, tolvaj, sikkasztó, kártyabandita, vagy pártatipró kékszakálú lovag. Mit ér azután, ha az érdeklődéssel megkoszorúzott aljasságok után azt a tanulságot vetjük oda, hogy éljen a jó erkölcs!

Erejét akarod venni a csúnyának és a rossznak? Úgy hát vedd meg és minél kevesebbet beszélj róla. Mert ez olyan szörnyeteg, amelyet a szóáradat hizlal, a hallgatás pedig megöl.

Lejáratás.

Minálunk az a legérdekesebb földi nesz, amikor vádolnak, ócsárolnak, ütnek valakit. A botránynak erre a zöreijére bámész tömeg gyűl össze, amely egyformán jól mulat azon, ha valakinek lefújja a szél a kalapját, vagy megvernek valakit, mert mindkét esetben fensőséges helyzetben érzi magát s tudatalatti örömet élvez. Ilyenkor aztán szüretelnek az alkalmi humoristák is, ezek a rendszerint rosszul emésztő emberek, akik szellemességük hírét azzal vetik meg, hogy a gúny fulánkját beleszúrják embertársaik lábikrájába. Ezek a megbotránkoztató kritika alkotó elemei. Ez a lejáratások mindenkori magyar hadserege.

Sok az ego.

Ha szétnézünk magunk között s határainkon túl, a messze világba és okát kutatjuk annak, miért recsegnek, ropognak a régi rend alkotmányai, arra a megállapításra jutunk, hogy nem bírják el azt a nyomatókat, hogy egyesek másoknak tökéletes gazdasági leszorításával, rideg kíméletlenséggel élhessék ki a lehetőség adta előnyöket; nem bírja el a szabadság a szabadosság terheit, nem bírja el az egyenlőség, a testvériség hiányát. Azért görnyedeznek az évszázadokon át kiépített rend pillérei, mert az emberi gyarlóságok, visszaélések, szívtelenségek vétkei már túlságosan terhelik. Nem a társadalom szerkezete rossz, hanem a tartalma romlott meg, mert túlságosan sok benne az ego, sok az, aki mindenáron boldogulni akar és kevés, aki a mások, törvények és rendeletek által meg nem védhető érdekeit tiszteli.

Ki a ponyvára!

Legnagyobb dolog az volt az emberiség történetében, mikor a szó betűbe költözködött s megjelent az első könyv. Ez őrzi meg és osztja szét legtökéletesebben azt az értéket, amit földi szellem adni tud. A könyvben megszerezheted mindazt a szépséget, amely az emberi lélekből kitermelhető. Az elme elgondolásának, a képzelet játékának minden gyönyörűsége tied lehet a könyv betűin keresztül. És a szellemi tápláléknak ez a kamarája éppen oly kimeríthetetlen, amilyen olcsó. Titánok eszmei szülőtteit megkapod egy tányér húsétel árában. Fenséges eszmék, meleg érzések örökségét fillérekért magadhoz válthatod. A mai kor embere előtt a könyvpiac az élvezetek paradicsomát nyitja meg.

De megnyithatja a poklot is.

A tudatlan embereknek mindig abban látom legsúlyosabb megrövidülését, hogy meg vannak fosztva az olvasás mindent felülmúló örömeitől. Úgy veszem ezeket, mintha

a szellemi hagyományok nagyszerű örökségéből kimaradtak volna. Mit veszített az, akinek számára nem élt Petőfi és Arany, a bűbajos mesemondó: Jókai és aztán Mikszáth, Gárdonyi, Herczeg Ferenc s a regény- és színműírók egész magyar gárdája, akik tollúkkal tündérvilágot varázsolnak a lelkekbe! És mit veszít a nemzet a miatt, hogy százezer és millió ember kimarad nagy íróinak nemesítő munkájából, amely a magyar élet múltját, szépségeit, reményeit viszi bele a szívekbe s azokat közös érzésekben összeforrasztja! Micsoda veszteséget szenvednek az ismeretek és tudományok a miatt, hogy felgyűjtött tanulságaik a könyvek csatornáin keresztül nem tudnak az elmék raktárába beleömleni!

Meggondolásra méltó azonban, vajjon mi a nagyobb baj: az-e, ha nem olvasnak, vagy ha rosszat olvasnak.

Én figyeltem a falumat, mikor a nép betűn kívüli életet élt; templomba járt, tekintélyt tisztelt, urat süvegelt, nótázva járt munkába, bele volt nyugodva a maga egyszerű életébe, talán éppen azért, mert nem látott túl a szemhatáron. Amint aztán beözönlött a betű a faluba, titkon osztogatott röpiratokon, majd lázító újságok hasábjain, elkomorodtak a mosolygó arcok, elhallgatott a nóta; bizalmatlanság, gyanakodás ült be a szívekbe; tudálékos emberek, akik ötig sem tudtak számolni, együgyű elmével világfelforgató elméleteket magyarázgattak egymásnak, amelyektől régi nyugalmuk keserű elégedetlenségbe fulladt.

Az előremozdulásnak feltétele, hogy az ember fájni érezze testében a rossz rend tövisét. De akit a józan kritikai képesség nem tesz ellentállóvá, azt a hamis szó töviseivel is halálra lehet sérteni. Éppen ezért szokás mondani, hogy paraszt kezébe nem való a könyv.

Való bizony, csak értelmének emésztőképességét kellene előkészíteni. És erre igen jó lesz a nyolcosztályos elemi iskola, majd ha lesz; majd ha a parasztgyermekeket le lehet szoktatni arról, hogy libát meg disznót őrizzenek és segítsenek élni az apjuknak.

Addig vigyázzunk a népre, meg ne terhelje elméjét olyan dolgokkal, amelyek helyes megítélésében nem segít neki sem a bírálóképesség, sem az erkölcsi erő. Jól szemügyre kell hát venni a könyvügynököket és ponyvákat, nehogy a falvakba vándorló könyv torz eszmék, hamis világok, alantas érzések terjesztője legyen.

De hiába is ügyelünk, a betűk mai áradatát képtelenek vagyunk gondosan átszűrni. Az tehát a legjobb védelem, ha a népet beoltjuk a mérges betű ellen a jó betű szérumával. A rossz könyvnek csak a jó könyv lehet a versenytársa.

Sok falut népkönyvtárakkal lát el a kormány s ingyen adja oda a szívet és a tudást pallérozó művek egész sorozatát. Gyönyörű ültető munka ez, mellyel a nemzet halhatatlan erőit osztjuk szét. Csakhogy nem elég ez sem, mert a tömegek ma még ponyváról fogyasztanak. Amit nekik szánunk, azt oda kell küldeni.

Ma megannyi szemetet látunk a ponyvákon. Miért nem dobjuk már ki az értékeinket? Mikor az irodalom gyémánt ragyogású harmatcseppjeivel itathatnánk a népet, miért tűrjük, hogy pocsolyavizet kortyoljon?

Ha így szaporodnak a magyar könyvek, mint a múlt évben, össze fognak törni a súly alatt a kereskedők polcai. A mai olvasók vásárlóképessége már-már kimerülőben van. Tágitani kell a fogyasztók körét már azért is, hogy a szellemi élet termelése meg ne akadjon.

Avatott értelem, jó ízlés válogassa össze a nép fiainak való legszebb munkákat, rendezzünk belőlük olcsó képes kiadást s vigyük a falu szeme elé, hogy mindenki könnyű szerrel megvásárolhassa. Meghódítani a jó magyar könyveknek a falvakat: olyan mérhetetlen jelentőségű lépés volna ez, amely méltán szervezkedésre lelkesíthetné a legjelesebb erőket, mert ebből öröm, haszon és áldás származna minden irányban.

Egységes csak akkor lesz igazában a magyar nemzet, ha egy lesz a könyvtárunk, mert az embereket tapasztalat szerint a közös olvasmányok hozzák egymáshoz közelebb.

Erkölcsei gyógyítás.

Nem elég az emberjogi és a gazdasági kérdéseket a nemzeti célkitűzés szolgálatába állítanunk; a nemzet elfajult lelki életét is orvosolni kell.

A mai „nemzedékben több a kiábrándulás, a szkepticizmus, a félelem, mint a remény. A lelki élet hanyatlásának, sőt züllésének fájdalmas tünetei sokkal általánosabbak, hogyszem azokat egyes osztályokra lehetne vonatkoztatni. Ez tanúsítja, hogy a baj a magyarság korszakos problémái közé nőtt fel, sőt talán éppen együtt jár életünknek kivételesen súlyos korszakával. De hol az orvosság?

Egyelőre megelégednénk azzal, ha a magyarság legalább kiábrándulásának, szkepticizmusának nem kapna újabb táplálóanyagot. Sok ember kigyógyulna sötétenlátásából, ha azt tapasztalná, hogy mindenki érdeme szerint boldogul, ha nem észlelné méltatlan előretöréseket és mellözéseket, ha nem szenvedné a klikkrendszerek és a protekciók kiközösítéseit, ha nem látná a boldogulást és a jó sikert olyan kerékként forogni, amelynek a tengelyét meg lehet kenni a hízélgés, vagy az erőszakoskodás olajával s ha a jutalmazásnak a munkához mért kiegyenlített, szociálisabb alkalmazását tapasztalná. Ha meg akarjuk tisztítani a lelkeket a kétségektől, a cinizmustól, vagy a keserúségektől, akkor mindenekelőtt purifikálni kell a közéletet, mint ahogyan a kertész lemetszi a fattyúhajtásokat és eltávolítja az élősdieket, hogy ép gyümölcsöket kapjon. Mert az erkölcsöt rontani lehet a rossznak eltűrésével is, de javítani csak egyféleképpen lehet, a tiszta lélek és a vasmarok példát adó cselekedeteivel.

Szeretet, jóság, hol vagytok?

A keresztény vallást isteni parancsnak tekintjük, de ha csak keltőként, vagy csak megismerőként, akkor is meg-

agyában a szeretetnek akkora hőse, amilyen Jézus Krisztus volt? Megszülhette volna-e emberi elme a megváltás fenséges eszméjét? A keresztény vallásnak még költői szépsége is emberfölötti. Isteni eredetét már csak az is bizonyítja, hogy meghaladja az emberi képzelődés által alkotható tökéletességet.

Ez a tökéletesség olyan világos, hogy elméjével még a hitetlennek is el kell ismernie; és olyan emelkedett, hogy tetteikkel még a hívők is alatta maradnak.

Azokban az eszmékben, amelyekkel Jézus szavai és cselekedetei ajándékozták meg az emberiséget, nemcsak túlvilági ígéretek foglaltatnak, hanem bennük van az egyetlen egyszerű és tiszta életfilozófia is, ami ezen a földön boldogíthat. Ez a filozófia annak az igazságnak a felismerésére vezet, hogy az élet nem öncél, hanem köztartozás. Mennél tovább él az ember, annál inkább meggyőződik ennek az igazságnak legyőzhetetlen hatalmáról. A másokért élés az egyetlen boldogság.

Szükségtelen ezt a tételt általános megállapításokkal erősítenem. Nézzen mindenki a szívébe és állapítsa meg önmaga, hogy az élet legszebb örömeit, legjobb érzéseit nem a másokért végzett munka, a másokért tanúsított áldozatkészség eredményeiben találta-e fel. Származhatik-e öröm másként, mint a másoknak szerezhető öröm elgondolásából? Es van-e olyan emberi érzés, amely felérne a másokért való jöttevés tudatával? Az az önző, aki csak önmagáért élt, mindig úgy jár, mint a homoksivatagba tévedt vándor: mit ér a végén gyűjtött értékeivel, ha nincs, aki vele együtt sírjon és nevéssen. Szeress! Tégy jót! Mily világos életparancsok ezek. Mennyi szép és boldogító tartalommal telne meg az élet, ha ezeket a parancsokat követnénk. Hát miért nem tesszük!

Földöntúli erényeket, megváltó cselekedeteket Jézus sem kíván tőlünk. Nem önfeláldozó halált kíván ő, csak annyi szeretetet és jószágot, hogy derült arccal járhassunk egymás között és kölcsönösen boldogíthassuk egymást. Mert hiszen

Jézus tanainak a mi emberi gyarlóságunkhoz alkalmazott tökéletessége éppen abban jelentkezik, hogy olyan erényeket követel, amelyek már e földön jutalmazok. Hát miért nem követjük őt?

Ha siralomvölgye ez az élet, mi magunk tesszük azzá. Könnyű kibúvás: a külső világra tolnunk minden baj okát. De vajjon belső világunk nem a magunk hibájából olyan rossz-e, hogy sírva kell fakadnia annak, aki szereti ezt a boldogtalan magyar népcsaládot. Jó emberek viszik-e az ország kis és nagy ügyeinek vezetését? Lehetnek ügyesek» okosak, akarhatnak nagyot és nemest – de nem jók. Aki több ember ügyét intézi, az valamely géprendszer alkatrészének hiszi magát. Szíve elhidegül, türelme eltűskésedik. Az embert az emberrel összekötő idegszálakat dróthuzállal helyettesíti. Lelkes teremtmények helyett mindig csak feleket lát. Sokszor így szeretnénk szólani: – Hivatalnok urak, politikus urak, srófoknak, kerekeknek nagszerűek lehetnek, de hova veszett bennetek az ember?

Hova veszett közülünk a másokért való élés parancsa? Hiszen mindenkinek az az igyekezete, hogy nagyobbítsa a maga jólétének fejadagát s nem bánja aztán, ha szenvedő embertársai felfordulnak is. Olykor a templomba is eljár talán a mai élet harcosa, de vallása csak üres formáság, mert a vallás erkölcsi tartalma nem tölti be azt. Eskü, fogadalom: már-már elavult fogalmak. Ki gondol arra, hogy az Istent nemcsak szavakkal, hanem cselekedetekben is tisztelni kell. Ki gondol arra, hogy a jóságnak és szeretetnek már csak azért is be kell ragyogniok a nappalokat, hogy nyugodtak legyenek az éjszakáink!

Nyugtalan éjszakák borulnak a magyar földre s a sötét-ségben a panaszok rossz szellemei kísértenek, mert kevés a szívjóság, amely az élet elnyomottait és szc~"edőit meg- ' váltaná. Leborulunk Jézus magasztos példaadása előtt, anélkül, hogy követésére igyekezetet szentelnénk; pedig csak az ő útján található fel az a kiengesztelő élet, amely megéri a velejáró fáradtságot.

Kevés a szív.

Az emberi lélek olyan kandalló, amely meleget ad, de csak annak, aki tüzeire hasábokat vet. Ha nem táplálsz ezt a tüzet, hőjét nem fogja rád árasztani s a legjobb társadalmi berendezkedés mellett is megfagyhatsz.

A szép élet titka voltaképpen igen egyszerű: jóknak kell lennünk, hogy mások is jók legyenek hozzánk. Egy nyájas lélek többet javít az embereken, mint száz ostoros purifikátor. Kevesebb ész is boldogabbá tenné a világot, ha több volna a szív. Tanítsátok meg az embereket egymásra mosolyogni és boldogíjtátok az embereket.

Jézus, a boldogító.

Az emberiség megkapta már Jézust, de megpróbáltatásai között új megváltásokért eseng. És örökösen érkeznek is a segítségek önvérének nemes terméséből, hősök, tudósok, bölcsek alakjában, akik levesznek egy-egy keresztet népük válláról és új reményt költöztetnek népük szívébe. Ezeknek a férfiaknak példája azt mutatja, hogy az emberi életnek nagyszerű céljai vannak. Az egyéni önzés a völgybe húz s kicsinyes, alantas életet kínál; a másokért való áldozatkészség felemel a napsugaras magasságba. Semmi sem bizonyosabb, mint az, hogy az emberi nagyság a szerint számít, ki minél több embertársa javára tud érezni és cselekedni. Csakhogy az ember érzelmi köre elfogultsága miatt nagyon szűk. Betölti a család; gyakran még az egész nemzet se fér bele; az egész emberiség soha. Krisztus nagyságát földi teremtésnek elérni nem lehet.

De példáját képességeink szűk mértékei között követhetjük. És mi az Ő példájának a lényege? Nem több, mint szolgálni a jót; hogy pedig mi a jó, a magunk lelke megmondja: az, ami az embereket az egymással való megbékülésre vezeti. Ha nincsenek kibékítő cselekedeteid, rossz Krisztus-követő vagy. Istenhez való viszonyunkat

csak embertársainkon keresztül javíthatjuk. Az imádkozás lehet pusztán a magunk számára való szálláscsinálás; azt tenni másokkal, amit kívánnánk, hogy mások velünk tegyenek: ez a vallás cselekedete. Ne higgyétek, hogy minden rendben van, ha bókoltok a Teremtőnek. Jézus az emberekre igyekezett hatni. Példaadásában az az áldás, hogy a leggyarlóbb is követheti a legfenségesebbet s a jó igyekezet legkisebb mértéke sem vész kárba. Akármilyen tökéletlenek legyenek is a próbálkozások, hogy szellemében éljünk, akárhányszor félretolja is az önzés a lelkiismeretet, a változó sikerű küzdelemből végül is sok boldogító érték terem az emberiség számára, amelyek szakadatlan folyamatban javítják az élet talaját.

Miért javítják Krisztus tanai és példái az életet? Azért, mert az embereket javítják. Rossz emberek csak rossz életet élhetnek. Akármilyen keretbe foglaljuk az embert, a lényeg az marad, hogy milyen a lelke. Bármilyen formájú épületet emeljünk, a fontos az, hogy az egyes téglák szilárdak legyenek s a cement jól kössön. Az államok építő anyaga a nép; hibás anyagból semmiféle művészet nem állíthat elő szilárd palotát. A rossz ember alkalmatlan építőanyag. Önző, irigy, mások megrövidítésére törekvő ember olyan, mint a vályogtégla: nem bírja el a mások súlyát. Ilyen embereken nem fog semmiféle összekötő anyag. Mi kösse össze őket, ha nem szeretik egymást?

Ott bukik meg a szociáldemokrácia is, hogy a harc megkovácsolja összekötő kapcsait, de a béke kiolvasztja. Megállásához és megszilárdulásához hiányzik a lelki cement. A harc kedvéért elpusztítja azokat az erkölcsi elemeket, amelyek az emberek békés viszonyát szolgálják. Megtanít gyűlölni, de elfelejteti a kiengesztelő érzéseket. Hiába osztja fel tehát végül a munkát és a vagyont az elmélet legtökéletesebb receptje szerint, mégis csak boldogtalan életnek indul, mert elrontott emberekkel dolgozik.

Az emberi sors útjai nem egyforma magasságban húzódnak, irigykedésre mindig lesz ok. De sokszor jobb lent,

mint fent; olykor a kevés boldogítóbb a soknál. Valójában mindig a lelkiség kérdése marad, hogy ki érez megelégedést, nyugtot, örömet. A legnagyobb gazdagságot a lelken keresztül adhatjuk, a legnagyobb rablást a lelken keresztül követhetjük el. Lehet, a materiában nincs hiány s belől beteg vagyok. Az is lehet, hogy szegénységem ellenére az egész világot a magaménak érzem. Rettenetesen csalódik tehát az, aki a kielégülést anyagiakban keresi. És mindaz részese a csalódásnak, aki materiális törvények alkalmazásától várja a tökéletesedést. Mert a tapasztalás azt bizonyítja, hogy az élet tartalmának javát csak a lélek forrásából, az erkölcsi érzésekből meríthetjük.

Fegyelemre kell nevelni az embert önmaga irányában; türelemre, engedékenységre társai irányában, hogy az egyén kiengesztelt, a társadalom és az állam pedig összetartható legyen. Javítsuk az embereket a vallás által s akkor majd az élet is megszépül. Ha kérdezed, mi az állam legbiztosabb sarkköve, azt mondom, hogy a vallás. Ha kérdezed, ki volt a legnagyobb építő, azt mondom, hogy Jézus. Ő olyan téglákat vetett, amelyekből egekig nyúló torony emelkedhetik. Mert az Ő szellemében megtisztult ember az égi jutalomért is pályázhat s egyúttal a földön elérhető üdvöt is legbiztosabban megtalálja.

A gyermek.

A gyermek mindent kér és mindent ad. Úgy indul meg az élet, mint a pazarul adományozó tavasz és végződik télként, amely mindent megtagad. A társadalom rendszerében is az öreg emberek lelke mozog, a tél tagadása fagyaszt. Gázolásra és gyűjtésre rendezkedett be a bölcsességünk. Fukarul mérni másoknak, magunknak bőven: ez a mi mesterségünk. És hová jutunk vele? A nagy élet nem adja meg, amit kerestünk benne; jól jár, akinek tűzhelye van, ahol fiatal lelkek ütöttek tanyát; ott rájön, hogy csak az a világ boldog, amelyet gyermekek kormányoznak.

Füstbe ment jószándékok.

Hány ember indul el azzal a tervvel, hogy jóságot visz haza, de valami porszem vágódik ideggépezetébe és sírást fakaszt. Még a hangulatok basáskodása is a könnyek tengerét ömleszti; oktalan s céltalan kínokat szenvedünk és szenvedtetünk azért, mert egy jó szóért sem tudunk lehajolni idejében; akkor emelnénk fel térdreomolva, mikor már elkésett.

Prédikáció a szerencsétlenekről és a boldogtalanokról.

Két részre osztom a szenvedő embereket: szerencsétlenekre és boldogtalanokra. A szerencsétlenség olyan baj, amely kívülről szakad ránk, a boldogtalanság pedig belülről jön. A szerencsétlenséget enyhítheti a Gondviselőbe vetett hit, a boldogtalanságot nem gyógyítja semmi sem.

Magyarországot mérhetetlen szerencsétlenség sújtotta. Erre van enyhülés, mert legalább a lelkünkkel elmenekülhetünk előle a hit és a reménység birodalmába.

A Teremtő olyan kegyes volt hozzánk, hogy szellemalakot állított a hátunk mögé, aki megnyugasztalja az élet szerencsétlenéit s felébreszti bennük a jobbrafordulás reményét. És ha már minden gyertyánk elaludt, egyetlen gyertya mindig égve marad, amit el nem fújhat semmi földi vész, mert az isteni irgalom lobog benne s ott világlik még a halálra ítélt feje fölött is. Ez az utolsó fény, ez az utolsó biztatás menti meg a lelket az örvénytől, mikor már minden veszve látszik és ez adja vissza gyakran az életet és adja olykor a jobb jövőt. Csak nézd a lángot, csak beszélj a jó szellemeddel és higj benne, hogy nem hiú biztatás, hanem a szükséges bátorítás okából adattak melléd: és nem vagy elveszve. Mert a hitben benne van az akarás, az akaratban pedig benne van az élet.

A szerencsétlenséget gyógyítja a hit.

Nincs orvosa azonban a boldogtalannak, hiszen ez önönmagának az üldözöttje. Baja nem kívülről származik, hanem azért támad, mert jó szellemének sugalmazása ellenére él. Legtöbb ember önélete megromlott összhangjának a betege. Nyomorultja rossz mértékrendszerének. Ámítást lát azoknak az erényeknek a hirdetésében, amelyeknek fékezniök kell az életet, korlátozni a vágyakat, lemondásra kell bírniok az embert az elérhetőkről is. Féktelenül akar élni s eltelik attól, ami mértékkel élvezve jóízű. A kötelességeket igyekszik elhárítani magától s csak kényszerből tesz önön szolgálatán kívül valamit, pedig az égi bölcsesség úgy rendelkezett rólunk, hogy csak a kötelességek elvállalt súlya alatt adódik ki a jogok zamata. A hozzáforduló mostoha ügyek szegényeit tüskéknek tekinti s elkerüli őket és elkerüli ezzel a balga az élet legszebb virágát is, amely a jóság tudatából fakad. Önző számítással keres a közügyekben kis munka árán nagy sikert s ott se, itt se veszi észre a boldogtalan, hogy az életet az teszi gazdaggá, amit ad és nem az, amit kap az ember. Nem becsüli meg a neki szentelt igaz érzést, a hűségest, a ragaszkodót, mert o senkihez sem hű. Nem ott keresi az örömet, ahol megtalálhatná: szűkebb körében, a természet által mellé rendelték között, hanem kifelé keres megtévesztő illúziókat, vagy hitvány élvezeteket kerget, miknek a csalódás, a fáradtság, a beteltség jár nyomában. Mindig a jól jártakkal méri össze a sorsát, mindig a falánkul élőkhez méri az igényeit s nem bírja megérteni, hogy szerényen élve is boldogok lehetünk, sőt csakis az önuralom iskolázása vezethet az elégedettséghez.

Így alakul ki az emberek boldogtalansága, azért, mert fegyelmezetlenül, a szívbe írott kötelességek teljesítése nélkül, mindig csak önmagukra gondolva akarnak élni. Szegények és gazdagok milliói legtöbbször ezért nyavalyások. Es bajukra nincsen semmiféle szociális ír, mert nem engedheti meg a jó Isten, hogy ilyen életre megelégedettség és öröm mosolyogjon.

A magyar sorsnak is – szerencsétlenségünkön túl – az a mérgese, hogy nem élünk fegyelmekkel, kötelességtudóan. Rengeteg ember van, aki rosszul gazdálkodik a jövedelmével, az egészségével és az érzéseivel, mikor aztán válságba, vagy csődbe jut, szociális károsultnak vallja magát s a hibát a társadalomban, vagy a jogban keresi. Legnagyobb zajt az élet szabadosai csapják, pedig éppen rajtuk nem lehet segíteni semmiféle társadalmi politikával. Egyedül bennük van a segítség.

Tartsd rendben magadat, barátom, mert életed össze* kuszált fonálait idegen kéz ki nem bontogathatja. Fékezd meg azt a zsarnokot, aki benned él, kényszerítsd szabályok közé, mint a kertész ollója a fát, mikor lemetszi a fattyúhajtását, megtisztogatja a kártévő rovaroktól s minden életerőt a termőrégyek felé hajt. De én mondom meg, hogy mit kell tenned? Nézd meg inkább az elégedett embereket s látni fogod, hogy boldogságukat nem a rang és a mód teszi, hanem az okos, becsületes és tiszta életmód. Tisztulj meg barátom és mentve vagy!

Kárhozatra ítélt ember nincs.

Hiszem és vallom, hogy minden ember a maga elhatározásából újjászülethetik, megszakíthatja a régi életet s kezdetet más és noha körülötte egyetlen fűszál sem mozdul meg, ő új világot alkothat, mert önön lelkünkben van az egész világ. Belülről ömlik ebbe a világba a méreg, vagy a méz s az önmagunknak okozható szenvedéssel vagy örömmel nem ér fel semmiféle csapás vagy jutalom, ami kívülről jön. A mindenség él bennünk.

Hogy pedig ne tévedjünk el ebben a mindenségben, emeljük fel szemünket Istennek ahhoz a küldöttjéhez, aki karácsonykor született meg a betlehemi jászolban.

Jézus, vezesd a boldogtalanokat!

Jézus, segítsd a szerencsétleneket!

A rab lélek.

Egy kettészakadt ember keservei.

Minél inkább gyengül az ember lába, annál gyorsabban fut vele az idő. Hanyatló életkorban csak egyes órák tűnnek fel hosszabbaknak, mint a boldog ifjúság idején. Véget nem érők azok az éjszakák, amelyeken gondok és tépelődések virrasztást parancsolnak. De az évszakok már jobban szaladnak s visszaérkeznek egy-kettőre. Nekem úgy rémlik, mintha gyermekkoromat gyalogosan futottam volna át, most pedig az érett férfikor lehajló pályáján repülőgépen száguldanék a vég felé.

A hűvös magasságból nézem leírt utamat és úgy ismerem ennek az útnak tökéletlenségét, mintha csak *én*-em kettévált volna és a felemelkedő rész a földhöz ragadt részt vizsgálná.

Ifjúkoromban alig éreztem az *én*-nek ezt a kettős voltát. Minél jobban haladtam a korban, annál gyakoriabbá vált a kettészakadás és annál szélesebb szakadékok keletkeztek lényem két eleme között. Ma már kettős életet élek.

Az egyik *én*-em fut a pályáján, mint a körülmények hajtóereje által mozgatott bolygótest és azt az utat teszi meg, amely a környező viszonyokból és természeti alkatomból számomra kialakult. Másik *én*-em pedig vizsgáló szemmel figyel az amaszt és bírálja mozdulatait. És fájdalom, a bírálat rendesen rosszul üt ki. Nem vagyok magammal megelégedve. A cselekvő *én*-em más életet él, másképen teszi meg ezt vagy azt, amint a szenvedő *én* akarná.

Azt mondják, senki se lehet a maga bírója. Rossz mondas. Dehogyan nem lehet. Ha én vagyok az a *másik* is, aki bennem él, akkor önmagámnál kíméletlenebb bírám nem ismerem. Mert az az *én* másik felem mindenről tud, ami bennem forr és semmi hibát el nem néz. Örökösen sérelmei vannak.

Gyakran úgy vágódik bele tudatomba a szégyen, mint ahogyan a villám áthasítja az éjszakát. Legtöbbször a csendes hajnali órákon ráznak fel a vádak és nem hagynak

aludni. Ó, azok a hajnalok! Hányszor várom, mikor nyit be hozzám a szemetesszékér kocsisa, hogy kikotorja belőlem a bántó emlékek felgyúlt hulladékait és megtisztultan pihenhessek.

Mindig tele vagyok az önmagammal való elégedetlenség szemetjével. Mert ki is él úgy, hogy a bíráló fele a cselekvő felével meg legyen elégedve? Az nagyon süket lelkű lehet.

Az én fülem lényem rakoncátlankodó elemeinek minden neszt-zaját meghallja. És milyen céltalanul és oktalanul kergetőznek és zajonganak bennem a gondolatok szeszélyes bogarai. Templomi szertartás közben elmembe vág az az ostoba ötlet, mi lenne, ha most cigánykereket vetnék, vagy elordítanám magamat, hogy éljenek a kopaszok?! Szónoklatok hallgatása közben kénytelen vagyok arra gondolni, hogyha most kupán ütném a fensőségesen komoly szónokot; azután az jut eszembe, hogy reggel nagyon kopottnak láttam az egyik cipőzsinórom; majd lázas érdeklődéssel ki kell tapogatnom a szemölcsömet, nőtt-e ki szőrszál belőle; azután az a probléma száguld át rajtam, kit hínék meg vacsorára, ha megütném a főnyereményt. Itt végleg elragad a képzelet szárnya és a gyors meggazdagodás kalandjait életi át velem.

Logikátlan, csúfolkodó kényszerötletek futnak át az agyamon, miket nem kívántam előhívni. A fegyelem ellen felázadt képzetek ezek, az ember kicsinyes, önző alvilágának üzenetei, amelyek belevijognak vagy beleröhögnek a hangulataimba és megfricskázzák a gondolkozásomat. Nem engedik meg, hogy eszmékkal foglalkozzam; igyekeznek lerántani az egocentrikus érzéskörbe. És miközben arcomon köztisztelt barázdák keletkeznek, képmutató komédiásnak kell magamat éreznem.

Honnan tolakodnak elő ezek az illetéktelen elemek? A másik *én*-emből, abból, amelyet lenézek, megvetek, gyűlölök. De nem bírom eltaszítani magamtól, nem tudok megválni tőle. Igaz, összeforni se tud velem úgy, hogy egynek érezzem magamat. De folyvást a nyakamon ül. Mindig

ketten vagyunk és mindig mérkőzünk. Az egyik felem szépet akar élni s tele van jó feltevésekkel. A másik mindent elront. *En* szeretnék jó lenni, áldozatkész, lemondó, hűséges, bátor, fensőségesen nyugodt és elnéző. Végtelenül vágyódom a nemes élet örömei után. De *o*, a cselekvő rész, alantas, közönséges, irigy, rosszmájú, felfortyanó, vagy meghunyászkodó, nyárspolgárian kicsinyes vagy oktalanul könnyelmű. Hány kedves, szelíd szót készítek elő szeretteim számára, miket *o* rendesen a torkomba fojt. *Én* vágyom a hűséget és a szeretet állandóságát, de *ő* rajta van, hogy szibarita vágyakba buktasson bele. *Én* hős akartam lenni, de az a *másik* poltron s utálattal kell osztoznom gyáva remegésében. *Én* szívemre szeretném ölelni az embereket, de *ő* csúnya feltevésekkel szennyezi be előttem a rokont, a barátot, az ismerőst. Serény kötelességteljesítő kívánnék lenni, de az a másik rendetlen és renyhe. Micsoda diadal az, ha erőt veszek rajta; milyen megalázó, ha megver. És mégis *ő* a nyertes, mert szakadatlanul húz lefelé, mint a nehézkedés ereje.

Aztán tessék csak ide tekinteni, hogy még a testi alakja is milyen visszataszító ennek a másik *én*-emnek. Gyakran úgy nézem azt a testet, amelyet magaménak kell mondanom, mint kellemetlen idegent. Kicsi alak, szűkmellű, pipaszárlábú, pókhasú. Feje félig kopasz, színehagyott, kopott prémmel a tarkóján. Arca közönséges, tömpe, szemölcsös orral, savósínű szemekkel, melyeknek egyike kancsal. Foga rossz, keze idomtalan, járása csámpás. Hangja rekedtesen tompa. Modora bátortalan, félszeg, megjelenése szerény, de titkon ágaskodik az önérzete. Ez a kis ráncos furcsaság vagyok én.

Mennyit kell restelkednem, pirulnom miatta. Hát lehetséges-e ezt a rosszul sikerült, savanyú frátert magas ívelésű pályára vezetnem? És még talán azért is kezet kellene csókolnom valakinek, hogy a nyakamra nőtt ez a kellemetlen figura? Hiszen mindenben ellenkezője annak, ami külsőleg lenni szeretnék. De hát benne vagyok s ha a fejem tetejére állok is, *őt* kell szolgálnom, a csúnya kis zsarnokot.

Milyen csapás, mekkora büntetés!

Hiába. Se testét, se érzéskörét nem tudom eltaszítani magamtól. Szétválaszthatatlan háztartásban kell végigpörlekednünk az egész keserű életet.

De melyik hát az igazi én? A lefelé húzó alantas erő, vagy az, amelyik szabadulni akar a nyomás alól. Egyik a börtönőr, másik a rab. És hát én melyikkel vagyok azonos?

Ha léleknek nevezem a jobbik feletem, akkor a lélek a rab. Rab, vádló, bíró egy egységben. Gyémánt a piszokban, Isten a sárban.

Én ezzel vagyok azonos. Igen, de hát a másikat miért adta mellém a teremtés?

A két rész összeütközésében, a jobbik bukásában, a rosszabbik győzelmeiben én nagy büntetést érzek. Sok ember van bizonyosan, akinek kisebb a büntetése. Ez attól függ, milyen mértékű a két rész között az összeférhetlenség. Azért vannak önhitt, büszke, önmagukról sokat tartó emberek, vagy nyugodt harmóniában élők, vagy örökösen vergődő elégedetlenek. Így jelentkezik az összeférhetlenség mértéke szerint a kisebb vagy a nagyobb büntetés, vagy éppen a jutalom – nem ismert múltakért. Én nagy bűnös lehetek, mert az elégedetlenség gyilkol. Hol és mit vétettem, hogy így kell vezekelni?!

És lám, még imádkozni sem tudok, hogy megbocsásson az, aki ellen vétettem valaha. Az a ripók *én*-em szemembe nevet s a hitemet rángatja lefelé. Így rántott le folyton' nagy terveim, gyönyörű elgondolásaim magaslatairól. O, életem szép vetései, hogy elgazosodtatok!

Már csak pihenni vágnám, de hogy lehetne ez, mikor ezzel a hitvánnyal együtt kell aludnom! Hogyan menekülhetek tőle? Úgy-e, ha a lelkem felszabadul egyszer ettől a nyűgtől, nem kerül többé más kalodába? Csak azt ne, jó Istenem, hogy közönséges, komisz emberekbe kerüljek. Ne küldj többé hínárok közé. Lehelj nemes anyagba, amely tud velem emelkedni, mert minden más élet büntetés, csak az az egy jutalom, amely a jobb győzelmével és belső kibéküléssel jár.

Mikor az erő elszáll.

Helyenkint még fakóvá vénült hó borítja a földet, az árnyékok még a tél szeplőfoltjait rejtegetik, de a napsugárjárta mezők levetették már a prémes bundát s zöld munkazubbonyt szabnak testükre a föld alatt dolgozó láthatatlan kezek. Készül már a tavaszi parádé. Olykor azonban haragos szél kerekedik, mely az elfelejtett ember dühével támad fel s mérges rikoltással igyekszik kikergetni a levegőből a tavaszi illatot. Pofozza a házfedelet, zörgeti az ablakot, esővé veri szét a szeméből omló könnyeket. Kutya idő készül. Még a kuvasz is otthagyja őrhelyét s az istálló falánál keres oltalmat a szélvihar elől.

Bent a szűk tornác, deszkából ácsolt nyugóágyon valami emberféle fekszik. Alatta kukoricaszárakra dobolt lópokróc, testén öreg guba, amelyet fázósan igyekszik összébb vonni. Közben keservesen nyöszörög, köhécsel, majd gyenge, rekedt hangokat ad, mintha zsörtölődne valakivel s az önmagához intézett szavakra felel is; rosszkedvű dünyögéséből ítélve kellemetlen vitája van. Hogyis ne lenne rosszkedvű, mikor a gyengeség már múlt ősszel levette lábáról az öreget. Félesztendeje, hogy ágynak esett, azóta mind hiába issza a bodzateát, nincs patika a bajára. Igaz, a vénséget bajos is gyógyítani. Gazdasági cseléd volt az öreg Dani, de már jó néhány esztendeje kidőlt a munkából; most aztán, hogy tökéletesen megrokkant, úgy tologatják, hártítják, mint az alkalmatlan bútordarabot. A fiánál élődik s a menyé nagyon érezteti vele az irgalomkenyeret. Csupa keserűség és reménytelenség a kivénült öreg béres sorsa; érzi, hogy nincs már keresni valója ezen a földön s halni szeretne.

Miközben Dani testi s lelki gyötrelmeivel vívódik, egy másik öreg ember nyit be az udvarajtón. Az meg Pál úr, Dani egykori gazdája, a levitézlett földesúr. Ráüzent Dani béres, hogy látni kívánná még földi útjának befejezése előtt s most eljött. Ráteszi kezét s beteg homlokára, aztán leül mellé.

Hallgatagon néz a levegőbe a két öreg magyar. Mind a kettő egyazon birtokon futotta be a pályáját, csakhogy egyik ura, a másik szolgája volt. Mily különbség a sorsban! De az egyik elvesztette a vagyonát, a másik a testi erejét s most a bús vénségen kívül semmijük sem maradt.

– Hogy vagy, öreg szolgám? – kérdi aztán az úr.

– Fáj a mellem is, fáj a kegyelemkenyér is – mondja a vén cseléd.

Fáj bizony az élet az úrnak is, mert ő nagyobbbat esett Daninál. Szép birtokából csak néhány hold szőlőcske maradt meg, egyszobás vityillóval; hogy pedig a szőlő most elfogyott, jóformán koldus állapotba került. Hanem hát az úrféle nem panaszkodik.

– Azt mondják, nagy étű vagyok – folytatja Dani –, eliszom a gyerekek elől a tejet, pedig hát egy macskakölyöknek valót sem eszek én. Hoztam én a házhoz tíz mérő életet, egy hizott disznót; hol éltem én azt fel? Most meg a nincstelenség a pipát is kiverte a számból. Nyáron át gyűjtött a gyerek cseresznyefalevelet, de az is elfogyott. Csutkaalom van alattam s ha szalmát kérek, azt mondják, az kenyérsütéshez kell. Minek él már az ilyen öreg ember, tekéntetes uram!

– Míg enyém volt a birtok – mondja az úr –, megkaptál mindent rendesen.

– Igaz, addig rendesen kijárt. Csakhogy mind a kettőnket elhagyott az erő.

– El bizony, öreg szögám.

Mit tehet a szegény cselédember ez ellen? Semmit se. Feléli a keresetet a család és amikor az ember azt mondja, most már ti adjatok nekem, akkor tudja csak meg, mi az a keserű falat. Hej, uram, miért nem csinálnak törvényt arra, hogy az elesett ember ne egyék panaszos kenyeret!

– Sokan vagyunk itt a faluban, akiket elhagyott az erő. Ha tudnák az urak, mit szenved az ilyen esni indult azért, hogy sorban maradjon! Kivágja magát, majd megszakad a buzgóságtól, de lassúbb már a mozgása, hát hátra tolják;

a fiatalabbja is rászól, hogy »gyorsabban öreg apám«, vagy: »iszkoljunk csak öreg«. Apránkint kimarad a munkából, kitaszítja a frissebb erő, akkor aztán ott marad tehetetlenebbül, mint a földi fereg, nyúgnak, koloncnak mások nyakán, akik egymásra háritják s a száraz kenyeret is kinézik a szájából. Miért nem ad oltalmat a társadalom az ilyen elesetteknek?!

– Pedig szükség volna ám ilyen öregekre is, mert akkor világít legjobban a bölcsesség lámpája, mikor a kanóc a tapasztalat olajába ér. De ki tisztelné az irgalom kezébe esett öregek szavát! Ha józanságra intjük az izgágákat, ha szelídíteni akarjuk az úrgyűlölőket, azt mondják: »ti beszéltek nekünk a Rend mellett, hát hogy becsült meg benneteket a Rend? Míg hasznokat vette, dolgoztatok igavonók módjára, de amint kiadtátok az erő't, félrerugott benneteket s felő'le most már ott halhattok meg az árokparton. Ti példázatok legjobban, hogy micsoda emberség van ebben a Rendben. Könnyörtelen ez a Rend s éppen ezért kell újat csinálni a helyébe«. Így vetnek ellenünk a fiatalok. Hát talán igazuk is van, hogy nem akarnak maguknak ilyen véget, mert ők is csak meg fognak öregedni. De ezt már a keserűség mondja belőlem.

– Nem, tekintetes uram. Akárhogy szántsuk, boronáljuk az élet mezőjét, mindég marad benne egy darab siralomvölgy, ami csak bánatot és panaszt terem. Hiába minden igyekezet, az emberek egy része csak idekerül. Az erősök a gyengét kiüldözik maguk közül, mert mióta a világ fennáll, ember az embernek a legnagyobb ellensége. Így lesz ez ezután is. Jaj a gyengéknek, ha az erősök irgalmára hagyjuk őket, mert amint kenyértörésre kerül a dolog, a vér a vért is megtagadja. Azért kell ide törvény uram.

– Ha az ember ereje elszáll, közelebb kerül az Istenhez. Minél jobban nyomja a gyengeség, annál inkább emelkedik az esze. Az elesett öreg tisztán feleszmél az emberek rossz-ságára s már csak Istenhez vágyik. Ő már nem üt vissza. De a gyermekek véréből kitör a keserűség, az unoka veri

aztán azt a rendet, amely öregapjára rágázolt. Az unokám nekem faleveleket gyűjt a pipámba, az az egyetlen, aki szeret. Én megbékéltem az Úrral, de a gyerek nem felejtí el, hogy az öregapja egész életén át másoknak a dohányzacskóját tömködté és neki a végén egy pipára való se jutott. A gyermek nem felejt, uram, akármilyen tilalmat hoztok is. Az öregeket kell megvédeni, hogy ne fajuljon ellenetek a fiatalság. Ezért kell az elesettek törvénye, uram!

– A legjobb törvény a lélekben van, csakhogy azt kevesen követik. Kedves gazdám, mi jól kijöttünk. En hűségesen szolgáltam – jószágban, szerszámban nem esett hiba. Ki csinálta a legtöbb fordulót? Úgy-e a vén Dani csinálta? Magának én Dani fiam voltam. De sokszor a vállamra tette a kezét, olyankor szinte megszépült körülöttem a világ. Ha tudnák az urak, amit én érzek, talán több nyájas szót se sajnálnának a cselédembertől. Kicsiségekből támad a nagy fájdalom, vagy a nagy öröm; miért nem teszik meg az emberek egymás kedvéért azt a keveset, amitől szépül az életünk! Onnan van a siralomvölgy, hogy az ember elfordul az embertől. Mi megértettük egymást; én hű szolgálta voltam, maga jó úr volt ... de most már elszállt az erő . . . nem csinál több fordulót a Dani fiam . . . Hát, édes gazdám, az Isten áldja meg!

Elállt a beteg szava s a két öreg keze összeér. A szegény úr búcsúzik a szegény cselédétől.

A szél pedig, amely féltő éberséggel őrködik a tél jogain, új erőre támad, rázza az ajtót, veri az ablakot, majd a kéményre száll s onnan kiáltja be a riadóját:

– Védjétek meg az öregeket!

Várjuk Jézust.

A másik szobában nagy munka folyik. Székeket, létrát hurcolnak be s ki és a lázas sürgés-forgást halk hangú beszélgetés teszi titokzatossá. Az ajtó szigorúan zárva van. Oda nekem nem szabad bemenni. Gyakori csengetések hallat-

szanak, arra hárman is szaladnak ki és csomagokat vesznek át, amelyeknek ismeretlen tartalmával a zárt szobában tűnnek el. Azokról nekem nem szabad tudomást vennem.

Most készül odabent a karácsonyfá.

Valamikor én csináltam a karácsonyfát a gyermekeknek s azok lestek lázas érdeklődéssel a zárt szoba titkát. Most már a gyermekek nagyok. Nagy örömük van abban, hogy ők csaphatnak fel Jézuskának. Én lettem az, aki vár és sejt, végül pedig meg leszek lépetve a történet nagyszerűségektől. Nem szabad zavarnom a fiatalok munkáját, jó gyermeknek kell lennem.

Hát csak várok szépen.

Kezembe hajtom a fejemet. Nehéznek találom. Elnyútte a munka, kifárasztotta az élet. Lesz-e még több karácsony az én számomra? Nem is kívánom olyan nagyon, hogy legyen Csak egyet szeretnék. Visszaszállani a múltba és helyreigazítani mindazt a hibát, amit valaha a mások rovására elkövettem. Megjavítani a múltamat: csak erre vágnám. Azután szeretném Jézus ölébe fektetni a fejemet.

Miért kísért ilyenkor a mélabú? Eltűnt örömeik és remények sóhaja ez. Felújul bennem a sok szép színes karácsony emléke. Elvonul a karácsonyfák alatt mindenki, akit szerettem s akik szerettek. Egy részük már a földben pihen s ezek mindinkább hívnak maguk közé. Az élők még marasztalnak, de érzem, hogy a nagy búcsúzás közöttünk már megkezdődött. Felfelé szökik az életnedv a fiatal fákban, hogy rügyeket, virágokat, gyümölcsöket alkosson s lent az öreg hánccs szakadozni kezd a törzstől; ez hanyatlik, hajlik le a földhöz. Minden ember átmegy azon a csendes drámán, hogy egyre gyérülnek azok, akikkel egy síkban élt. Napsugaras emeleti lakásban kezdjük és folyton szállunk lejjebb a pinceszoba felé. Itt remetemódra várja szegény öreg fejünk a megváltást.

Még Jézus megjelenése is olyan változó. Valamikor gyermekként jelent meg lelki szemeim előtt, most az érett férfit látom szellemalakjában, és mindig jóságosnak, de bánatos-

nak látom. Miért bánkódik a Megváltó? Hát nem elég okot adnak neki erre az emberek!

Gyermekfővel úgy-e milyen szép volt az élet nekünk is, milyen jók és tökéletesek voltak embertársaink. És eljutunk oda, hogy betelünk az emberekkel. A legnagyobb csalódásunk az, hogy ki kell ábrándulnunk Isten teremtményeiből. Szeretlenségük és önzésük visszariaszt és elfordít tőlük. Tisztult látás előtt lepattogzanak az élet ragyogó zománcai s rút szeplők bontakoznak ki helyükön. Csoda-e, ha az isteni szemek bánatosan nézik ezt a világot!

Nem tartjuk meg azt, amit Jézus parancsolt. Az erkölcsi parancsokból csak az érvényesül úgy, ahogy, amit a törvények átvettek. Jók vagyunk, ha kényszeríteni tudnak rá. Kíméljük egymást, de csak a muszáj mértékéig. Még becsületesek is tudunk lenni a nyomás súlya alatt. De hiszen a jóságra, a kíméletességre, a becsületre a lélek olthatatlan vágyának kellene rákényszerítenie. Csakhogy rosszul van nevelve a lélek. Az átlagember az anyag szerelmese, az erkölcsi eszmék színésze. Jézusra hivatkozik, hogy mások részéről türelmet élvezzen, ám Belzebubra hallgat, hogy a mások elnyomásával célhoz jusson. Nem tudja elhinni, hogy csak az erkölcsi életből fakadó örömök tehetnek boldoggá. Mire rájön az igazságra, elrontott egy életet, az elhibázott életek pedig elrontják az egész világot.

Jobban kellene nevelni a lelkeket a becsületre, a jellemre, a hitre, hogy nemzedékünk szebb, nemzetünk nagyobb életet éljen. Micsoda más volna a magyar lét, mily megtörhetetlenné válna a magyar erő, ha csakugyan áttérnénk a tízparancsolatra! Mindenki megteremthetné a tűzhelyén belül azt a boldog szigetet, ahol nincs bántott szív, nincs megosztatlan öröm és nincs vádoló múlt. És a tűzhelyekről olyan emberek rajzanának elő, akik sohasem engednék egymás arcán elbágyadni a mosolyt, a reményt. Naptól pirosodik a gyümölcs, a szívtől szépül az élet; de hová vesztegetjük mi azt a sok elmulasztott boldogságot, amit számunkra felkínált?

Múlik az élet, tünedezik, mint a fogyó hold; félelemmel várjuk a következő éjszakát, vagy bizalommal reméljük az örök világosságot. Én várom Jézust. A gyermekek serényen dolgoznak a másik szobában, ők majd jelenteni fogják, hogy megérkezett a drága vendég. Oh uram, hogy várlak! Szállj le és bíztasd meg a szomorú szolgálodat. Csillag felé vágyom már: úgy-e, van ott hely a gyarlóknak is? Szebbnek szeretném látni az élet végét: úgy-e, lesz még boldogabb sorsa a magyarnak is?

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
Ajánlás	3
Egy újságíró vallomása	5
Örök harc	9
Küzdeni, vagy pusztulni	12
Fojtogató határok	14
Csak a revízió	15
Gondozzuk a tüzet	17
Gyásznapok	19'
\ Magyar karácsony	21
Nemzeti feltámadás	21
Kacagnak a sátánok	22
A magyarság hősei	25
Élet a rögök alatt	28
Remény a romok között	32
Szellemidézés	35
Széchenyi szellemében	39
Nincsen számodra hely	40
Az ökönyál	44
Mit ér az élet?	47
Az anyag szolgálja	50
Gyökérbaj	52
Őszi karavánok	54
Karácsonyi levél	57
Vissza a magyar földhöz	60
Föld és pénz	61
Egy úr, aki független	64
Egy kiskirályság	68
Haldokló birtokok	72

	Oldal
Gyilkos szárazság.....	75
A tél gyötrelmei	76
A fa áldása	79
Üres zsebek országa	79
A falu	82
Nyomorékok	84
A magyar olimpiász.....	85
Ahol a bor születik.....	89
Birka Péter keservei	92
Pesti mulatságok	96
A pesszimista	100
Romlik a fék.....	104
A magyar tankok.....	107
Aki roskadozik az áldástól	110
Kelemen megpróbáltatása	114
Hangok az éjszakában.....	117
Visszatérő erők	120
Repülj fecském	122
Őszi borongás	125
Hull a levél	128
Volt, van, lesz	131
Nyílik az orgona.....	132
A köd	134
Győzelem a levegőben	137
Miért nem megy a begy a völgybe?	140
A por lázadása.....	144
Komisz emberek	147
A csúnya kultusza	149
Ki a ponyvára.....	151
Erkölcsei gyógyítás	154
Szeretet, jóság, hol vagytok?.....	154
Jézus, a boldogító.....	157
Prédikáció a szerencsétlenekről és a boldogtalanokról	160
A rab lélek.....	163
Mikor az erő elszáll!	167
Várjuk Jézust.....	170

„Pátria” r.-t., Budapest, Üllői-út 25. (295490) Felelős nyomdavezető: Mészáros V.